

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 16 (440) 22 – 26.04.2016 р.

Сюзен Шадлер
про співпрацю
МВФ з Україною

Два роки «ЛНР-ДНР».
Перші підсумки

Про принади
і пастки Facebook

Із якого ґрунту росте
український шоу-бізнес

Велике переселення

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ЖИВИЙ ЗВУК / **Jazz**

KARABAS.COM

КВИТКИ: 590 55 55

ÁTLAS
25.04
20:00

УСЕЇН БЕКІРОВ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ АЛЬБОМУ

ТАТЕРРІУМ

Jamala
Лаура Марті
Іванка Червінська
Shanis
Олександр Муренко
Максим Кондратенко
Ігор Закус
Андрій Воробйов
Армен Костандян
Сергій Сидоренко
Богдан Гуменюк
Євген Уваров
Олександр Мельник
Олексій «Саїд» Сагітов

УКРАЇНСЬКИЙ
Тиждень

Автор роботи Рустам Скібін

НА ЧАСІ

- 4 **Контргра**
Активісти, західні партнери й реваншисти: як влада працює в цьому трикутнику
- 7 **Едвард Лукас про фінансове стримування Росії**
- 8 **Два роки невизначеності**
Про цілі й досягнення самопроголошених «республік» Донбасу
- 10 **Прощавайте, донори!**
Чи допоможе призначення уряду відновити співпрацю з міжнародними кредиторами
- 14 **Сьюзен Шадлер:**
«Досі не зрозуміло, чи має Україна волю проводити реформи»
Колишній заступник керівника Європейського департаменту МВФ про труднощі в співпраці з Україною

ТЕМА НОМЕРА

- 16 **Як із цим жити?**
Біженці як великий геополітичний виклик
- 18 **Сергій Гулько:**
«Ми не можемо видавати документи повністю не ідентифікованій особі»
Речник Державної міграційної служби про процедуру отримання притулку в Україні
- 21 **Джефф Вордлі:**
«Основний рух переселенців уже припинився»
Представник Управління верховного комісара ООН у справах біженців про стратегічні виклики та вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб
- 23 **Між страхом та байдужістю**
Як створюється «картинка» ксенофобських настроїв у Франції
- 24 **Неласкаво просимо**
Яким є місце України в сучасних міграційних процесах

- 26 **Після порятунку**
Представники міжнародних організацій про гуманітарну допомогу та суспільні трансформації

СУСПІЛЬСТВО

- 28 **Дім, який побудував Марк**
Які небезпеки таїть у собі Facebook
- 32 **На Егейському фронті затишшя**
Які наслідки матиме для ЄС угода про біженців із Туреччиною
- 34 **Свобода, рівність, старшинство**
Чи влаштує молодий міністр економіки революцію у французькій політиці
- 35 **Ярослав Пешек про десталінізацію**
- 36 **На дороги без водія**
Як удосконалюється навігація безпілотних автомобілів

СПАДОК

- 38 **Любов, гордість і класові упередження**
Чим особливі українські романи про кохання 1920-х років

КУЛЬТУРА

- 42 **Перегніт для шоубізу**
Як створювався ґрунт для новітньої української попси
- 45 **Леонідас Донкіс про пророцтва Шекспіра**
- 46 **Усейн Бекіров:**
«Джаз — це народна музика, і в ньому знаходиться місце кримськотатарському саунду»
Відомий піаніст про фольклор та елітарне мистецтво

ЩОДЕННИКИ ОКУПАЦІЇ

- 48 **Платити не можна помилувати**
Про комунальні тарифи в «ДНР»
- 49 **...де нас немає**
Чи знайшли кращу долю втікачі з Луганська в Росію

P. S.

- 50 **ОНУХ про культурну дипломатію**

Тиждень

№ 16 (440) 22 – 28.04.2016
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивченко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар,
Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
Віталій Рибак, Станіслав Козлюк,
Юрій Макаров, Роман Малко,
Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: (067) 407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: (067) 407-10-89
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 16-0831
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 20.04.2016 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

ПРОКУРСЬКИЙ МАЙДАН
СТОЯНОВА!
НЕТ ЛЮСТРАЦІИ!

НА ЧАСІ

Контргра

Дмитро Крапивенко

Гральний бізнес в Україні вже кілька років під заборорою, але азарту в нашому житті все одно не бракує. Ставки великі, шулерів достатньо, на Сході крутить свій револьверний барабан російська рулетка, а в Києві політичне казино працює цілодобово, без перерв та вихідних. Масштаб гри значно більший, ніж можна собі уявити. Міжфракційні піддавки й засідання «стратегічної сімки» — це лише розминка в межах однієї команди, відбіркові турніри. А коли в гру вступають міжнародні донори, громадянське суспільство й стара система, тоді прокидається справжній азарт.

Для закордонних партнерів розігрується комбінація під назвою «політична криза і шляхи її подолання». Проблема ця не прийшла ззовні: самі пересварилися, самі призначили винних, самі переформатували коаліцію. І все задля того, щоб президент засвідчив, що «поставлено крапку в парламентсько-урядовій кризі». Це, безумовно, має стати черговим «чітким сигналом» Заходові, що

ФОТО: УНАН

Україна прогресує і на одну проблему в нас поменшало. Однак тепер не радянські часи, коли завданням республіканського центру було «подолання заздалегідь запланованих труднощів». Самопальна українська криза, звісно, турбувала наших закордонних друзів і дала Києву певний тайм-аут. Але принципових зрушень немає: нові прізвища в уряді й переконлива кількість віцепрем'єрів не замінять собою реформ. Тому, якщо порівнювати цю гру зі швидкими шахами, українські гротескери знову натисли на кнопку на годиннику й час знову пішов — нові пишні презентації його не зупинять.

У відносинах із громадянським суспільством пора чарівних посмішок уже давно минула. І символічний жест із поверненням «голосу Майдану» в уряд навряд чи заспокоїть невдоволених активістів. Бо підстав для невдоволення чимало. Волонтерській спільноті знадобився не один місяць, щоб привертнути увагу верховного головнокомандувача до персони контр-адмірала Сергія Гайдюка, який понад два роки очолював українські ВМС. З адміралами Києву останнім часом не таланило: призначений за «патріотичною квотою «Свободи» Ігор Тенюх пробув на посаді міністра оборони рівно місяць, на його рахунку залишилася безславна кримська кампанія, відтак в МО настала доба міліцейсько-сухопутних генералів. Спливає в пам'яті й Денис Березовський — контр-адмірал, «одноденний» командувач українських ВМС, який відкрито зрадив присязі й перебіг на російський бік. За його наступником Сергієм Гайдюком тягнувся шлейф

ЯКЩО В «СТАРИХ МЕНТІВ» НЕ ВИЙШЛО ДИСКРЕДИТУВАТИ САМУ ІДЕЮ ПЕРЕАТЕСТАЦІЇ, ПЕРЕКОНАТИ МАСОВІСТЮ СВОЇХ ПРОТЕСТІВ ПІД МІНІСТЕРСТВОМ, ЦЕ ЩЕ НЕ ОЗНАЧАЄ, ЩО ВОНИ ЗДАЛИСЯ. ПРОСТО ЗМІНИЛИ ТАКТИКУ БОРТЬБИ

скандалів і нарікань як волонтерів, котрі взяли на себе чималу частину забезпечення флоту, так і офіцерів та матросів, які не раз публічно заявляли про управлінські негаразди у військово-морських силах. Аж раптом під «канонаду» урядових баталій президент почув і вирішив відсторонити скандального контр-адмірала, ще й із суворим формулюванням: «...За системні недоліки і низький авторитет серед службового складу». Звинувачення на адресу Гайдюка варті були б ретельного розслідування й кримінальних проваджень, але, схоже, справа обмежиться комфортною відставкою: Петро Порошенко активістів почув, їхню вимогу виконав, PR-ефекту досягнуто. Чи важко було президентові звільнити одіозного контр-адмірала, змінивши його «батьком морпхів», авторитетним командиром (отже, кадровий резерв був)? Чи не розумів він такої потреби сам як головнокомандувач? Певно, розумів. Мав інші пріоритети? Ймовірно. Хай там як, а кадрові рішення глави держави щодо очільника військового флоту правильні. Хоча звернімо увагу: жертвою перестановок виявилася персона, доволі віддалена від Банкової. Це вам не «посадити друга».

Ще одна перемога громадянського суспільства сталася в Одесі: тамтешній «прокурорський Майдан» досягнув успіху. Активісти домоглися зняття призначеного на місце відставленого недавно Давида Сакварелідзе Миколи Стоянова. Знадобилося два тижні протестів і барикад під обласною прокуратурою, щоб у ГПУ визнали свою кадрову хибу й звільнили чиновника, який підпадає під закон про люстрацію: його поновлення в органах бачилося щонайменше дивним. Мішати прокурорську колуду, не замастивши рук, майже неможливо, але яким чином це виправдовує Генеральну прокуратуру й президента, котрі мали два роки на те, щоб очистити важливий силовий орган? Стоянов пішов ображений і в стилі Азарова затаврував майданівців. Офіційному Києву одеський скандал коштував репутаційних утрат хіба що на регіональному рівні. Але знову-таки Стоянов — жертва не геть яка істотна. У грі з громадянським суспільством можна знехтувати пішаком чи навіть офіцером, аби ферзі вільно пересувалися.

Переатестація поліції — одна з наймасштабніших реформ, яка від паперових декларацій перейшла до конкретного втілення. МВС часів Януковича мало всі ознаки найбільшого в Україні організованого злочинного угруповання — будь-які косметичні зміни у відомстві хіба що трохи полоскотали б нерви деяким посадовцям, але сама система мала б усі шанси регенеруватися. Власне, чому мала? Має, на жаль, і сьогодні. Якщо у «старих ментів» не вийшло дискредитувати саму ідею переатестації, переконати масовістю своїх протестів під міністерством, це ще не означає, що вони здалися. Просто змінили тактику боротьби. Винаходити велосипед не довелося. Вже є досвід «обходу» люстрації через суди, то чому б не скористатися ним «недоатестованим»? Тільки від 11 до 15 квітня було розглянуто 88 позовів колишніх мільйонерів, які не пройшли перевірки. Про реванш старої системи відкрито заявляє голова Нацполіції Хатія Деканоїдзе. Тут якраз годилося б кивати на те, що судова гілка влади має бути незалежна, їй би й розібратись у кожній справі окремо й установити справедливість. Але тим, хто бачив цю «справедливість» у люстраційних процесах, не до сміху. Чи могли спрогнозувати опір «старої гвардії» МВС на вищих щаблях влади? Поза сумнівом. Свого гніву усунені «лицарі» кийка та кайданків анітрохи не приховували. Не треба мати розгалужену агентурну мережу, щоб зрозуміти й відчутти ці настрої. Достатньо лише почитати інтернет-форуми реваншистів — і все стане на свої місця: «старі професіонали» нікуди йти не збираються.

Зангажовані суди здатні поховати будь-яку реформу. Можна встигнути похвалитися перед західними партнерами й прозвітувати громадянському суспільству про виконану роботу. Часу, доки суди «відіграють» ситуацію назад, бодай із ключовими персонами старої системи чи їхніми довіреними особами, вистачить. Питання в тому, що далі: кожна гра має свої часові межі, блеф не може тривати довго — карти доведеться відкрити. Наразі найазартнішими є реваншисти, які, схоже, готові піти ва-банк за пасивного потурання влади, котра весь час намагається робити «покерфейс», хоча поступово програє партію за партією. ■

Сили швидкого фінансового реагування

Едвард Лукас

Схоже, ключова тема липневого саміту НАТО у Варшаві вимальовується дедалі чіткіше. На безпековій конференції Globsec, що 15–17 квітня відбулась у Братиславі, про розміщення сил Альянсу в країнах Центрально-Східної Європи на ротаційній основі говорили як про вирішене питання. Такий організаційний принцип (до речі, він свідчить і про серйозне зрушення в політичному мисленні) передбачає регулярні чергування військ США та інших країн НАТО на території його прифронтових держав.

Понад те, штаб-квартиру нових сил швидкого реагування НАТО, швидше за все, буде розміщено в Польщі. Це не зовсім традиційна «база» Альянсу, але символічне й цілком матеріальне свідчення готовності північноатлантичної спільноти до територіальної оборони. (Втім, польському політикуму доведеться усвідомити, що американський Конгрес не збирається оплачувати ще одну повноцінну постійну закордонну базу з усіма належними атрибутами — пральнями, школами й фастфудами — у час, коли закриваються бази там, де за цей Конгрес або кандидатів у президенти від його партій голосують.)

Це необхідні, але недостатні умови для того, щоб країни регіону почувались у безпеці. Бо ж за Кремлем залишаються дві переваги. По-перше, процес прийняття рішень у НАТО надто повільний. Росія може створювати хаос: заворушення, екологічні та інфраструктурні інциденти, проблеми через транзит до Калінінграда — як ґрунт для «гуманітарної» інтервенції. У такому разі на захист прифронтових держав необхідно активувати ст. 5 Статуту Альянсу. Та поки останній повною мірою переконається, що необхідна власне військова відповідь, і ухвалить відповідне рішення, може минути кілька днів. А реагувати тоді може бути запізно.

Отже, на додачу до НАТО нам потрібна ще одна організація — «коаліція швидкого реагування». Вона може складатися з країн, здатних швидко розмістити війська в регіоні, котрі повинні проводити навчання з таких спільних операцій поодиноко й разом — і все це паралельно до зусиль Альянсу. До цієї спілки могли б увійти Сполучені Штати, Велика Британія, Нідерланди та Норвегія. А ще Німеччина, якщо судити з яструбиних коментарів її міністра оборони Урсули фон дер Лайєн під час Globsec. Швеція і Фінляндія, які не належать до НАТО, теж були б відчутною підтримкою для східних сусідів.

І тут у гру вступає друга перевага РФ — маса. У військовому сенсі Кремль має переваги в Балтійському регіоні: у Росії там більше підрозділів,

краща повітряна оборона, багато тактичної ядерної зброї. Це дає їй потенціал для «ескаляційного домінування». Тож на початкових стадіях конфлікту росіяни можуть просто піднімати ставки. І якби «коаліції швидкого реагування» не вдалося зупинити напад, то Захід дуже швидко опинився б у заручниках ядерних гарантій.

Теоретично, якби Росія атакувала країни в Балтійському регіоні, відповідь НАТО не мала б обмежуватися виключно ним. Адже якщо вона нападає на НАТО будь-де, то й Альянс відповідає де завгодно. Однак планів такого масштабного реагування в Брюсселі поки що не мають. І на випадок агресії політики у Вашингтоні й деінде боялися б розпочати третю світову війну. Росії про це відомо, що і ставить її перед небезпечною спокусою випробувати рішучість Заходу.

На щастя, у нас є спосіб стримування, кращий за ядерну зброю: гроші. Ахіллесова п'ята Москви — залежність від західної фінансової системи. Росіяни користуються європейськими й американськими ринками капіталу та платіжними системами, а еліта

У НАС Є СПОСІБ СТРИМУВАННЯ, КРАЩИЙ ЗА ЯДЕРНУ ЗБРОЮ: ГРОШІ. АХІЛЛЕСОВА П'ЯТА МОСКВИ — ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ЗАХІДНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

відмиває награбовані гроші через офшорні (та й не тільки) компанії.

Що треба робити зараз, то це вправлятися у використанні цих слабких точок. На Globsec я озвучив ідею «позапланових фінансових навчань». Кремль залякує нас танками й літаками. А ми могли б у відповідь створити трансатлантичну «ударну групу» фінансових регуляторів, розвідки, поліцейських та прокурорів, яка розробила б план оперативних дій із заморожування та конфіскації в разі екстреної необхідності російських активів — так, щоб Росія опинилася відрізана від світової фінансової мережі в найболючіший спосіб.

Сам тільки факт проведення таких навчань (і злив деякої інформації про них) просигналізував би РФ, що наші наміри стосовно її стримування серйозні. Крім того, ці навчання допомогли б нам виявити юридичні, логістичні та інші негаразди, що можуть виникнути під час реальної кризи. І взагалі проблеми краще вирішувати заздалегідь. Це допомагає не досиджуватися до їх появи в реальному житті. ■

Два роки невизначеності

Денис Казанський

Жодної із заявлених лідерами сепаратистського заколоту цілей досягти не вдалося

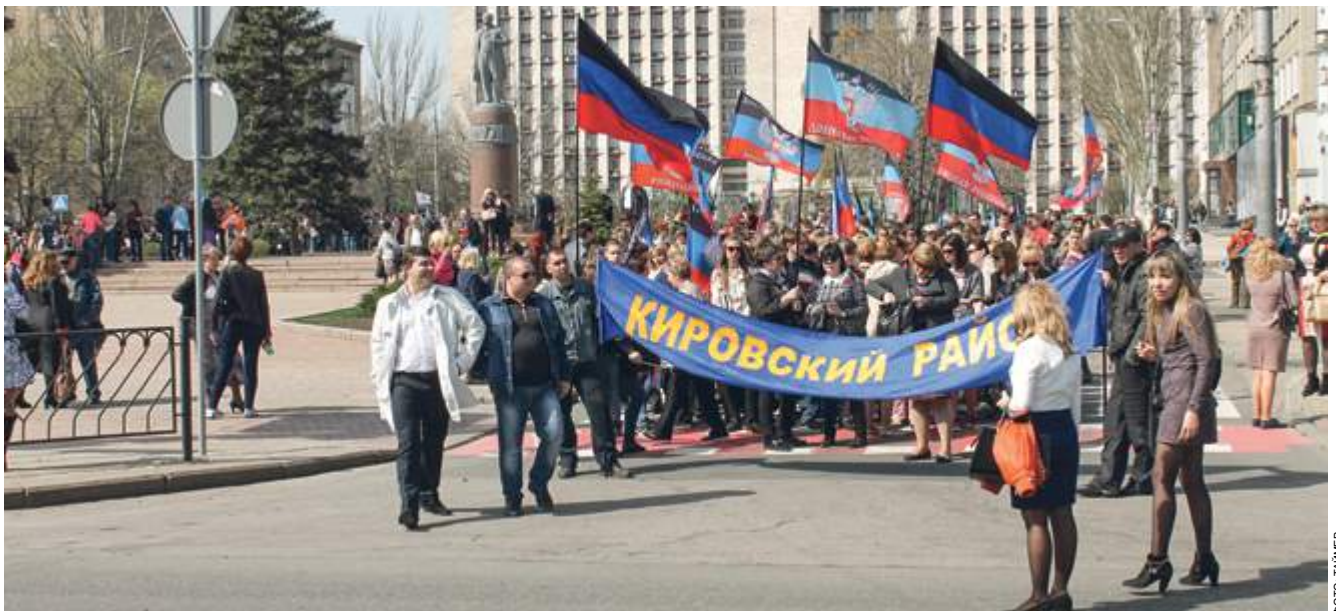
Уквітні виповнюється два роки від початку війни на Сході України, яка досі не завершилася, незважаючи на підписані мирні угоди. Відправною точкою конфлікту прийнято називати 6 і 7 квітня — дні захоплення будівлі СБУ в Луганську та проголошення «ДНР» у Донецьку. Після цього події розвивалися стрімко та незворотно. 12 квітня до Слов'янська увійшла група російських диверсантів на чолі з Ігорем Гіркиним, яка мала завдання розв'язати бойові дії на Сході України й у підсумку успішно виконала це завдання. Вже 13 квітня під Слов'янськом відбулося зіткнення бойовиків з працівниками СБУ, унаслідок якого Україна зазнала перших втрат: загинув офіцер Геннадій Біліченко. Наступного дня, 14 квітня, виконувач обов'язків президента Олександр Турчинов оголосив про початок антитерористичної операції, і маховик насильства було вже не зупинити.

За активної та всебічної допомоги Росії сепаратистам вдалося утримати позиції й зберегти наслідок зліплених квазідержави «ЛНР» і «ДНР», до яких від самого початку ніхто не ставився серйозно. Однак, незважаючи на військові успіхи, через два роки після початку війни жодна з первинних обіцянок, якими оратори сепаратистів щедро роздавали з трибун у березні — квітні 2014-го, не була виконана. Популістські гасла, котрі лідери сепаратистів виголошували на мітингах, виявилися банальним обманом. Сьогодні тверезомислячим громадянам по обидва боки лінії фронту вже зрозуміло, що учасників «русской весни»

просто використовували у своїх іграх політики та олігархи, які боролися за контроль над фінансовими потоками й територією. Утім, сотні тисяч жителів ОРДІЛО, як і раніше, відмовляються вірити в те, що стали лише інструментом у чужих руках, і далі переконують себе, що обіцяні золоті гори ще будуть, потрібно тільки почекати й проявити терпіння.

Із того, до чого закликали глашатаї «русского міра» навесні 2014 року, у життя втілюється лише боротьба з українською мовою та символікою. Захопивши владу, бойовики кинулися з фанатичною завзятістю збивати з фасадів українські герби, зривати українські таблички з держустанов, змінювати покажчики на вулицях і прибирати м'які знаки зі стел, установлених на в'їзді в українські міста. У решті на прихильників сепаратизму чекало розчарування.

Спочатку їх відмовилася приймати до свого складу Російська Федерація. Хоча саме заради «возз'єднання» з нею і брала участь у весняних подіях більшість активістів із Луганська та Донецька, які спочатку не хотіли ніяких «ЛНР» та «ДНР» і виходили на вулицю з триколорами та вимогами «провести референдум, як у Криму». Замість урочистого приєднання до РФ жителі Донбасу отримали війну в себе вдома. Росія дала зрозуміти, що луганчани й донецчани для неї не такі важливі, як жителі Криму, і почала старанно накачувати Донбас злістю та зброєю, демонструючи наслідки такого експерименту на своєму ТБ.

Порожній пафос. Другу річницю створення «республік» очікувано відсвяткували в радянських традиціях

Потім поступово поховали ідею створення «Новоросії» «від Одеси до Луганська». Сама згадка терміна «Новоросія» в російських ЗМІ зійшла нанівець, а командування бойовиків стало боротися з нашивками, на яких зображений так званий прапор Новоросії — червоне полотно, перекреслене синім хрестом. Не вдалося об'єднати навіть Луганськ із Донецьком. Через два роки після початку антиукраїнського путчу на Донбасі його організатори не тільки не виконали своєї головної обіцянки (приєднання до Росії), а й домоглися протилежного результату. Жителі захоплених бойовиками недовгризків Донецької та Луганської областей виявилися розділені між собою якоюсь подобою державного кордону, яку сьогодні контролюють збройні формування, що беруть данину за можливість проїзду.

Навесні 2014 року мешканці Донбасу в страшному сні не могли побачити, що, аби проїхати від Тореца до Лисичанська, їм доведеться долати два кордони. Однак саме це сьогодні є головним підсумком тієї авантюри, у яку організатори «руської весни» втягли Донбас. Якби мешканців Донецька та Луганська з перших днів березня попереджали, що вони житимуть не в Росії або хоча б «Новоросії», а в незалежних одна від одної й невизнаних «ЛНР» і «ДНР», сепаратизм на Донбасі, напевно, помер би в зародку.

Відмова навіть від такого простого та очевидного кроку, як об'єднання «ЛНР» і «ДНР», є прямим свідченням того, що незаконні збройні формування на Донбасі воюють не за ідею, а за територію. Сьогодні вже зрозуміло, що обіцяна «Новоросія» виявилася фейком, який був потрібен для прикриття справжніх, набагато низинніших мотивів організаторів війни. За фактом угруповання Захарченка та Плотницького просто захопили ресурси на частині території Донецької та Луганської областей, які тепер по-хижацькому експлуатують. А жителі «ЛНР» і «ДНР» тепер позбавлені базових прав та свобод і фактично мають вибір: залишити Донбас або мовчки приймати порядки, встановлені озброєними людьми, які силовим методом привласнили собі всю повноту влади.

Популістські обіцянки «народних губернаторів», які засвідчували натовпу, що Донбас більше не годуватиме Київ та Львів і купатиметься в грошах після того, як «скине із себе ярмо», також передбачувано не збулися. Донбас занурився в економічний колапс, який обернувся б гуманітарною катастрофою, якби Росія не взяла на утримання підконтрольну сепаратистам територію. Нормальне функціонування економіки в частині Донбасу, що виявилася в стані правового вакууму, більше неможливе. Увесь великий місцевий бізнес, щоб мати можливість працювати, як і раніше, змушений платити податки в Україні й мати українську реєстрацію. Єдине, що отримав бізнес на Донбасі після захоплення влади проросійськими формуваннями, — додаткове податкове навантаження. Тепер крім податків до українського бюджету власники заводів і фабрик змушені також платити данину угрупованням Захарченка та Плотницького.

Навіть у вугільній галузі, яка й далі працює та постачає на підконтрольну Києву територію вугілля, видобуте в ОРДЛО, спостерігаються серйозні проблеми. Так, наприкінці березня сепаратистські ресурси повідомили, що на шахтах об'єднання

«ДТЕК Свердловськантрацит» вводиться режим простою. Таке рішення було ухвалене через проблеми з реалізацією продукції. Не раз надходили повідомлення й про затримки зарплат на шахтах інших вугільних об'єднань. Особливо широко висвітлювався інцидент у Макіївці, де спроба влаштувати страйк закінчилася для місцевих шахтарів звинуваченнями в роботі на ворога, тобто на українську сторону.

Але, мабуть, найпоказовішим результатом двох років сепаратистських заворушень на Донбасі є доля організаторів путчу. До цього моменту в керівництві «республік» у Донецьку та Луганську майже не залишилося людей, які стояли біля початків війни. Влада опинилася в руках набагато менш ризикових та ідейних людей. В ОРДЛО тепер керують процесами безвідмовні й прагматичні виконавці, готові без вагань виконати будь-яку примху кураторів.

Польові командири, які формували загони бойовиків на самому початку подій 2014 року, відчайдушні й відморожені «батьки-отамани», полум'яні оратори, що підпалювали натовпи людей із трибун у своїх містах, та й просто люди з переконаннями назавжди пішли в минуле, поступившись місцем цинікам і ставленикам олігархічних кланів Росії та України. Багатьох із тих, хто піднімав повстання проти України, вже немає в живих. І загинули вони аж ніяк не від рук українських військових, а були обачливо знищені власними соратниками в той момент, коли стали незручні або непотрібні. Ліквідація найпопулярніших польових командирів Павла Дрьомова та Олексія Мозгового вкотре довела, що події на Донбасі відбуваються не стихійно, а ретельно направляються невидимою рукою кураторів із сусідньої держави.

За іронією долі один з епізодів усунення представників «старої гвардії» відбувся якраз у річницю

ВІДМОВА НАВІТЬ ВІД ТАКОГО ПРОСТОГО ТА ОЧЕВИДНОГО КРОКУ, ЯК ОБ'ЄДНАННЯ «ЛНР» І «ДНР», Є ПРЯМИМ СВІДЧЕННЯМ ТОГО, ЩО НЕЗАКОННІ ЗБРОЙНІ ФОРМУВАННЯ НА ДОНБАСІ ВОЮЮТЬ НЕ ЗА ІДЕЮ, А ЗА ТЕРИТОРІЮ

початку війни. Організатора незаконного референдуму сепаратистів 11 травня 2014-го Романа Лягіна після конфлікту з ватажком «ДНР» Захарченком спочатку усунули з посади «глави ЦВК ДНР», а потім побили й кинули в підвал, де він перебуває досі. Жодних точних даних щодо його подальшої долі наразі немає. Але можна сказати точно, що в межах проекту «ДНР» Лягін списаний і більше не повернеться на арену.

Розчарування в сепаратистах серед населення ОРДЛО посилюється. Це зрозуміло навіть із дописів у соціальних мережах. Ось тільки в 2014 році прихильники сепаратистів, зруйнувавши державу, фактично відмовилися від власних прав і свобод. У псевдореспубліках їхня думка більше нічого не важить, від них більше нічого не залежить, і подальшу долю жителів Луганська та Донецька вирішуватимуть уже без них. Незалежно від того, подобається їм це чи ні. ■

Прощайте, донори!

Любомир Шавалюк

Чи допоможе призначення уряду відновити співпрацю з міжнародними кредиторами

В Україні, особливо серед популістів, прийнято нарікати на Міжнародний валютний фонд. Але не можна заперечувати факт, що більшість його вимог, будучи суворими і складними для виконання, необхідні для розвитку країни. У цьому ракурсі відновлення співпраці з кредиторами потрібне не лише з огляду на мільярди доларів фінансування, які ми можемо отримати, а й тому, що МВФ та інші міжнародні донори є своєрідними каталізаторами реформ, погоничами української влади у справі їх проведення. Днями було призначено новий уряд на чолі з Володимиром Гройсманом. Саме час спитати: чи буде відновлено співпрацю з МВФ і чи пришвидшиться процес трансформації економіки?

НЕЗМІННІ ВИМОГИ

Щоб відповісти на ці запитання, погляньмо на останні події в Україні кризь призму вимог МВФ та інших кредиторів. Перша умова — продовжувати реформи. Чи здатен на це новий уряд? Може, і так. Але якби влада мала намір просуватися з перетвореннями далі й наростити їх темп, то, мабуть, залишилася б на своїх позиціях тих міністрів, яким щось вдалося зробити і які не встигли завершити багато початого. Натомість жодного з міністрів-технократів (Абромавичуса, Яресько, Пивоварського, Павленка), які мали конкретні досягнення у своїх галузях, у новому Кабміні ми не побачили. Водночас особи (Стець, Кириленко, Розенко та ін.), на яких експерти часто нарікали через їхню неефективність чи банальну бездіяльність, не втратили своїх позицій в уряді, а подеколи й покращили їх. Деякі з нових облич в уряді викликають відверті побоювання з приводу їхньої компетентності, з'являються й питання щодо належності частини міністрів до олігархічних груп. Чи можна очікувати реформ від такого складу Кабміну? Сумнівно.

Друга умова МВФ — побороти корупцію. Чи сподіватися на її виконання? По-перше, перетасовки в уряді ніяк не вплинули на процес реформування правоохоронної системи, який, до речі, дуже залежить від президента та його політичної волі. У цій галузі зберігся статус-кво: там, де реформи пішли (поліція), вони просуваються, а там, де фактично й не починалися (суди, прокуратура), їх і досі немає. І новий уряд тут нічого не поліпшить. Мабуть, немає таких наївних, які думали б, що кілька створених із нуля антикорупційних органів щось змінять без політичної волі. Водночас правоохоронна система є ключовою в подоланні корупції, а отже, у виконанні вимоги Фонду. По-друге, саме призначення нового уряду супроводжувалося піковими рівнями політичної корупції. Кулуарні домовленості щодо кандидатур міністрів, відкидання варіанта створення технократичного уряду, різні

казуси з усілякими кононенками, торги з олігархами — усе це вказує, що міністри будуть залежними й у своїй масі виконуватимуть вказівки Банкової та олігархів. Чи подолають корупцію ті, у чиєму середовищі вона процвітає? Запитання риторичне.

Нарешті, ще один важливий факт, який суттєво впливатиме на можливості відновлення співпраці з МВФ: привид парламентської коаліції. Голосування за прем'єра та програму діяльності новоствореного Кабміну показали, що парламентська більшість існує тільки на папері. Можливо, найбільшу провину за це слід покласти на ті політичні сили, які належали до попередньої коаліції й вийшли з неї, сп'янілі від зростання власних рейтингів, почувши запах дострокових парламентських виборів і почавши ставити нереальні ультиматуми та популістські вимоги. Вони грають (свідомо чи ні) на руку олігархам, адже тепер контрольовані останніми депутатські групи де-факто матимуть золотий мандат під час голосувань у Верховній Раді. Що це означає? Те, що жоден реформаторський закон, не вигідний олігархам, у парламенті не буде ухвалено. А таких

МАБУТЬ, НИНИ БІЛЬШІСТЬ КЛЮЧОВИХ ПОЛІТИКІВ У ДЕРЖАВІ ВВАЖАЄ, ЩО МИ СПОКІЙНО ВИТРИМАЄМО НАСТУПНІ ТРИ РОКИ БЕЗ ЗОВНІШНІХ КРЕДИТІВ, ЗОКРЕМА НОВИХ ТРАНШІВ ВІД МВФ

законів для ритмічної співпраці з МВФ і трансформації країни потрібен не один десяток. Олігархи повернулись у гру і взяли владу на гачок. Тепер вони ніби говорять двом політичним силам, які формують нинішню коаліцію, та їхнім керівникам: «Хочете залишатися при владі? Тоді платіть. Законами, вчинками, живими грошима, врешті-решт». Зрозуміло, що така конфігурація політичного ландшафту аж ніяк не сумісна з реформами. А відтак і зі співпрацею з МВФ. Звичайно, можна надіятися, що уряд на морально-вольових якостях таки обійдеться без ухвалення багатьох потрібних законопроектів, з огляду на спротив їм у парламенті, й доведе до пуття принаймні ті реформи, які почали його попередники. Це був би максимум, який можна вичавити з поточної ситуації, але і його замало, щоб змінити країну на краще. Хай там як, але шлях нового Кабміну буде тернистим і не обов'язково ефективним.

УСТАНОВЛЕННЯ ДИСТАНЦІЇ

За два роки, протягом яких Україна співпрацювала з Міжнародним валютним фондом, ми отримали \$11,6 млрд від нього і ще близько \$10 млрд від інших міжнародних донорів. Іще кілька мі-

ФОТО: УНІАН

Три місяці тому після зустрічі з Крістін Лагард у Давосі Порошенко заявив, що вони про все домовилися. А виявляється, що ні. Ні тоді, ні зараз, та й навряд чи домовляться в близькому майбутньому

льядрів вдалося зекономити на виплатах зовнішніх зобов'язань перед Росією та приватними кредиторами завдяки твердій позиції МВФ і його допомозі під час реструктуризації боргів. Саме ці гроші стали визначальними в досягненні макроекономічної стабілізації на нинішньому рівні. Але остання, хоч і була довгоочікуваною метою минулого уряду, підступно пожартувала з ним і країною загалом. Побачивши, що економіка досягла дна й поступово переходить у фазу зростання, до того ж на Донбасі стало якось спокійніше, коаліціянти почали гратись у політику. Одні поспіхом підвищували соціальні виплати, другі розігрували карту дострокових парламентських виборів. Словом, розслабилися.

І цим не закінчилося. Мабуть, нині більшість ключових політиків у державі вважає, що ми спокійно витримаємо наступні три роки без зовнішніх кредитів, зокрема нових траншів від МВФ, і що настав час одержати компенсацію (у вигляді посад, грошових потоків, пільг чи інших поступок) за те напруження, яке довелося пережити через кризу й війну за два останні роки. Тому вони вирішили залишити іноземних партнерів за бортом, як це не раз робили їхні предтечі. І хоча цієї влади вистачило аж на чотири транші від МВФ, тоді як співпраця попередників із Фондом зазвичай закінчувалася після першого, суті це не змінює. Влада використала іноземних партнерів у найгірших традиціях українського політичного періоду незалежності. І це при тому, що наші донори готові й надалі нам допомагати, про що вже після призначення нового складу Кабміну заявили представники МВФ та інших міжнародних фінансових організацій. Усе це дає

нам урок: українська влада здатна думати про народ і розвиток країни лише тоді, коли приперта до стінки зовнішньою агресією, глибокою економічною кризою та іншими епохальними проблемами. Лише такі обставини здатні її об'єднати й протверезити.

Протягом останніх двох років інтереси західних партнерів добре перетиналися з потребами українського народу (саме він, спромігшись на Революцію гідності, змінив ставлення Заходу до країни і спровокував його спроби нам допомогти). Головним результатом такої заочної співпраці стали реформи, нехай навіть повільні та фрагментарні. Тому проблема нинішньої позиції української влади, яка відсуває західних партнерів на певну дистанцію, навіть не в тому, що наступні гроші від МВФ та інших донорів не надійдуть. Адже тих коштів, які ми вже отримали й заощадили, за теперішньої кон'юнктури та сприятливого збігу обставин, для якого потрібно лише трішки удачі, може цілком вистачити, щоб підтримувати досягнуту економічну рівновагу. Біда навіть не в тім, що європейці та американці розчаровуються в Україні, адже, допомагаючи нам, вони прямують до власних геополітичних цілей і добре знають, із ким мають справу й на що йдуть. Найбільша загроза — втратити в особі донорів найпалкіших прихильників українських реформ, яких коли-небудь можна було знайти поза межами країни, а водночас погоничів, котрі володіють потужними фінансовими важелями, що ними до тепер змушували нашу владу рухатися шляхом перетворень у країні. Те, наскільки самовпевнено почувався український політикум, зокрема його найодіозніші представники, протягом останніх

двох місяців політичної кризи, вказує на дуже високу ймовірність реалізації названої загрози. За такого сценарію наш народ, безумовно, програє. На превеликий жаль.

І саме тому політичні події останніх тижнів та призначення нового уряду в такому складі й за таких обмежень, правдоподібно, можна назвати Контрреволюцією 2.0, позаяк названі процеси, імовірно, відштовхнуть західних партнерів, зведуть нанівець темп реформ, відновлять утрачені позиції олігархів й матимуть ще багато дрібних негативних наслідків. Тобто призведуть до втрат за більшістю пунктів, які відстоював Майдан. Спитаєте, що буде далі? Багато хто говорить про Майдан 3.0, який, пророкують, буде кривавим. Певна ймовірність цього сценарію існує, хоч і не максимальна (її важко оцінювати, адже такі розмови вигідні й Кремлеві, який може брати безпосередню участь у їх інспіруванні та нагнітанні ситуації). А от на 100% можна бути впевненими в тому, що час спливе швидко й зовсім скоро настануть 2018–2019 роки, коли Україна відповідно до графіка має почати виплачувати тіло запозичень, залучених від МВФ, а також реструктуризованих у межах боргової операції з приватними кредиторами. І якщо до того моменту економіка залишиться не-реформованою і не демонструватиме високих темпів зростання, то платити буде нічим. Тоді на країну чекає чергова криза, що, ймовірно, буде пов'язана з низкою, м'яко кажучи, несприятливих соціальних та геополітичних процесів. Розслабившись, наші політики без зайвих докорів сумління викинули два місяці на політичні «договорняки» з непевним та нестійким результатом, тоді як час утікає, а країна потребує реформ більше, ніж будь-коли у своїй історії, адже запас міцності, успадкований із радянських часів, вичерпується. Що це, як не короткозорість, безвідповідальність і вбивча недбалість?

ФАКТОРИ ПЕСИМІЗМУ

Завдання для новопризначеного уряду просте й разом із тим складне. З одного боку, йому треба довести до логічного завершення реформи, розпочаті попередниками, причому робити це доведеться за куди легших обставин, а саме: відносному затишші на Донбасі та помірно висхідній фазі економічного циклу. Такої роботи, правдоподібно, буде досить і для відновлення співпраці з міжнародними донорами. Можна починати й нові перетворення, але навіть без них роботи вистачить усім. Із другого боку, одна з основних традицій українського політикуму періоду незалежності — перекреслювати все, що робили попередники й починати з нуля. Чи не продовжать новопризначені міністри давню традицію? Днями Степан Кубів заявив, що Кабмін відкликає з парламенту 178 законопроектів, поданих попереднім урядом, для їх інвентаризації. Крок нібито логічний і повинен завершитися переглядом цих документів, доопрацюванням і поверненням до парламенту. Але де гарантії, що на згаданому відкликанні процес не закінчиться?

Ті, хто оптимістично вірять у відданість нового уряду ідеям трансформації, кажуть, мовляв, більшість посадових осіб, які прийшли в міністерства після Революції гідності й на плечах яких лежала вся рутинна робота з проведення перетворень, залишаються

на своїх місцях. Це справді так. Вони zostалися, бо не знають, про що влада домовлялася з олігархами в кулуарах, і вважають, що реформи триватимуть. Але тільки-но побачать зворотне й розчаруються, то неодмінно покинуть свої посади. Таке вимивання ефективних молодих кадрів, що вже стали досить знаменитими завдяки своїй роботі, стане лакмусовим папірцем, який покаже, на що насправді здатний і націлений новий уряд. Можна піти від протилежного й спитати: чому жоден технократ не захотів обійняти міністерської посади в цьому Кабміні (на що Порошенко, можливо, натякнув у своїй промові, сказавши, що не так просто взяти і зробити)? Мабуть, тому що бачив цілковиту відсутність перспектив щось удіяти для країни й розумів, на що буде спроможний новий Кабмін у нинішніх політичних обставинах. Якщо так, то усвідомлення приреченості нового уряду в контексті реформування країни незабаром прийде й до тих молодих та ініціативних реформаторів, які ще плекають певні надії. Хотілося б помилятися.

НАЙБІЛЬША ЗАГРОЗА — ВТРАТИТИ В ОСОБИ ДОНОРІВ НАЙПАЛКІШИХ ПРИХИЛЬНИКІВ УКРАЇНСЬКИХ РЕФОРМ, ЯКИХ КОЛИ-НЕБУДЬ МОЖНА БУЛО ЗНАЙТИ ПОЗА МЕЖАМИ КРАЇНИ

Володимир Гройсман формує групу іноземних радників, яку очолюватиме колишній віцепрем'єр-міністр Словаччини Іван Міклош. Ініціатива хороша, але чи не стануть вони ширмою, яка закриватиме бездіяльність влади перед міжнародними донорами? Мати хороших радників потрібно. Але чи дійде справа до реалізації їхніх порад, якщо в новому уряді аж шість віцепрем'єр-міністрів, а з минулого відомо, що ці посадовці постійно конфліктують із міністрами у відповідних напрямках за повноваження? Хто виконуватиме поради: міністри чи віцепрем'єри? Радше ніхто.

Зрештою, навіть якщо новопризначений очільник Кабміну і справді є палким прихильником реформ, як він не раз заявляв, то йому доведеться балансувати між інтересами олігархів, з одного боку, і прогресивними ініціативами іноземних та молодих українських реформаторів — із другого. Урешті одна зі сторін переможе, і, судячи з потужності та множинності олігархічного впливу на нинішній уряд та ситуацію в парламенті, Гройсман, імовірно, прийме сторону олігархів. Донори зрозуміють це дуже скоро і зроблять відповідні висновки з наслідками для реформ та перспектив українського народу.

Під час виступу в парламенті, приуроченому до призначення його прем'єр-міністром, Володимир Борисович заявив, що покаже всім нову якість управління державою. Обставини його призначення, політична залежність прем'єра та розстановка сил у парламенті й уряді вказують на те, що шансів реалізації цієї обіцянки — один зі ста чи навіть із тисячі. Звичайно, Гройсман може почати вести свою гру, яка відповідатиме інтересам народу, як Мазепа понад 300 років тому. І навіть може перемогти в ній і досягти успіху. Тоді він, безсумнівно, увійде в історію. Але чи вистачить пороку в порохівниці? ■

К Н И Г А Р Н Я

Луцьк
вул. Лесі Українки, 30
тел.: (0332) 72-43-76

Рівне
вул. Короленка, 2
тел.: (0362) 26-39-41

Володимир-Волинський
вул. Ковельська, 6
тел.: (03342) 2-19-57

Вінниця
вул. Соборна, 89
тел.: (0432) 52-93-41

Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-50

вул. Спаська, 5
тел.: (044) 351-13-38

пр. Повітрофлотський, 33/2
тел.: (044) 275-67-42

вул. Льва Толстого, 1
тел.: (044) 383-61-49

Харків
вул. Сумська, 3
тел.: (057) 731-59-49

Львів
просп. Свободи, 7
тел.: (032) 235 73 68

Івано-Франківськ
вул. Незалежності, 31
тел.: (094) 928-31-41

Тернопіль
вул. Валова, 7-9
тел.: (0352) 25-44-59

вул. Велика Васильківська, 63-А
тел.: (044) 287-50-88

6-р Лесі Українки, 24
тел.: (044) 285-08-87

Дніпропетровськ
вул. Глінки, 15
тел.: (056)7321392

вул. Галицька, 9
тел.: (032) 235-70-06

Чекаємо на вас щодня з 9:00 до 21:00

WWW.BOOK-YE.COM.UA

Сьюзен Шадлер:

«Досі не зрозуміло, чи має Україна волю проводити реформи»

Тиждень розмовляв із колишнім заступником керівника Європейського департаменту МВФ про співпрацю Фонду з Україною в минулому та сьогодні, причини недовіри міжнародних кредиторів до нашої держави та роль міжнародного кредитування у вітчизняній економіці.

У 2014 році ви були доволі критично настроєні щодо кредитної програми МВФ для України. Чи змінилася ваша думка зараз?

— Тоді я вважала, що МВФ бере на себе надто великі ризики через програму з Україною. Власне, співпраця двох сторін є цілком закономірною. У Фонді добре знають, як консульгувати уряди з питань досягнення макроекономічної стабільності, а саме цього Київ потребував після тогочасного хаосу невідкладно. Із цим звертатися було потрібно якраз до МВФ.

Однак я не була впевнена, що Фондові слід настільки ризикувати: кредит обсягом \$17 млрд — це дуже масштабна сума з його коштів і завеликий ризик. Зазвичай для відкриття позикової програми МВФ вимагає серйозних зобов'язань щодо виконання його рекомендацій, а також хорошого «послужного списку» в країні, котрий переконував би кредиторів у тому, що уряд здатен провести реформи, які обіцяє. У випадку України цього не було.

Фонд повинен співпрацювати з Україною. Але суми кредитування мають бути менші. Насправді мінімум \$17 млрд, а то й дещо більше могли виділити і США та ЄС паралельно з погодженням програми співпраці Києва з МВФ.

За тодішніх небезпечних обставин рішення оперативно виділити цю суму було великою мірою ухвалено з політичних міркувань: уряди відповідних держав хотіли підтримати Україну в скрутні часи. Але роль МВФ не в тому, щоб наражати свої фінанси на таку небезпеку. Та й сьогодні, мабуть, не лише я вважаю (хоча вголос про це не говорять), що гроші

Спілкувалась
Анна Корбут

Фонду, виділені Україні, застаються під серйозними ризиками — більшими, ніж він зазвичай мав би на себе брати. Адже досі не зрозуміло, чи має Україна волю проводити реформи, що справлятимуть тривалий ефект. А без них міцного й довгострокового відновлення економіки не буде.

Ви згадали «послужний список» нашої держави, який не вселяє довіри. Чим конкретно вона заробила його в попередній співпраці з МВФ?

— Від середини 1990-х у Фонду з Україною було вісім програм кредитування, і тільки одна виконана до кінця.

МВФ позичає гроші під кількарічні проекти політичних трансформацій. На відповідний період зобов'язується виділити певну суму, якщо уряд проведе реформи для макроекономічної стабілізації та структурні перетворення.

Коли країна розпочинає програму кредитування з МВФ, ідея її полягає в тому, що уряд проведе всі реформи, а Фонд виділить у повному обсязі гроші, передбачені програмою. У випадку України в усіх програмах, крім однієї, у минулому Кабінет Міністрів непогано виконував свої зобов'язання протягом перших півроку чи року, економіка трохи відновлювалась, а затим гору брала політика. Коли умови програми перестають виконуватися, МВФ припиняє виділяти транші. Але так не має бути. Фонд повинен запускати програму кредитування тоді, коли справді вважає, що країна зможе провести реформи й вибрати всі гроші. Після призупинення попередньої програми, яка стартувала у 2010-му, експерти МВФ проводили її оцінку. Тобто аналізували, що було й не було виконано й до яких дій країні вдатися ще, аби вона могла знову звернутися по кредитування. Оскільки та програма зійшла з рейок дуже скоро після старту, а також через невтішний «послужний список» України у виконанні програм МВФ експерти Фонду рекомен-

дували триваліші випробувальні періоди в майбутньому. Інакше кажучи, уряд у такому разі мав би зобов'язатися здійснити певні зміни й довести Фонду, що він це робитиме. У 2014-му цього не було. Хоч причини й зрозумілі: політично складні часи. І все-таки Фонд пішов на нову програму кредитування, всупереч власним висновкам із попередньої, яка зірвалась. І саме перед таким ризиком він стоїть зараз: чи дотримуватиметься новий уряд в Україні своїх зобов'язань надалі?

Які є у Східній Європі успішні приклади країн, що, на відміну від нашої, виконали умови програми з МВФ до кінця й це дало їхнім економікам стимул до стійкого розвитку?

— Польща, Естонія, Литва, Латвія, Словаччина, Чехія. Є і проблемніші, як-от Румунія, де програми іноді виконувались, а іноді зривалися. Але навколо України вдосталь прикладів колишніх централізованих планових економік: багато з них реформувались і дійшли до того рівня, коли більше не потребують МВФ, а можуть підтримувати стійкий розвиток і стабільні економічні умови самотужки.

У чому основна різниця: що вони зробили такого, чого не зробили ми?

— Це широке питання. Різниця між, скажімо, Польщею, яка є великою економікою, та Україною багаторівнева. По-перше, поляки здійснили макроекономічну стабілізацію в 1990–1992-му. Стримали інфляцію, перейшли до гнучкіших курсів валют, збалансували бюджети, реструктуризували борги, домоглися помірних рівнів держборгу. Вони виконали всі ті складові стабілізації, які почала Україна, протягом кількох років і відтоді їх підтримують.

По-друге, у них відбулися всеохопні структурні реформи: від лібералізації ціноутворення до судової, податкової реформ, змін у програмах бюджетних видатків. Вони стартували в 1990-х і не припинялися.

Іншим важливим фактором у Польщі була реальність перспективи вступу до ЄС. Тож досить швидко до початкових переваг структурних реформ,

Сьюзен Шадлер — старший науковий співробітник Центру міжнародного інноваційного управління (CIGI). Нині досліджує питання криз суверенного боргу, світовий рух капіталу, глобальні фінансові інституції та моделі зростання для ринкових економік, що розвиваються. Понад 30 років працювала в МВФ. У 1999–2007-му була заступником керівника Європейського департаменту Фонду, відповідала за контроль програм із Туреччиною, Великою Британією та країнами Центрально-Східної Європи. Очолювала кілька груп, що аналізували роль Євросоюзу у світовій економіці, рішення його нових членів в економічній політиці, діяльність інституцій управління ЄС. Ще раніше відповідала за контроль програм кредитування Фондом Росії, країн Співдружності Націй, Туреччини й ПАР. Була міжнародним економістом у Міністерстві фінансів США.

які почали відчувати люди, додалося усвідомлення: якщо трансформації продовжувати й поглиблювати, країна може вступити до ЄС. В Україні цього не існувало. Якщо підсумувати, різниця у двох моментах. Перший — лідери, які залишалися на своїх місцях достатньо часу, щоб зцементувати структурні реформи. Це люди на кшталт Лешека Бальцеровича, котрі мобілізували населення навколо справи структурних перетворень. Другий — тривала віра в те, що нагородою за зусилля буде членство в Євросоюзі.

Чи може Україна обійтися без кредитування МВФ?

— Наразі вона дуже залежить від Фонду в сенсі покриття дефіциту бюджету. Він укупі з іншими кредиторами, зокрема ЄС, США, Японією, є, напевне, найбільшим джерелом коштів для покриття дефіциту бюджету в Україні. А фінансування від цих країн пов'язане з тим, чи матиме Київ програму з МВФ. Якби його кредити не надходили, економія, до якої мусила б вдаватись Україна, була б майже нестерпна.

Ваша держава потребує зовнішнього грошового забезпечення. А оскільки окремі країни виділяти його не хочуть через невиконання нею попередніх зобов'язань, програма з МВФ — це своєрідна гарантія того, що українська влада робитиме належні речі. ■

Туристична компанія «Феєрія», Київ, Хрестовий провулок, 8/9 Ліцензія АВ №56646, видана 11.02.2011. Тел. для довідок +38 044 501-01-82

Феєрія
feeria.ua/albania

АЛБАНІЯ

БЕЗ ВІЗИ

ВІД **9998** ГРН

+38 044 583-05-21

СУПЕР ХІТ ДОСТУПНОГО ВІДПОЧИНКУ НА МОРІ

Велике переселення

Як із цим жити?

Роман Малко

У православну Квітну неділю у всіх католицьких храмах Європи збиратимуть гроші для допомоги українцям, постраждалим від війни на Донбасі. Ініціатором цієї безпрецедентної акції став Папа Франциск, який заклав своїх вірних приєднатися до неї «щедрими жертвами». «Цей жест милосердної любові, крім полегшення матеріальних страждань, має на меті висловити мою особисту та всієї Церкви близькість і солідарність». Якщо ми всі діти Божі, то всі є братами й відповідальні за те, що відбувається у світі. А що перед кордонами не зупиняються ні хвороби, ні екологічні загрози, то Чорнобиль є найкращим прикладом цього.

Дедалі частіше лунають голоси про необхідність створення для України власного плану Маршалла. Занурена у свої клопоти Європа починає усвідомлювати, що відбувається. Причин чимало. Як внутрішньоєвропейських, так і суто українських. Не виключено, що й хвиля мігрантів з Азії теж внесла посильну лепту в прозріння. Але головне, чому розуміння масштабу трагедії, яка розгортається в серці Європи, прийшло із запізненням, — все ж банальна відсутність картинки. Картинка відсутня. Світ не побачив вражаючих кадрів, від яких міг вжахнутися: десятків тисяч утікачів, що живуть у наметових мегаполісах, стоять у чергах за їжею та одягом, жебрають на вулицях, тиснуться в нетрях чи масово тікають через кордон до благословенної Європи. Всього того не було. А якщо так, якщо в новинах цього не показують, то уявити існування наймасштабнішої за півстоліття кризи в Європі неможливо. Тим паче що й своїх проблем у всіх куточках світу не бракує, а біженцями, на жаль, нині нікого не здивуєш, особливо Європу.

Велике переселення ХХІ століття стало викликом для всіх: багатих, бідних, ситих, голодних, захищених високими соціальними стандартами й геть беззахисних, без жодних належних паперів, статусу — умовностей, без яких сучасна цивілізація просто не функціонує. І всі тимчасові рішення лише відкладають справи на «потім». Небезпечне й незрозуміле «потім».

В Україні склалася дивна ситуація. Завдяки неймовірній солідарності суспільства величезна кількість переселенців не опинилася на вулиці. Хтось взяв свої заощадження й винайняв квартиру, хтось скористався можливістю поїхати в села та оселитися в покинутих хатах, але багатьом допомогли звичайні небаїдужі співвітчизники. Усі ці люди невидимі. Вони виходять на вулицю й намагаються бути як інші, не показуючи, що нужденні. Спрацьовує відчуття гідності. І дізнатися, яку біду вони пережива-

ють, можна, лише якщо прислухатися до їхніх історій про вбитих батьків, втечу від обстрілів, моменти, коли немає чим нагодувати дітей. Ця солідарність є до сьогодні, але й тягар її дуже великий для суспільства. Він йому більше не під силу.

Україна 2016-го, за даними ООН, — це понад 9 тис. убитих, плюс родини, які назавжди залишилися без рідних. Це більш як 20 тис. покалічених, із яких сотні молодих людей без рук і ніг, що ціле життя потребуватимуть допомоги. Це понад 3 млн переселенців, чії діти були свідками насильства. Не враховуючи величезної кількості людей, що не з власної волі змушені залишитися на окупованих територіях, лежачих хворих, сиріт, пенсіонерів, яким бракує ліків та їжі, не кажучи вже про соціальну допомогу. А додаймо до цього чимало втікачів із Росії, зокрема тих, які воюють за Україну й повернення яким назад немає (скажете, нам би зі своїми добровольцями розібратися), а плюс біженці з Азії та Африки, яких хоч і небагато, але вони дедалі частіше осідають у нас. Це речі, з якими доведеться жити. Це виклики, які сьогодні стоять перед державою та суспільством. Наслідки війни лікуватимуться дуже довго, і ми мусимо вже сьогодні думати, як на них відповідати. Що зробити, аби мільйони людей не залишилися сам на сам зі своєю бідою.

В Україні нарешті з'явилося Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб, яке, очевидно, має стати генератором та координатором у вирішенні численних проблем. На жаль, досі ми не бачили чіткої позиції української влади й концептуального бачення того, як їх можна вирішити. Не існувало також розуміння, що робити з біженцями з інших країн.

Утім, жити, як раніше, більше не вдасться, змінюватися таки доведеться. Німеччина після Другої світової мала схожу, хоча набагато більшу проблему з переселенцями та втікачами. Це була абсолютно розгромлена держава з 13 млн голодних безхатченків, але вона впоралася. Не без допомоги ззовні, та найперше завдяки власній змобілізованості. Мільйони ВПО скеровувалися туди, де були певні перспективи та можливість почати все з нуля. Якщо перспектив не було, їх створювали. І Україні саме за цією схемою нині доведеться діяти, паралельно реформуючи та створюючи ті служби й структури, які зможуть допомогти людям жити далі й жити гідно. Обігріті й нагодувати попервах змогли: десь самі, десь посприяли міжнародні організації, але для того, щоб повернути людям віру в завтрашній день, доведеться зробити значно більше. ■

Сергій Гунько:

«Ми не можемо видавати документи повністю не ідентифікованої особі»

Тиждень поспілкувався з керівником прес-служби Державної міграційної служби України (далі ДМСУ) про основні проблеми у сфері міграційної політики.

Записав
Богдан
Буткевич

Чи стосується компетенції ДМСУ питання внутрішньо переміщених осіб?

— Згідно з чинним законодавством усі повноваження щодо реєстрації та соціального захисту внутрішньо переміщених осіб має Міністерство соціальної політики, а не ми. Щоб оформити довідку переселенця, від ДМСУ також нічого непотрібно, усе це роблять органи соціального захисту.

А як щодо документів? От, наприклад, якщо дитина народилася на окупованій території, то документи їй видає все одно ваш орган?

— Тут діятимуть звичайні правила, як для всіх громадян України, хоча й із деякими нюансами. Дитина народилася, її реєструють органи Мін'юсту, а далі ми видаємо відповідні документи. Взагалі кожна людина, що виїздить з окупованої території Криму, може звернутися до будь-якого підрозділу ДМСУ на території України. Якщо ж говоримо про окуповані території Донбасу, то, оскільки отримання паспорта-книжечки, особливо першого, і вклеювання в нього фотографії в нас досі пов'язані з місцем проживання, їм треба звертатися до будь-якого підрозділу у своїй області, там, де вони зареєстровані. Але якщо вже мають довідку переселенця, то повинні йти до підрозділу ДМСУ в тій області, де вони зареєстровані згідно з довідкою.

Але переселенці постійно скаржаться на бюрократію та погане ставлення до них в органах державної влади, зокрема ДМСУ. На якому етапі, на вашу думку, виникає найбільше проблем?

— Ми постійно контактуємо з громадськими організаціями переселенців, такими як «Донбас SOS», «КримSOS», «Восток SOS» тощо. Вони входять до нашої громадської ради. Проводимо з ними зустрічі, опрацьовуємо їхні сигнали. На сьогодні найбільші проблеми з ідентифікацією осіб, які звертаються по документи або для їх відновлення. Адже якщо людина виїхала з Криму чи ОРДІЛО, то ми не маємо доступу до дуже важливої так званої форми № 1. Це повна інформаційна копія паспорта громадянина України, яка зберігається в паперовому вигляді у відповідному підроз-

ділі ДМСУ. Така собі картонка формату А5, де є всі дані, зокрема й фотографії по досягненні віку. Зрозуміло, що з окупованих територій все це не було вивезено, тому ми наразі не маємо доступу до тих матеріалів. Намагаємося ідентифікувати людей за іншими документами, які видаємо. Наприклад, за закордонним паспортом (у нас уже є відповідна електронна база), чи водійськими правами, чи будь-якими іншими документами або базами, навіть якщо вони належать іншому органу. Однак є випадки, нехай і небагато, коли ми не можемо ідентифікувати особу, бо про неї немає жодних доступних документів. У світі, навіть з урахуванням досвіду міжнародних конфліктів, ще не придумали, що робити з такими людьми. Досвід югославської війни, де були дуже схожі проблеми: паперовий паспортний облік на паперових же носіях, території, які не співпрацювали з іншими в питанні обміну інформацією, теж не може допомогти. Адже там людям, щодо яких не було жодних документів, доводилося просто чекати, допоки знову не розпочнеться співпраця між різними територіями. Зрозумійте, ми не можемо видавати документи повністю не ідентифікованої особі. Це дуже небезпечно й у мирних умовах, не кажучи вже про війну. Адже цим може скористатися хто завгодно: і терористи та диверсанти, і вбивці.

В УКРАЇНІ НЕ ІСНУЄ СТАТУСУ ПОЛІТИЧНОГО БІЖЕНЦЯ, ХОЧА БАГАТО ХТО ДУМАЄ, ЩО НАВПАКИ. У НАС Є СТАТУС ПРОСТО БІЖЕНЦЯ НЕЗАЛЕЖНО ВІД ПРИЧИН

Щодо до теми біженців. Згідно із законодавством цим якраз займається виключно ДМСУ. Яка зараз ситуація з біженцями, особливо з біженцями із політичних мотивів?

— Важливий момент: в Україні не існує статусу політичного біженця, хоча багато хто думає, що навпаки. У нас є статус просто біженця незалежно від причин. З 2002 року ми приєдналися до Конвенції ООН про статус біженця, а в 2011-му наше законодавство було остаточно до неї адаптоване. Нагадаю, що біженцем вважається особа, яка має обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства,

ФОТО: УКРІНФОРМ

належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів. Як бачите, політичні мотиви — тільки одна з причин. Щороку до ДМСУ, щоб отримати статус біженця, звертається від 1 тис. до 1,5 тис. осіб із різних мотивів, і ця динаміка останнім часом досить стала. Щоправда, ми не ведемо окремого обліку критеріїв, чому шукачі притулку до нас приходять. Адже той статус індивідуальний, у багатьох випадках розглядається відразу кілька критеріїв із Конвенції. До того ж треба розуміти, що нерідко людині, щоб здобути право на проживання в Україні, абсолютно не потрібен статус саме біженця. Наприклад, коли є дружина звідти або родичі чи коли дід або баба народилися на території України.

А з яких країн найчастіше до нас приїждять біженці? І скільки сьогодні людей із цим статусом перебуває в Україні?

— На сьогодні в Україні перебуває близько 2,5 тис. осіб, які визнані біженцями. За 2015 рік лідером серед країн, із яких походять шукачі притулку, є Афганістан, далі йде Сирія, потім Сомалі та РФ і нарешті Ірак. Треба розуміти, що досі більшість іноземців не розглядають Україну як країну осідання — це радше транзитний пункт. Ну й право на здобуття статусу біженця не залежить від того, легально чи нелегально потрапила на нашу територію людина. А в нас чимало випадків шахрайства, коли людей, переважно з території РФ, завозять до нас, висаджують і кажуть, що вони вже в ЄС.

Опишіть процедуру, за якою ваша служба надає прохачам статус біженця.

— Це багатоступенева процедура, по часу в Україні вона займає до півроку. До речі, у багатьох європейських країнах вона може тягнутися й до двох років, тож ми ще більш-менш оперативні. Спочатку особа, що бажає отримати притулок, звертається до нашого територіального органу. Там нею займаються відповідні фахівці: проводять інтерв'ю, вивчають матеріали. Далі справа з рекомендаціями передається до центрального апарату ДМСУ, де вся інформація ще раз перевіряється. І потім це передається керівництву, яке й приймає остаточне рішення.

У відсотковому вираженні Україна приймає більше позитивних чи негативних рішень щодо біженців?

— У середньому статус біженця надається в 10% загальної кількості запитів. Відповідно у 90% ДМСУ відмовляє. Плюс не забуваймо, що в нас передбачений ще один толерантний статус — так звана особа, що потребує додаткового захисту. Тобто це не біженець у прямому сенсі слова: він не підпадає під дію Конвенції ООН, але близький за статусом. Поясню на конкретному прикладі. От громадяни Сирії в нас переважно отримують саме цей статус. Чому? Адже, хоч там і точиться фактично громадянська війна, прямих доказів того, що людині загрожує щось саме за вказаними в Конвенції ООН критеріями, немає. Взагалі з приводу Сирії деякі політичні сили, що мають на меті розхитати ситуацію в країні, люблять розпукати страшні чутки. Так склалося, що з цієї країною Україна історично має тісні зв'язки ще з радянських часів, коли в нас навчалось багато сирійських студентів. Більшість сирійців, які їдуть сюди, саме з їхнього числа. Вони в основному із заможних родин, знають мову, мають вищу освіту й тому можуть бути корисними для українського суспільства. Дуже багато з них ще й мають змішані шлюби, тобто одружені з українками. Це я до того, що сирійці, які потрапляють до України, чітко знають, куди й для чого вони їдуть. Це абсолютно не ті люди, яких показали у ЗМІ під час штурмування кордонів європейських держав. Вони розглядають нашу країну як країну кінцевого призначення. Дуже часто ми не надаємо їм статусу біженця, бо вони мають право отримати дозвіл на еміграцію й без нього. І останнє: Україна, як ви розумієте, не лежить на основному географічному шляху потрапляння сирійців до ЄС.

На що саме має право особа, яка отримала статус біженця?

— Найперше — право на постійне проживання. Окрім того, вона здобуває всі права та обов'язки громадянина України, за винятком спеціальних: виборчого та права обіймати державні посади. Інших привілеїв для біженців у нас немає. Ми не ЄС, який може собі дозволити ще й соціальну допомогу для них. Однак

прекрасно розуміємо, що є категорії біженців, які потребують цієї соціальної допомоги хоча б на етапі інтеграції в наше суспільство. І тому в нас зараз працює два центри тимчасового розміщення біженців на 320 місць: в Одесі та Мукачевому. Це звичайні гуртожитки, звідки особа може в будь-який момент добровільно піти. Ну й розміщуємо там тільки тих, хто про це просить сам. У ті центри на деякий час поселяємо найуразливіші категорії: багатодітні родини, матерів із дітьми та дітей узагалі без батьківського супроводу, а також жертв тортур, яким потрібна адаптація. На період проживання держава забезпечує їх продуктовими наборами для самостійного приготування їжі.

СИРІЙЦІ, ЯКІ ПОТРАПЛЯЮТЬ ДО УКРАЇНИ, ЧІТКО ЗНАЮТЬ, КУДИ Й ДЛЯ ЧОГО ВОНИ ІДУТЬ. ЦЕ АБСОЛЮТНО НЕ ТІ ЛЮДИ, ЯКИХ ПОКАЗАЛИ У ЗМІ ПІД ЧАС ШТУРМУВАННЯ КОРДОНІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Забезпечуються також заходи для інтеграції в наше суспільство — тут ми широко співпрацюємо з відповідними підрозділами ООН, неурядовими організаціями та благодійними фондами. Це мовні курси, психологічні тренінги, ярмарки вакансій тощо. До речі, повертаючись знову до теми сирійців, на сьогодні серед усіх, хто проживає в наших пунктах, аж 12 громадян Сирії (шестеро дорослих і шестеро дітей), решта з інших країн.

Зараз багато інформації про те, що нібито в Україні є якісь таємні угоди з ЄС щодо перекидання на нашу територію біженців, які заповнили країни Європи. Наскільки вона правдива?

— Це абсолютно неправдива інформація, навіть переговорів таких ніколи не було. По-перше, це юридично неможливо, оскільки біженцем

не може бути визнана особа, яка вїхала на нашу територію з третьої, вже безпечної країни, тобто просити про притулок треба в першій же безпечній країні, до якої вона потрапляє. По-друге, такі особи просто не зможуть перетнути наш кордон із території ЄС, адже не мають жодної підстави для в'їзду.

Чи є якісь пільги для іноземців, що воювали в складі ЗСУ чи НГУ на фронті, щодо набуття українського громадянства?

— Одна з підстав набуття громадянства України — державний інтерес, тобто коли особа має певні заслуги перед країною. Ця процедура є скороченою, треба менше документів, займає менше часу. Єдине — тут необхідне звернення від органу виконавчої влади до ДМСУ, у якому підтверджується, що людина справді зробила щось таке, що становить державний інтерес. У нашому випадку йдеться про пряме звернення або міністра оборони, або міністра внутрішніх справ. Власне, ДМСУ може тільки підтвердити це прохання й переслати його до Комісії з питань громадянства при президентіві України, яка й приймає остаточне рішення за підписом самого гаранта. За останній рік було шість таких випадків. Якщо звернення від керівництва МО чи МВС немає, тоді людина просто проходить звичайну процедуру. Є ще один момент. Нещодавно було внесено зміни до законодавства, і тепер іноземці можуть проходити службу за контрактом у ЗСУ та НГУ. Військовий квиток, який отримує такий іноземець, є підтвердженням його легального перебування на нашій території. Окрім того, тепер після трьох років служби за контрактом людина може претендувати на громадянство. Просто поки що прецедентів використання цього закону немає, адже його було ухвалено зовсім нещодавно. Ну і якщо людина не була оформлена офіційно під час бойових дій, то згаданий закон на неї, на жаль, не поширюється. ■

Телеканал журналістських розслідувань ZIK

**Вимагають «благодійний»
внесок у лікарні?**

Наша гаряча лінія 0-800-500-945

Усі дзвінки зі стаціонарних і мобільних телефонів у межах України безкоштовні

Джефф Вордлі:

«Основний рух переселенців уже припинився»

Спілкувалась
Анна Корбут

У послужному списку голови філії Управління верховного комісара ООН у справах біженців у Дніпропетровську — робота в конфліктах у Руанді, Кенії, Хорватії, Косові, Судані, Іраку. Останній рік він провів в Україні, курируючи підтримку внутрішніх переселенців у Дніпропетровській області. **Тиждень** поспілкувався із Джеффом Вордлі про те, як вимушене переміщення людей під час конфліктів впливає на соціальну структуру й економіку регіонів та країн, де вони відбуваються, а також про роль УВКБ ООН під час кризи в нашій країні та проблеми, які треба вирішувати в таких ситуаціях насамперед.

Як сьогодні оцінюєте ситуацію з вимушеними переселенцями в Україні?

— У таких обставинах часто відбувається переселення молодих людей. Вони хочуть виїхати, бо мають родини, потребують послуг, шкіл, медичних закладів. А старше населення залишається, бо йому покинути село значно важче. Власне на цьому моменті й відбувається жахливе викривлення соціальної структури: села сильно постраждали, послуг там практично більше немає, а мешканці старі. За звичайних умов цим людям допомагають молодші, їхні родини, а тут самото вони залишаються безпорадні.

Хоч би що робила влада, міжнародна спільнота чи ООН, повернути до сіл соціальну структуру, яка була там до конфлікту, неможливо, і це найгірше. Конфлікти на кшталт нинішнього створюють довгострокові соціальні та економічні проблеми для країни. У районах, не підконтрольних уряду, взагалі немає вартої уваги економічної активності, що генерувала б робочі місця чи обіг грошей, на які люди жили б. Це дуже депресивний економічний стан.

І, хоча гуманітарна ситуація там наразі не катастрофічна порівняно з іншими регіонами конфліктів у світі, на не контрольованих урядом територіях вона може такою стати. Однозначно не виключений дефіцит продовольства, а також палива на наступну зиму, медичних послуг, медикаментів для населення. Що далі від лінії розмежування і що довше триває економічна блокада без поступу в пошуках політичних рішень, то більша ймовірність серйозних гуманітарних проблем.

Ускладнює ситуацію те, що там не можуть вільно пересуватися агенції ООН та неурядові організації (НУО). Від липня 2015 року, коли вперше було порушено питання акредитації, у нас дуже обмежений доступ до зони вздовж лінії розмежування. І відтоді ми намагаємося знайти якусь формулу взаємодії з тими, хто фактично контролює територію, щоб вони дозволили там повну реалізацію програм ООН. Однак наразі така перспектива не вельми ймовірна.

Перезимували. За словами Джеффа Вордлі (у центрі), цієї зими поміж пріоритетів УВКБ ООН була роздача базової гуманітарної допомоги

Як, на вашу думку, ці кризи розвиватимуться далі? І в якому часі?

— Якщо говорити про часовий горизонт, то зиму ми щойно пережили, а це завжди сезон, який ілюструє гуманітарну ситуацію найкраще. Цієї зими УВКБ ООН реалізувало масштабну програму допомоги людям обабіч лінії розмежування. Врешті нам дозволили роздавати те, що було, на нашу думку, необхідним у Луганську та Донецьку, і за це ми вдячні. То були вугілля, опалювальні матеріали, одяг та грошова допомога на \$6,5 млн. Докладали там зусиль ще й інші донори.

Коли економічна ситуація постійно погіршується, може виникнути дефіцит продовольства, і мені здається, що він уже є. Тож ми виступаємо за те, щоб людям пенсійного віку, які мають право на отримання пенсії (переміщеним чи ні), її виплачували. Що стосується виплат вимушеним переселенцям, то держава закономірно стурбована тим, хто на них претендує. Але, на нашу думку, перш ніж робити якісь екстрені кроки в цьому напрямку, варто провести консультації з ООН. У нас є досвід обліку та реєстрації переміщених осіб, а також відстежування тих, хто справді має право на ці кошти.

Ви моніторите ситуацію із внутрішніми переселенцями не тільки вздовж лінії розмежування, а й по країні. Як можете описати динаміку чисельності, інтеграції порівняно з початком кризи?

— УВКБ ООН спільно з Дніпропетровським національним університетом імені Олеся Гончара провело пілотне опитування серед внутрішніх »

Джефф Вордлі навчався у Королівському військово-морському коледжі «Британія» в Дартмуті та Вищій академії ВМФ Військової школи в Парижі. 18 років служив у військово-морському флоті, спеціалізувався на логістиці й адмініструванні. У 1994-му приєднався до Департаменту ООН з підтримки миру, відтак перейшов до Управління верховного комісара ООН з прав людини. Працював під час криз біженців у Руанді, Кенії, Хорватії, після воєн у колишній Югославії, Гвінеї, Косові, Македонії, Пакистані, Ефіопії, Судані, Іраку.

переселенців із прицілом на значно масштабніше дослідження намірів цих людей (чого вони очікують: повертатимуться додому й за яких умов чи інтегруватимуться на новому місці). Судячи з нього (врахуймо, що воно охопило тільки одну область і може не бути репрезентативним), ми вважаємо, що більшість переселенців хочуть інтегруватися на новому місці. Порівняно з початковими етапами переміщення до Харкова, Дніпропетровська, Запоріжжя та інших місць нині простежується певний потік на захід: великі групи переселенців живуть у Києві, Одесі, їдуть далі. Але схоже, що основний рух уже припинився. І люди, ймовірно, схочуть залишитися там, де живуть зараз. Потрібна якісна програма економічного розвитку, щоб вони змогли працевлаштуватися. Коли запитуєш переселенців на підконтрольних українському урядові територіях, які в них потреби, найпершою вони називають роботу. Друга — житло. Частково це прив'язано до системи реєстрації та, звісно, грошей. Третя — медицина. Вони не отримують достатньої кількості потрібних ліків. Але особливо гостро це питання стоїть у не контрольованих урядом районах, де вже не один місяць чуємо невітні історії про брак медпослуг та препаратів.

Які можуть бути «довгострокові вирішення» проблем переселенців? Почати треба з правових аспектів — із визначення переселенця за законом. Слід разом із владою ідентифікувати проблеми, викликані системою реєстрації, і спростити для людей процес поселення.

Потім економічна підтримка. Мандат УВКБ ООН на такі питання не поширюється. Цей аспект вимагає масштабного мислення в дусі плану Маршалла. У таких конфліктах раніше міжнародна спільнота створювала трастові фонди з багатьма донорами й мільярдами доларів допомоги бодай задля якогось відновлення економіки. Але стартова точка цих фінансових впливань — безпека.

Що робить УВКБ ООН у цій кризі й на чому плануєте зосередитися цього року?

— Після перших хвиль переселень у 2014-му УВКБ ООН зосередилося на наданні базової гуманітарної допомоги. Переважно це були необхідні речі: ковдри, паливо, кухонні набори, навіть пластикові листи для людей, які жили в пошкоджених будинках. Тоді швидко додалися грошові виплати. Програми роздачі такої допомоги на суму \$4–5 млн охопили близько 12 тис. родин.

Торік УВКБ ООН почало активніше підтримувати й розбудовувати громадянське суспіль-

ство, яке постало під час кризи. У другій половині 2015-го в нас проходили дві програми грошової допомоги й ми працювали з багатьма національними НУО. У семи з них нам вдалося профінансувати певні роботи. У результаті організації стали міцнішими. Крім того, ми змогли реалізувати понад 20 проектів невідкладної допомоги на всьому Сході, зокрема в районах АТО: вона спрямовувалася на підтримку переселенців і громад, що їх прийняли, на місцевому рівні. Така робота визначається «Мониторингом захисту» — це спільний з нашими партнерами проект, у межах якого ми намагаємося оцінити ситуацію населення й пристосувати до неї наші зусилля, а також відповідно консультувати інші агенції ООН та спільноту НУО щодо проблем, які ще потрібно закрити гуманітарною допомогою.

2016-го намагаємось зосередитися на довгострокових рішеннях для переселенців, а гуманітарну допомогу в підконтрольних уряду районах дещо обмежуватимемо. Тому я згадував реєстрацію: ми хотіли б активніше повзаємодіяти з урядом, щоб дати людям змогу селитися, де вони хочуть. І взагалі прагнутимемо більше працювати над правовою підтримкою населення. Нині контактуємо з українською НУО «Право на захист», створюється широка мережа моніторингу проблем та юридичної допомоги не тільки на Сході, а й в інших регіонах. Вона має допомагати переселенцям стосовно доступу до їхніх прав, зокрема на виплати, компенсацію завданої шкоди тощо.

На не підконтрольних Україні територіях ситуація настільки нестабільна, що ми змушені там і надалі забезпечувати жителів гуманітарною, хоча це дуже короткострокове рішення: якогось стратегічного планування немає. Отже, на цей рік ми передбачили таку дворівневу систему допомоги.

Чого хотілося б дужче, то це роботи безпосередньо з громадськими організаціями. Ми вже підписали сім угод про партнерство з національними НУО, яким надаватимемо фінансову підтримку. Це допомагає їм зміцніти. Назву бодай кілька: «Станція «Харків», «Слов'янське серце», Маріупольський союз молоді, Міський центр допомоги в Запоріжжі... Усі ці організації відреагували на потреби переселенців у створенні центрів, де люди діставали б підтримку. Крім того, вони старалися мобілізувати добровільну допомогу: велика частина її надходила від місцевих. Тепер працюють із нами. Бачимо, що вони могли б брати участь у роздачі коштів безпосередньо найуразливішим категоріям переселенців. І ця фінансова допомога, на нашу думку, вже довела свою ефективність. Маючи більше фінансування, ми могли б розширити ці програми.

Крім того, я вважаю інвестиції в стійкий розвиток громадянського суспільства одними з ключових. На якомусь етапі конфлікт закінчиться, тоді припиниться й міжнародне фінансування. А вони все одно відіграватимуть дуже важливу роль в українському суспільстві, адже створюватимуть мережу соціальної безпеки для людей, які інакше були б покинуті напризволяще. ■

Повну версію інтерв'ю читайте на сайті www.tyzhen.ua

Між страхом та байдужістю

Алла Лазарева, Париж

Депутати з дружнього до Кремля «Національного фронту» й російські медіа не натішаються бійками мігрантів у Парижі, використовуючи відео з місця подій для компрометації та послаблення ЄС

Крики, вереск, жбурляння всього підряд у першого-ліпшого... Із легкої руки Маріон Ле Пен, племінниці Марін і депутата парламенту Франції від «Нацфронту», відеозапис бійки на станції метро «Сталінград» бадьоро подорожує соціальними мережами та інтернет-газетами. «Нова Сталінградська битва!» — радісно коментують промосковські кола, що не марнують жодної нагоди пройтися по європейській імміграційній політиці.

Біля входу в підземку досі безлад. Брудні матраци, дерев'яні ящики, картонні коробки, різнокаліберні сумки, мішки, валізи, ганчір'я... Більшість осіб, які тут отаборилися, перебралися з північного містечка Кале після того, як поліція зруйнувала тамтешні «джунгли» — імпровізоване наметове поселення мігрантів на березі Ла-Маншу. В останні дні березня міністр внутрішніх справ Франції Бернар Казнев публічно пообіцяв вирішити долю 985 осіб, яких виселили з Кале.

Попри заманливу перспективу, мешканці «джунглів», не чекаючи транспортної допомоги від французької поліції, вирушили до Парижа своїм ходом. Кількасот із них оселилися під повітряним мостом у периметрі станції метро «Сталінград».

Тема мігрантів як бананова шкірка для команди Франсуа Олланда. З одного боку, ідеологія соціалістів зобов'язує партію та її лідерів співчувати гнаним і голодним. Із другого — соціологія підказує, що найбільше прихильників має сьогодні крайній правий «Нацфронт», котрий грає по всіх регістрах на почутті небезпеки настрашених терактами французів. Маневрувати між догмою та реальністю ніколи не було легко.

Скажімо, відверто ліві спільноти, які є важливою ланкою електоральної підтримки соціалістів, активно захищають право мігрантів «на справедливий розгляд запиту про політичний притулок», — пояснила **Тижню** одна з активісток, яка назвала себе «просто Катрін». На думку молодої жінки, «державу визначає те, як вона ставиться до найслабших». Отже, Катрін та її друзі наполягають, щоб паризька мерія та імміграційні служби вирішили долю кожного, хто зараз ночує під мостом метро, індивідуально.

«Якось нагодилася поліція, щоб розігнати табір біля «Сталінграда», — згадує один із мешканців кварталу. — Тоді прибігли активісти з організації «Бюро підтримки мігрантів», почали знімати події на телефон, а ще закликали африканських жінок із візочками, і ті вишикувалися між стражками порядку та мігрантами... Звісно, що поліція не стала вововати з мамочками...»

Активність промігрантських асоціацій не дуже захоплюють голови паризьких округів, які вже погодилися надати за квотами ЄС соціальне житло сирийцям.

Анатомія погрому. Бездіяльність місцевої влади й поліції провокує вуличне насильство у Франції

Ліві та праві мери однаково зацікавлені в тому, щоб силовики без зайвого галасу розігнали небажаних гостей. Лиш одні про це говорять уголос, а другі мовчать. Житло в столиці Франції дефіцитне, черги на соціальні помешкання довжелезні, попит на справедливий розподіл не задоволений... Не забуваймо про настрої виборців. Одна річ — виявити щедрість на телекамери, зовсім інша — тихо роздати квартири непрофільним претендентам, коли тобі ще й перепаде на горіхи від крайніх правих. Стриманість адміністративної влади частково пояснює фактичну бездіяльність силових структур, аж поки доходить до справжніх вуличних сутичок. Показовим у контексті ставлення до мігрантів є обговорення жесту Папи Римського, який привіз до Ватикану з острова Лесбос три сирийські родини. Не можна сказати, що схвалення одноголосне. Навіть якщо більшість французів вважає, що понтифік виконав свій обов'язок милосердя, сумніви лунають і серед віруючих. «Це добрий приклад для наслідування, — каже Оділь, парафіянка католицької церкви Св. Сульпіція в Парижі. — Та не кожен має стільки ресурсів, щоб повторити цей жест. До того ж усіх, хто живе на небезпечних територіях, не перевезеш сюди, на Захід. Мабуть, нам треба більше цікавитися країнами, де йде війна, активніше підтримувати борців за їхнє краще майбутнє, щоб люди щасливо жили в себе вдома».

Які суспільні настрої, така й політика Олланда. Нерішучість і млявість влади залишають її опонентам достатньо простору для маніпуляцій. Чом би не застрашувати виборця «новим Сталінградом», якщо події хоч трохи надаються до аналогій? «Нацфронт», щойно випаде слухна нагода, діє не вагаючись. ■

Відео бійки мігрантів біля метро «Сталінград»

Неласкаво просимо

Максим Буткевич, співкоординатор проекту «Без кордонів»

Яким є місце України в сучасних міграційних процесах

Коли читаєш, чуєш або дивишся про міграцію та притулок, що стосуються України, наче перебуваєш у двох дзеркально протилежних світах водночас.

Є світ, де мігранти взагалі й біженці зокрема тихцем окупують Україну, щоб потім отримати кількісну перевагу в нашому проблемному з демографічного погляду суспільстві; нав'язати свої цінності; заразити екзотичними хворобами; підвищити рівень криміналу. Брама до цього світу відчиняється в мерехтливих глибинах телевізорів, на деяких «інформаційних» сайтах, у виступах політиків, професійних ксенофобів і тих, кого їм вдалося надурити. Тут Україна є об'єктом, ласим шматком для чужинців, які намагаються будь-що вдертися на її територію та закріпитися на ній чи то як біженці, чи як економічні або інші мігранти. Найкраще цю картину змальовує назва програми «Абзац», що колись вийшла на «Новому каналі»: «Їм тут як салом намазано».

Є інший світ, який відкривається у статистичних даних, аналітичних оглядах, наукових дослідженнях, результатах моніторингових візитів та правозахисних звітах. У ньому Україна й надалі є країною походження, а не призначення мігрантів. З України їдуть працювати або ненадовго — на північ від її кордонів (так, і тепер теж), або ж надовго — на захід, і кількість заробітчан не можна назвати незначною порівняно з кількістю іноземних громадян у нашій країні (навіть якщо обидві кількості є умовними оцінками). Громадяни України просять надати їм статус біженця або просто тікають від війни не лише всередині, а й за її межами, і таких тепер значно більше (за приблизними оцінками, до мільйона осіб), ніж тих, кого наша влада будь-коли визнавала біженцями в Україні. У цьому світі життя як іноземців, так і величезної кількості внутрішніх українських мігрантів обтяжене наявністю фактично ще радянського інституту прописки (офіційно названої «реєстрацією»), який часто-густо стає на заваді врегулюванню юридичного статусу чи навіть мрії про здобуття громадянства України. А отримання статусу біженця тут — річ непевна та малоімовірна, лотерея, але така, що порівняно з нею подібні біженські «лотереї» країн ЄС бачаться логічно впорядкованими.

Здається, що з цих двох «дзеркальних» світів перший є відомішим поміж широкого загалу й ставить прості завдання: не пустити, захиститися, обмежити кількість чи й припинити імміграцію до України загалом та спроби іноземців отримати тут притулок від переслідувань чи війни. Другий ставить розмаїтіше й водночас конкретніше коло завдань: розробляти стратегії та ухвалювати рішення стосовно того, як забезпечити права українських заробітчан і тих наших співгромадян, які перебувають за кордоном з інших

причин; замінити режим «прописки» на сучаснішу й гнучкішу систему реєстрації; змінювати законодавство таким чином, щоб надати можливість іноземним громадянам працювати в Україні на її користь без бюрократичних перепон; нарешті, забезпечити адекватну підтримку вимушеним переселенцям, а не рухатися у зворотному напрямку; намагатися дати раду дотепер нефункціональній системі захисту біженців/притулку в Україні.

Зрозуміло, коли гору беруть завдання першого світу, це становить загрозу для виконання завдань другого. Як і всюди, де ксенофобія, страхи та емоційно-загрожуваний підходи стають на заваді раціональному аналізу, розробці стратегій та втіленню їх у життя.

Подколи здається, що реалізація потрібних реформ нагадує назву програмного твору одного з ключових антигероїв декомунізації про крок уперед і два кроки назад. Це стосується багатьох із перерахованих вище питань: чи то притулку, чи до допомоги переселенцям. Однак не можна сказати, що справи геть не рухаються. Свідчення цього — Шостий звіт Єврокомісії щодо прогресу України у реалізації Плану дій з візової лібералізації (ПДВЛ). Цей документ, оприлюднений у грудні минулого року, став останнім із шести звітів і підставою для того, щоб стверджувати, що Україна виконала всі вимоги ПДВЛ, а отже, вимоги з блоку 2 (управління кордонами, міграція та притулок) виконано теж. І хоча очевидно, що таке твердження зумовлене почасти політичними причинами, конкретні втілені рішення у звіті вказані й нехтувати цим неможливо.

**ЖИТТЯ ЯК ІНОЗЕМЦІВ, ТАК І ВЕЛИЧЕЗНОЇ КІЛЬКОСТІ
ВНУТРІШНІХ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ
ОБТЯЖЕНЕ НАЯВНІСТЮ ФАКТИЧНО
ЩЕ РАДЯНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ПРОПИСКИ**

Перший звіт датований 2011 роком. Третій — листопадом 2013-го. Тоді біометричні документи були вочередю корумпованих політиків та бізнесменів, «боротьба з тероризмом» не мала теперішніх конотацій, а «управління кордонами» не передбачало наявності великої неконтрольованої ділянки кордону та запровадження на інших ділянках незаконних дискримінаційних обмежень. Відтоді багато що змінилось. І нові проблеми та виклики чи не найочевидніші у сфері міграції та притулку.

Ні, законодавство в згаданій царині радикальних перетворень не зазнало, хіба що нормативні акти та деякі зміни до законів. А отже, процеси надання притулку чи дозволів на перебування ре-

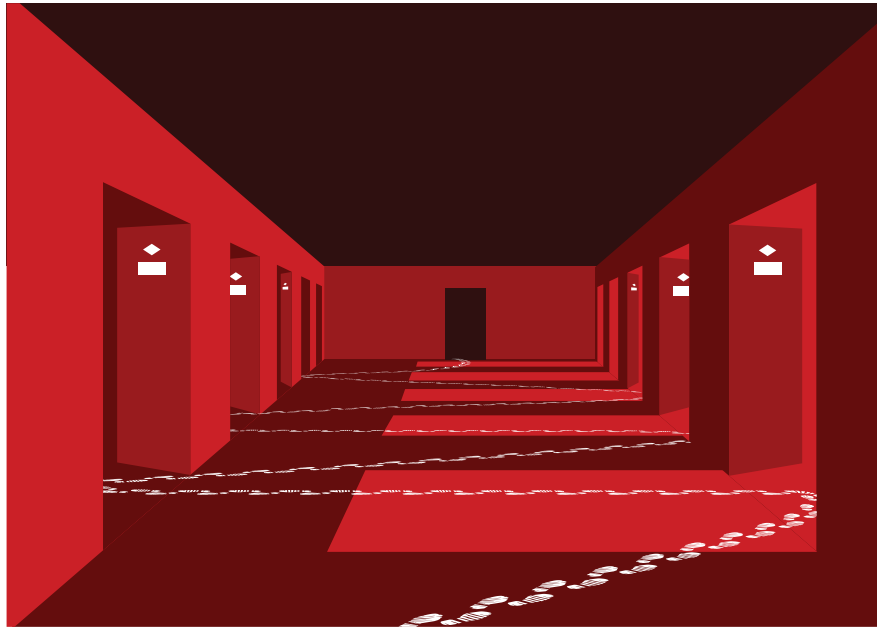
гулюються зараз тими самими законами, що й у до-воєнний час. І це вже вказує на певну їхню невідповідність ситуації.

Для прикладу: в Україні 2013-го про притулок громадяни колишніх радянських держав могли просити хіба що для того, аби мати юридичні важелі для уникнення негайного видворення (спроби якого все одно траплялися). А загалом за рік статусу біженця або додаткового захисту попросили 1310 осіб, 216 людей його отримали.

2015-го Україна все ще претендувала на імідж молодій постреволюційній демократичній республіки — чи не втілення сподівань демократичних активістів й активісток пострадянського простору. І хоча окупація та війна зробили нашу країну не надто привабливою для біженців, загалом за рік в Україні попросили притулку 1443 особи, отримали — 167.

Поміж тих, кому в захисті було відмовлено, активісти з РФ. Дехто з них зазнав переслідувань через опозиційну активність стосовно режиму Путіна. Декого переслідували за вимоги демократії, чесних виборів та народовладдя. Хтось брав участь у Майдані, і майже всі протестували проти російської агресії в Україні. Не дивно, що попервах вони очікували від нашої країни бодай солідарної симпатії, але недовго. Особливо гірким було розчарування, коли в українських органах влади стало чути аргументацію на кшталт «Росія не може переслідувати за політичні переконання, бо є демократичною правовою державою». І хоча деякі росіяни захист таки отримали, що було б неможливо за часів Януковича, очевидно, що за цілою низкою чинників система лишилася старою. Вона придатна для авторитарного режиму, який не бажає приймати в себе активних опозиціонерів і сваритися з такими самими авторитарними сусідами, й аж ніяк не для демократичної країни, яка займає активну позицію стосовно захисту громадянських прав і свобод та виконання своїх міжнародних зобов'язань. Щоб втілити в життя реформи, треба зробити низку кроків: від програми-мінімуму (змінити нереалістично короткі терміни подання прохання про притулок чи оскарження відмови та спростити непотрібну бюрократичну процедуру дозволів на працевлаштування) до реалістичних і ґрунтовніших змін (створення початкових умов для новоприбулих, забезпечення гарантій тим, хто прибуває на кордон і просить про притулок, створення незалежного органу оскарження відмов у захисті). Максимум був у планах активістів у лютому 2014 року. Поки що ж і змагання за мінімум відбувається в тому самому стилі: крок уперед — два назад.

Ще гіршим і ще показовішим є становище російських та білоруських громадян, які захищали Україну на фронті зі зброєю в руках. Вдома на них чекає переслідування, однак, як виявилось, і в Україні лишитися вони не можуть, бо сплив термін дозволу на їхнє перебування. Ті з них, хто не скоїв удома чи в Україні кримінальних злочинів, сподівалися здобути якщо не українське громадянство, то бодай статус біженця або тимчасовий дозвіл на перебування. Однак закони, ми пам'ятаємо, у нас довоєнного часу, тож підстав для отримання дозволу чи громадянства вони не мають. А в статусі біженця їм відмовляє Державна міграційна служба

України. Попри численні обіцянки врегулювати ситуацію, які давали політики різних рівнів (включно з президентом), Україна, схоже, дотепер демонструє свою невдячність тим, хто воював за неї.

Вже не кажучи про біженців із більш далеких країв. Так, за даними правозахисних організацій, знову почастишали випадки відмови в захисті сирійським біженцям, щодо яких, цитуючи благодійний фонд «Право на захист», «з огляду на нинішню ситуацію в Сирії відмова в захисті є неприпустимою». Парадоксом може здаватися те, що Україна, яка потерпає від російської агресії та зброї, котру та постачає місцевим бойовикам на Сході, відмовляє в допомозі людям, що потерпають від російського втручання та зброї у себе вдома. Але так і є.

Брак уваги до захисту біженців іноді виправдують необхідністю допомагати «своїм» — вимушеним переселенцям із Криму та Сходу. Однак поки що допомога полягає радше в урізанні соціальних виплат, обмеженні прав та відсутності стратегії інтеграції в місцеві громади. Може, саме тому, що переселенці та біженці виявилися в одному становищі, деякі політики та ЗМІ так вперто протиставляють їх одне одному, як це показала ситуація довкола пункту тимчасового розміщення біженців у Яготині Київської області.

І насамкінець: Україні найближчим часом не доведеться захищати себе від гіпотетичної навали мігрантів, про яку говорять уже протягом другого десятиліття і яка ніяк не розпочнеться. Не через небажання це робити, а тому, що це, на жаль, не актуально. «На жаль», бо держава, почасти окупована, почасти охоплена збройним конфліктом, у стані економічної кризи та в ситуації, коли бракує гідно оплачуваної роботи, без системи соціальної підтримки, з урізанням і тих нечисленних соціальних служб, які є, зі зростанням рівня небезпеки для життя і здоров'я, без системи незалежного судочинства неприваблива як країна призначення. А коли стане привабливою, це означатиме, що справи наші нарешті йдуть на краще. ■

Після порятунку

Підготував Роман Малко

Представники міжнародних організацій про ефективні моделі допомоги внутрішнім переселенцям

Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб — структура абсолютно нова. Тож попереду процес становлення відомства, розробка й запровадження його програм. Нам ще належить оцінити, що ховається за цією актуальною вивіскою. Сама проблема внутрішніх переселенців з'явилася не вчора. Утікаючи від війни, люди не чекали, доки створять профільне міністерство, і влаштовувались як могли: десь самотужки, десь із допомогою волонтерів та «непрофільних», найчастіше місцевих, органів влади.

У царині гуманітарної допомоги переміщеним особам в Україні сьогодні працює чимало організацій.

Є структури ООН, ціла низка міжнародних фондів, таких як Save the Children, Terre des Hommes, «Людина у скруті», «Карітас», є вітчизняні організації, а ще багато дрібних ініціатив, які ставлять собі за мету допомогти людям вижити в непростих умовах. **Тиждень** поспілкувався з представниками деяких із цих структур і поцікавився нюансами їхньої діяльності: яким категоріям і в який спосіб вони прагнуть допомогти, чи бачать можливість переходу від реалізації виключно гуманітарних проектів до нових — спрямованих на розвиток. Адже саме таких програм потребує нині Україна, коли велика міграційна хвиля, збурена війною, помітно вщухла.

ДАРИУШ ЗІТЕК, виконавчий директор Відокремленого підрозділу Фонду Terre des Hommes в Україні:

Оскільки наша присутність в Україні пов'язана з конфліктом на Сході, ми зосереджуємо свою увагу на вимушених переселенцях: дітях, людях похилого віку та неповних родинах із дітьми. Найбільше підтримувати, звісно, намагаємося саме дітей. Працюємо зі школами, вчимо педагогів надавати психологічну підтримку учням та їхнім родинам. Забезпечуємо ці заклади облад-

нанням для ігор, щоб хлопчики та дівчатка могли відпочити й відволіктися від війни. Заохочуємо долучатися до цього й родини. Особливо піклуємося про дітей, що залишилися без батьків. Надаємо їм грошові гранти, за які вони можуть оплатити собі гуртожитки чи придбати їжу та речі. У межах цієї програми нашим офіційним партнером є державне підприємство «Укрпошта», єдине, яке має можливість здійснювати доставку до населених пунктів уздовж лінії розмежування.

Адресати нашої допомоги — це не завжди біженці, а подеколи й ті, хто живе біля лінії фронту, зазнаючи страждань від конфлікту: у них зруйновані будинки, часто вони позбавлені елементарних речей та послуг. Провівши оцінку їхніх основних потреб, ми зрозуміли, що ці люди мають значну заборгованість за комунальними рахунками, і нам дуже не хотілося б, аби їх викликали до судів, відключали від постачання газу чи електроенергії. До речі, планувалося, що більшу частину коштів, які ми їм надали, вони витратять на погашення заборгованості та їжу. Втім, як виявилось, багато грошей люди мусили також віддавати за ліки й ремонт (коли снаряд поцілів, треба залатати стіну чи вставити вікна). На щастя, наші донори підійшли до питання витрат дуже гнучко

й дозволили людям використовувати фінансову допомогу на свій розсуд.

Іншим категоріям нужденних, пенсіонерам чи самотнім матерям ми теж допомагаємо їжею (це спеціальні посилки, сформовані згідно з вимогами ООН), одягом, обігрівачами, власне, всім необхідним, щоб перезимувати.

Нині Фонд планує залучити експерта, який зробить оцінку ситуації для наших наступних програм, спрямованих не лише на термінову гуманітарну допомогу, а й на розвиток та відновлення потерпілих регіонів. Тобто програм, які допоможуть створити нові робочі місця, відновити бізнес-процеси, вдихнути життя в економіку постраждалих районів тощо. Це складне питання, і я думаю, що тут потрібно дивитися, наскільки наші погляди збігаються з політикою держави. Адже наша мета полягає в доповненні урядової програми, яка наразі формується. Важливо якнайшвидше перейти до стадії розвитку та відновлення цих регіонів. Ми вже помічаємо, що великі донори теж починають проводити оцінку потреб із погляду розвитку цієї прикордонної території.

Тепер, після створення профільного Міністерства з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб, дуже важливо, щоб відбулася синхронізація дій Києва та регіонів із організаціями, які допомагають. Необхідно, щоб відомство взяло на себе роль координатора. Я працюю в цій сфері 16 років і помітив, що в багатьох країнах є інструменти, які допомагають нам координувати надання допомоги. Наприклад, розроблено онлайн-платформи, де можна подивитися, кому допомогу вже надано, щоб бенефіціари не повторювались, а коло тих, хто дістав підтримку, розширювалося. Сьогодні в Україні, на жаль, я таких інструментів не бачу. Тож, якщо говоримо про розвиток, повинен бути створений інструмент, щоб ми бачили, де діють певні програми, і тоді долучатимемося до них. Нам не можна працювати поодиночці, це не ефективно.

АНДРІЙ ВАСЬКОВИЧ, президент міжнародної благодійної організації «Карітас України»:

За останні два роки, відколи з'явилися перші переселенці з Криму, ми, почавши роботу в цьому напрямі, встигли допомогти приблизно 260 тис. осіб. Було розроблено програми й визначено категорії тих, кому сприятимемо: літні люди, самотні матері з дітьми, діти, люди з особливими потребами. Для початку головним завданням було допомогти їм перезимувати чи й просто вижити. Ми виробляли їм банківську картку, на яку переказували кошти, котрі можна було використати на найнеобхідніше: оплатити житло, купити ліки, харчі, одяг. Це, з огляду на велику кількість нужденних, найефективніший спосіб, адже відпадає потреба в матеріально та фізично затратній логістиці, яка потребує часу. За схожою схемою ми намагалися діяти, коли йшлося про допомогу медикаментами. Давали електронні ваучери на потрібні препарати. Там, де не працювала банківська система, роздавали харчові пакунки та одяг, а наші лікарі їхали туди, консультували людей і надавали їм ліки. Ми ще й досі допомагаємо в буферній зоні, бо там доволі складна ситуація. Є велика проблема з постачанням, паливом, медичною опікою, а в окремих селах залишилися тільки люди, які не можуть самі собі дати раду. До літа 2015-го ми працювали через свої структури в Донецьку, де роздавали харчові пайки. Крім того, у Дніпропетровську, Харкові, Одесі та ще кількох містах ми створили центри, де психологи й педагоги працюють із дітьми переселенців. Намагаються їх якийсь час супроводжувати,

допомогти інтегруватись у нове життя й середовище, а також створити умови, щоб батьки, які часто не мають де залишити дитину, могли владнати свої справи. У гуманітарній допомозі існують два аспекти. Перший — це власне гуманітарна допомога в українському розумінні, яка чітко адресована людям, позбавленим основних засобів для живання. Вона є реакцією на катаклізми, катастрофи чи війну. Ми цим займалися і займаємося досі, бо в такій підтримці не зникає потреба. Однак, коли ситуація стабілізується й небезпека для людей зникає, з'являється необхідність у соціальній допомозі. Це власне друга фаза, яка йде після гуманітарної і передбачає створення поштовхів для людей, котрі потребують якнайшвидше інтегруватись у робочі процеси. «Карітас», власне, над тим працює. Деякі ініціативи уже діють, інші плануємо розгортати найближчим часом. Маємо програми, спрямовані на те, щоб люди знову почали працювати, підтримати їхні намагання знайти роботу. Таку програму ми започаткували в Харкові, де маємо консультантів, які допомагають людям підготувати потрібні документи, супроводжують їх, тренують перед співбесідами тощо. Була створена платформа — біржа праці, де зводять тих, хто шукає роботу, і підприємців, яким потрібні робітники. Крім того, у нас діє система мікрогрантів для людей, які були підприємцями чи хочуть ними стати і створити своє МП. Часто це невеликі кошти, але їх достатньо, щоб почати. Уже є ті, хто відкрив свою справу й на сьогодні себе забезпечує. І це дуже важливо. У Харкові ми створили коворкінг-хаб, де відбуваються тренінги й можна знайти партнерів. На майбутнє розробляємо також інші проекти, щоб допомогти людям у пошуках роботи. Працюємо над концепціями створення, наприклад, агрокооперативів чи малих підприємств, у яких можуть бути задіяні люди з неперспективних сіл.

ВІРА КОСТЕНКО-КУЗНЕЦОВА, фахівець із PR та комунікацій Спеціальної ініціативи «Україна»:

Спеціальна ініціатива «Україна» — програма німецького уряду, створена за результатами урядових двосторонніх міждержавних домовленостей. Виконавцем програми є Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Основна її мета — підтримати Україну в подоланні кризи на Сході. Ми забезпечуємо надання екстреної допомоги у вирішенні найактуальніших проблем, із якими стикаються країна та її населення через збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб зі східних областей. Діяльність у цьому напрямі було розпочато в березні 2015 року, і триватиме вона до середини 2019-го. Програма реалізовується в Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях і складається із чотирьох окремих проектів, що пов'язані з відновленням будівель комунального значення, підтримкою локальних органів місцевого самоврядування, роботою з надавачами послуг внутрішньо переміщеним особам та громадам, які їх приймають. Окрім того, вона активно працює над вирішенням питань екстреної допомоги. Загалом за наступні кілька років заплановано відновити близько 80 комунальних будівель. Це школи, дитячі садки, лікарні, будинки для громадян похилого віку, інтернати тощо. Першим проектом є Дніпропетровський геріатричний пансіонат. Це стаціонарна соціально-медична

установа, призначена для постійного проживання літніх людей, ветеранів війни та праці, інвалідів, які потребують догляду, побутового й медичного обслуговування. На сьогодні там мешкає 29 переселенців із зони АТО. У межах проекту підтримки органів місцевого самоврядування ми безпосередньо працюємо з місцевими громадами й конкретно підтримуємо місцеві ради. Акцент робиться на покращенні надання послуг та об'єднанні місцевої громади з ВГО. Так, наприкінці січня цього року було проведено конкурс проектів місцевих громад у Запорізькій області. Перемогу здобули 20 претендентів із 11 міст регіону. Ці проекти реалізовуватимуть уже найближчим часом. Розуміючи неймовірний рівень напруження, що виникає в регіоні через збільшення кількості переміщених осіб, і беручи до уваги фактор вигорання через постійні стреси, окрему увагу намагаємося приділити надавачам соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам та громадам, що їх приймають. Проводимо для них тренінги із психосоціальної підтримки та конфліктного менеджменту. Від березня 2015 року ми запустили проект, спрямований на підтримку України в управлінні надзвичайними ситуаціями, основним партнером у якому є Державна служба з надзвичайних ситуацій. Працюємо в таких напрямках: придбання обладнання, проведення тренінгів та майстер-класів для особового складу, відновлення цільових будівель тощо. Вже за минулий рік ДСНС отримала першу партію обладнання, завдяки якому стало можливим суттєве зменшення ризику для життя пожежників. Окрім того, проект активно працює над реформуванням структури й запровадженням локальних волонтерських пожежних громад.

Дім, який побудував Марк

Катерина Барабаш

Які небезпеки таїть у собі Facebook

Перший акаунт Facebook, найпопулярнішої соціальної мережі, що налічує на сьогодні понад мільярд користувачів, був зареєстрований у 2004 році. Історію створення Facebook зараз знають усі, насамперед із відомого фільму «Соціальна мережа» Девіда Фінчера.

Соціальних мереж у світі величезна кількість. Найвідоміші з них Facebook, Twitter, «Однокласники», «ВКонтакте» та деякі інші, але на планеті їх значно більше. Є дуже багато професійних мереж, розплодилося чимало дрібних, мало кому відомих, для локального користування, які багато в чому копіюють Facebook. У всесвітній павутині сотні соцмереж «загального профілю» — те, що називається «для дружнього спілкування», а також за інтересами: книжки, риболовля, поезія, шопінг, виховання, подорожі, фотографія, знайомства тощо. Значна частина їх з'явилася раніше за Facebook і Twitter. Першою вважається американська classmates.com, створена в 1995-му, що пізніше стала прототипом популярного на теренах колишнього СРСР порталу

odnoklassniki.ru. Але офіційно початком ери соцмереж вважаються 2003–2004 роки, коли в житті спочатку Америки, потім Європи й трохи пізніше на терени колишньої однієї шостої частини суші увірвалися LinkedIn, MySpace та Facebook.

Коли ейфорія від нових віртуальних можливостей минула, коли Марка Цукерберга уже навечно внесли до умовного списку найвидатніших людей усіх часів і народів, коли були знайдені всі однокласники та колишні кохані, несподівано виявилось, що у Facebook, як у будь-якої планети, є темний бік. От скажіть: молоток — це корисна річ чи шкідлива? Отож. Якщо цвях забити, то корисна, а якщо віку комусь вкоротити, то, звісно ж, навпаки. Ступінь шкідливості/корисності предмета чи явища часто залежить від способу та цілей застосування, а також від деяких додаткових обставин.

Оскільки найпопулярніша у світі соціальна мережа Facebook, візьмемо як приклад саме її. Отже, прихильникам і противникам Facebook присвячується.

FACEBOOK ДАЄ ЗМОГУ ПРОЯВИТИ СВОЇ ТАЛАНТИ, ЩО ДОСІ ДРІМАЛИ

Так

Раніше невизнаний геній писав у стіл. У цьому був елемент піднесеного страждання, бо, звісно ж, не друкували його не тому, що бездарний, а тому, що: а) надто скромний; б) не мав зв'язків; в) не всім його творчість по зубах. А потім народився Facebook, і виявилось, що в кожного «надто скромного» та «без зв'язків» знайдеться чимало читачів і навіть шанувальників. Особливо якщо правильно підійти до свого життя у Facebook. Треба засвоїти кілька нехитрих правил спілкування в соцмережі — й успіх на його просторах тобі гарантований. Запрошуй якомога більше людей у друзі, сам приймай аналогічні запрошення, не забувай лайкати пости, фотографії та коментарі інших. І тобі відповідатимуть тим самим. Тобто твої пости, що претендують на маленьке оповідання або есе, активно хвалитимуть (для цього не треба гребувати дружбою з людьми, що далекі від мистецтва та літератури), хтось навіть перепостить це в себе. Успіх? Успіх.

Багато людей, обзавівшись смартфонами й планшетами, вподобали фотографування й тепер отримують несказанне задоволення, ловлячи цікаві поєднання кольорів, гру світла й тіні, цікаві контрастні сценки. Це навіть не ази фотографії. Це ази азів. Але, отримавши у Facebook кілька десятків лайків, коментарі на кшталт «Та ти справжній фотохудожник!» і «Коли чекати персональної виставки?», людину накриває впевненість, що її покликання — фотографія. Така сама величезна кількість людей виявили в собі приховані таланти аналітиків, рецензентів, гумористів, творців епіграм та афоризмів. Можливо, раніше вони теж бавилися подібним, але писати було нікуди. Тепер є. І нехай хоча б один недоброзичливець скаже, що це гірше, ніж у N. або в L. і тим більше в M. Світ наповнився новоспеченими письменниками, фотохудожниками, аналітиками, гумористами.

Але...

Не забуваймо, що «ілюзія» походить від латинського *illusio*, що означає «омана, обман». Ілюзіям властиво розсипатися, ховаючи під собою впевненість, надії, а водночас і радощі творчості. Обов'язково настане — не може не настати — день, коли новоспечений фейсбучний «геній», затамувавши подих, таки наважиться показати свої опуси професіоналам. «Письменник» понесе оповідання у видавництво, «фотограф» — на конкурс, «аналітик» спробує прилаштувати свій аналіз сьогоденної політичної ситуації в солідний журнал. І тут на кожного з цих бідолах чекає неабиякий удар: виявиться, що всі лайки, компліменти, визнання та пошана обмежувалися соціальною мережею, лише колом друзів. Крах надій гарантований, а за ним відчай, часом алкоголь у незапланованих кількостях і депресія.

FACEBOOK ДАЄ ЗМОГУ ОПИНИТИСЯ В КОЛІ ОДНОДУМЦІВ

Так

Жити в суспільстві й бути вільним від нього не можна, але дуже хочеться. Точніше, хочеться бути вільним від того суспільства, що нав'язується нам

зовні, того суспільства, яке ніяк не бажає відповідати визначенню «громадянське», того суспільства, яке політики називають електоратом. Хочеться, щоб навколо були люди, які не поволочать тебе до буцегарні, якщо ти крикнеш десь поруч «Президента у відставку!», і презирливо не скривляться, побачивши тебе, скажімо, із зеленим волоссям. Одне слово, хочеться навколо приємних і тямущих.

Facebook дає змогу фільтрувати — і людей, і їхні слова. Простіше простого зробити так, щоб огидний Жора із сусіднього відділу, який «кримнаш» і «зацітїт русскіх на Данбасе», не тільки не заходив до тебе на сторінку зі своїми зловними коментарями, а навіть не мав можливості знати про твоє існування в соцмережі. Так само як і ти про його. Для цього є блокування. Понад те, можна створити собі цілком затишний віртуальний світ, сконструювавши стрічку так, що потраплятимуть у неї зі своїми постами навіть не всі друзі, а тільки перевірені й найбажаніші.

НАЙПРОГРЕСИВНІША, НАЙШИРШЕ МИСЛЯЧА ЛЮДИНА ЛЕГКО СТАЄ ЖЕРТВОЮ ЗВУЖЕННЯ СВОГО СВІТУ, ЩО ПОСТУПОВО ПЕРЕХОДИТЬ МЕЖУ РЕАЛЬНОГО

І стає Facebook твоїм домом, твоєю землею обитованою, де кожен перевірений і знає, що тобі сказати, де можна й не чекати підступу, тому що тут усі на одній хвилі з тобою, з однаковим рівнем освіти й такими самими уявленнями про те, що добре, а що погано. Тут навіть спокійніше й затишніше, ніж у реальній рідній домівці, бо там бувають сварки, «ти давно не виносив сміття», «а чи не погуляти тобі з дитиною» й «чому ти знову нагрубив моїй мамі?». А тут, у твоєму фейсбучному будиночку, якщо ти його правильно сконструював, можливі тільки витончені бесіди на теми, які цікавлять усіх, тут кажуть «дякую» й «вибачте», тут тебе зрозуміють, навіть якщо невдало висловиш свою думку, тут ідеальна спільнота, ідеальний дім. Але тільки, повторюся, у разі, якщо ти його грамотно вибудував: не мають доступу чужі, акаунт закритий, коментувати можуть тільки друзі й усі поінформовані про правила хорошого тону. Здавалося б, чим не тиха заводь, гідний відпочинок після трудового дня, домашніх сварок і побутових тягот?

Але...

І тут знову на горизонті з'являється та сама ілюзія, що чекала свого часу, коли можна буде розсипатися просто перед носом свого господаря. Людина, котра, як їй здається, грамотно вибудувала свій віртуальний світ, куди пускає тільки дорогих гостей, та й сама заходить на вогник тільки до однодумців, із часом перестає відчувати небезпеки реального суспільства. Ні-ні, вона знає, що ночами не можна ходити Москвою, відчиняти двері незнайомцям і довіряти свої заощадження першому зустрічному. Але поступово людина починає опановувати впевненість у тому, що її світ куди більший, ніж він є насправді. Вона щиро дивується, що президент не йде у відставку: «Його ж усі ненавидять!», не розуміє, чому погане кіно збирає велику касу: «Ніхто ж не дивиться цей непотріб!», ніяк не збагне, як сталося, що стрічка ▶

«У центрі уваги» отримала головного «Оскара», якщо всі хором сказали, що фільм посередній. А ще ця людина із Facebook абсолютно впевнена, що на мітинг протесту прийшла гігантська кількість народу, бо «всі, ну буквально всі у Facebook там були!» і «я там зустрів стільки знайомих!».

Найпрогресивніша, найширше мисляча людина легко стає жертвою звуження свого світу, що поступово переходить межу реального. Людська психологія так влаштована, що звичне ладна приймати за звичайне. Якщо всі навколо мене кажуть «Путін брехун», отже, так думають усі. А якщо врахувати, що такі люди стараються не дивитися російських федеральних каналів, а з усіх радіостанцій віддають перевагу «Эху Москвы», можна уявити, у які нетрі ілюзій вони потрапляють завдяки Facebook.

У СОЦМЕРЕЖАХ ЛЕГШЕ ВИСЛОВЛЮВАТИ СВОЇ ДУМКИ, НІЖ У РЕАЛЬНОМУ СПІЛКУВАННІ

Так

Для цього, власне, і приходять у соцмережі величезна кількість людей. Їм здається, що тут, навіть діючи під власним іменем і зі своєю фотографією, вони захищені віртуальністю. Тут не побачиш посьмішки у відповідь на висловлену думку, тут навіть якщо й нагрублять, то такого користувача можна заблокувати, і це буде останній випад у вашому спілкуванні. Людям із комплексами часом буває важко вдало висловлюватися віч-на-віч, тому соцмережі для них — ідеальний майданчик. Тут можна сказати те, що в реальному житті здається немислимим: крім того що ти захищений, так у тебе ще й є час обміркувати ситуацію, знайти більш вдале формулювання, подумати над мегафорою. Чудовий вихід для тих, для кого особисте спілкування з огляду на певні особливості характеру є обтяжливим.

Але...

Не забуваймо, що труднощі в особистому спілкуванні виникають здебільшого через невпевненість у собі, комплекси, боязнь сказати «не те». Як правило, то наслідок авторитарного виховання, і особливо це помітно в людей, чие дитинство припало на радянські часи, коли за живе слово переслідували починаючи з дитячого садочка, а власна думка гарантувала «незадовільно» за поведінку. Зараз ці люди знайшли собі відраду: вони можуть безбоязно лишати свої сліди в соцмережах, не ризикуючи, що їх виключать зі школи, з комсомолу, з інституту. Вони пронесли через усе життя образу на радянську систему виховання та освіти, що закрила їхні роти на великий амбарний замок. А це не забувається й не стирається. Стільки років хотілося сказати світові, що він ідіот, що я розумний, просто цього ніхто не помічав. Але ж тепер помітите! Такі люди рідко пишуть власні пости, натомість вони невгмонні в коментарях і зазвичай під час

спілкування не обтяжують себе дотриманням такту. Ці люди — справжній бич соцмереж. Вони хочуть, щоб їх бачили й чули, але іншого способу, окрім як висловлюватися в коментарях на підвищених тонах, не знають. Зате знають, що не дістануть по шиці від опонента за хамство. Та й вийти з дискусії, тільки-но градус напруження починає зростати, раз плюнути. Тому захищеність у цьому випадку часто обертається грубістю й злобою.

FACEBOOK — ЧУДОВА МОЖЛИВІСТЬ ПОДІЛИТИСЯ З ДРУЗЬМИ СВОЇМИ УСПІХАМИ

Так

У тебе нова робота — ура! Ти купив нову машину — супер! Ти виростив із зернятка лимонне дерево — вау! Ти познайомився з Бредом Піттом — ось наше селфі! І кількома кліками тепер можна оповістити про це весь світ. Для початку свій, віртуальний. Радійте за мене, друзі, мені добре! І посипалися лайки, покотилися коментарі з трьома знаками оклику: як же добре, коли френди за тебе тішаються. А завтра я потішуся за них.

Але...

Завтра один твій друг вивісить фотографію своєї нової машини, другий — весільні світлини з писаною красунею, третій напише немисливо розумний пост, четвертий похизується захистом дисертації. І тільки в тебе головна новина останніх днів — купівля нового крана на кухню. Але ж не фотографувати й не вивішувати у Facebook кран, їй-богу. От халепа, у всіх життя б'є ключем, і тільки я сиджу в болоті. Люди захищають дисертації, одружуються з кралеями, подорожують Гімалаями, а що зробив я? Зїздив на дачу в село Гадюкине? Соцмережі, й особливо Facebook, відповідальні за появу такого явища, як «парадокс щастя», за якого рівень щастя/нещастя прямо пропорційний позірним здобуткам друзів, які вони демонструють у соцмережах. І невтямки мешканцям Facebook, що їхні друзі уражені тим самим вірусом і так само потерпають від «парадоксу щастя». І що їхні успіхи, вивішені на загальний огляд, — наслідок тих самих комплексів, почуття незатребуваності, образи на своє тьмяне порівняно з іншими фейсбучанами життя.

СОЦМЕРЕЖІ ДАЮТЬ ЗМОГУ РЕАЛЬНО ДОПОМОГТИ ХВОРИМ І НУЖДЕННИМ

Так

Здавалося б, очевидний плюс: поступово соцмережі, і передусім Facebook як наймасовіший та найпопулярніший майданчик, беруть на себе функції благодійників. Тут успішно збирають гроші на лікування хворих дітей, відгукуються на прохання про допомогу багатодітних матерів, то речами, то коштами. Тут оголошують збір грошей на фільми й арт-проекти. Тут можна знайти господарів для кошеняти чи песика.

Але...

Користувачі Facebook охоче перераховують кошти нужденним — збідніти не збіднієш, а добродійником себе відчуєш. Ну як тут шахраєві не скористатися такою несподіваною добротою сердечною? Кожне п'яте оголошення про збір грошей — фейк, кожне третє цуєня вигадане, кожна нещасна дитина в інвалідному візку давно виросла. Легкий шлях до власної добродійності таїть у собі ось такі ями: величезну кількість перерахованих нібито дітям/собачкам/матерям грошей лягають на рахунки шахраїв. Ну скільки разів повторювали: добре перевірте, перш ніж перераховувати гроші. Але ні, адже так хочеться легких, швидких шляхів.

Можна нескінченно перераховувати ці «так» і «але». Тут і можливість легкого флірту, нерідко на шкоду власним серйозним реальним стосункам, — флірт у коментарях дуже поширений, і приховати його надзвичайно важко, а ступінь ревности не залежить від ступеня віртуальності. Тут і можливість роботодавців відстежувати настрої підлеглих — не факт, що підлеглим це потім піде на користь. Тут легко окреслити свою політичну позицію, але в нинішніх російських умовах, коли поліцейська держава вже практично вибудована, а кілька осіб відбувають реальні строки за віртуальні лайки, ймовірність того, що тебе звинуватять в екстремізмі та пособництві терористам збільшується в рази. Особливо зараз, коли Росія приросла нарешті офіційною опричиною у вигляді Нацгвардії, а кількість провокаторів у соцмережах зашкалює.

Треба сказати, що описаний стан справ властивий насамперед Росії з її підвищеною агресією, ненавистю до сусідів та інакодумців. Та й Росія неоднорідна: є Москва, Пітер, Єкатеринбург, Новосибірськ із їхнім досить високим рівнем освіти й громадянської активності, а є маленькі міста та села, де немає інститутів, кінотеатрів і громадянської активності. Саме тому Facebook і Twitter з їхньою політичною різноманітністю популярніші у великих містах, а мешканці провінції зазвичай задовольняються простенькими ok.ru, vk.com, mirtesen.ru, де котики та сердечка серйозно випереджають за частотою політичні баталії.

Марк Цукерберг придумав Facebook як унікальний засіб об'єднання людей. Америка та Європа використовують соціальні мережі за призначенням, старанно дотримуючись заповітів засновника. Англійський, франкомовний, іспаномовний Facebook не шматується жорстокими суперечками про політичну ситуацію, про шлях розвитку батьківщини та курс долара. Іноземні соцмережі живуть мирно, а якщо сперечаються, то як у реальному житті — коректно. У російськомовному Facebook розмовляють як у ток-шоу на федеральних каналах — на підвищених тонах і з піною в роті.

До недавнього часу український сегмент Facebook більше нагадував англо-, франко-, іспаномовні соцмережі. Але два з лишком роки тому з відомих причин тут теж оселилася ненависть. Щоправда, зазирає вона переважно туди, де український Facebook зустрічається з російським, теж зі зрозумілих причин. Іноді там, де Захід зустрічається зі Сходом. Але модель спілкування все ж таки ближча до європейської. Усе як у реальному житті. ■

К Н И Г А Р Н Я

25–29 КВІТНЯ

чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

26 квітня, 15:00 — Міжнародний круглий стіл на тему «В очікуванні Олімпійських ігор у Ріо-де-Жанейро: італійський та український досвід» за участю представників Національного олімпійського комітету Італії (Серджіо Анесі, Франческо Альберті) та України (Сергія Бубки, Валентина Щербачова).

За підтримки Італійського інституту культури в Києві.

27 квітня, 18:30 — лекція філософа Філіппа де Лара (Франція) на тему «Бабин яр без міфів: уроки пам'яті від Анатолія Кузнецова». Модератор Анатолій Подольський.

Львів (просп. Свободи, 7):

25 квітня, 18:30 — проект «Дім. Зміни». Лекція соціолога Данила Судина «Що означає бути українцем після Революції гідності та двох років війни?».

26 квітня, 18:30 — презентація роману Ярослава Мельника «Маша, або Постфашизм». Модератор Юрко Кучерявий. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Дніпропетровськ (вул. Глінки, 15):

25 квітня, 18:30 — розмова з філософом Філіппом де Лара (Франція) на тему «Як і чому варто порівнювати Голодомор і Голокост?». Модератор Ірина Рева. Спільно з «Альянс Франсез» у Дніпропетровську.

28 квітня, 18:30 — презентація книжки Марка Лівіна «Бабине літо». Спільно з видавництвом Vivat.

29 квітня, 18:30 — презентація роману Ярослава Мельника «Маша, або Постфашизм». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Харків (вул. Сумська, 3):

25 квітня, 18:00 — презентація другого номера часопису «Пам'ятки України». Модератор Денис Вітченко, харківський архітектор, викладач, автор статей журналу «Пам'ятки України». Спільно з «Вікімедія Україна».

27 квітня, 18:30 — презентація книжки Марка Лівіна «Бабине літо». Модератор Ігор Зарудко. Спільно з видавництвом Vivat.

28 квітня, 18:30 — презентація роману Ярослава Мельника «Маша, або Постфашизм». Модератор Ростислав Мельників. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

29 квітня, 19:00 — розмова на тему «The Role of Education in Our Life» («Роль освіти в нашому житті»). Модератор Дар'я Янієва, спікер проекту «World Around Us» (British Council Ukraine). Англійською мовою без перекладу.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

25 квітня, 18:00 — презентація роману Ярослава Мельника «Маша, або Постфашизм». Модератор Олександр Вешелені. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Тернопіль (вул. Валова, 5–9):

28 квітня, 18:00 — презентація книжки Богдана Логвиненка «Saint Porno». Модератор Юрій Матевозук. Спільно з Видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

Луцьк (вул. Лесі Українки, 30):

26 квітня, 18:00 — презентація книжки Богдана Логвиненка «Saint Porno». Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

28 квітня, 18:00 — ЛІТСТУДІЯ з Наталею Ткачик.

Інформаційний партнер

ТИЖДЕНЬ

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

На Егейському фронті затишшя

Угода з Туреччиною про мігрантів дає змогу ЄС перевести подих, і він має оптимально скористатися моментом

Волонтер пошуково-рятувального неурядового Міжнародного центру реагування на невідкладні ситуації Нассос Каракіцос придивляється до обрїю з катера, що розтинає хвилі неспокойного Егейського моря: чи не видно там біженців? Ні, жодного. Іще кілька місяців тому води навколо грецького острова Лесбос кишіли гумовими човниками (Каракіцос називає їх «повітряними кульками з моторами»). На них повно афганців, іракців та сирійців, що відчалили від турецького берега. Сьогодні тут побачите лише грізні кораблі грецької берегової охорони, прикордонної агенції Європейського Союзу Frontex і НАТО, які прибули не так давно на допомогу грекам у патрулюванні моря.

Такий «штиль» — результат домовленості ЄС із Туреччиною про зменшення потоків мігрантів, яка набрала чинності 20 березня. За словами одного з євровичовників на Лесбосі, вона стала для всіх несподіванкою. Попервах через неї траплялися проблеми: одного разу, наприклад, поліція стежила за співробітником представництва Туреччини на острові, запідозривши того у шпигунстві. Але зараз наплив мігрантів припинився. Частина різношерстих волонтерських груп, які злетілися на Лесбос торік восени (коли за одну ніч на берег могли висадитися 6 тис. біженців), пакує валізи. Масштабніші організації переводять персонал на материкову Грецію, де 46 тис. біженців застрягли через закриття кордону з Македонією.

Сьогодні епіцентр драми перемістився до грецького уряду, органів ЄС та «в'язниць» на островах Егейського моря, що виникли після набрання чинності угодою з турками. На Лесбосі всіх новоприбулих везуть у центр обробки «Морія», який перетворився на табір для інтернованих. Більшість із них повернуть назад, щойно їхні заяви про надання притулку визнають безпідставними, адже вони прибули до Греції з Туреччини, яку нині визнано безпечною країною для шукачів прихистку. Депортації мігрантів, котрі не зверталися до грецької влади із проханням про його надання, вже почалися. Активісти вважають цю домовленість ганебним відступом від європейського принципу захисту прав людини. 16 квітня Лесбос відвідав Папа Римський, який розкритикував Європу за її «заніміле сумління».

Але в таборі «Морія» — на безрадісному клаптику землі з колючим дротом і сторожовими вишками — скупчилося вже понад 2 тис. осіб. Крізь огорожу сирійський біженець Мугаммад розповідає нашому кореспондентові про переповнені намети й цілковиту відсутність інформації, але тут розмову обриває поліцейський. Пакистанці (котрих, що цікаво, відколи запрацювала домовленість із

Туреччиною, серед новоприбулих побільшало) оголосили голодування. Частина неурядових організацій, які раніше забезпечували послуги на території табору «Морія», на знак протесту згорнула роботу, через що виник дефіцит інфраструктури, навичок і харчових продуктів. Два тижні тому правозахисна організація Amnesty International розкритикувала «жахливі умови» в «Морія» та ще одному центрі, на острові Хіос.

Ситуація може погіршуватись і надалі. Усі мі-

УГОДА З ТУРЕЧЧИНОЮ НА МОМЕНТ ЇЇ ПІДПИСАННЯ БУЛА ОПТИМАЛЬНИМ ВИХОДОМ: ЄС НЕ ВДАЛОСЯ РОЗПОДІЛИТИ БІЖЕНЦІВ ЗА КВОТНИМ ПРИНЦИПОМ, ТОДІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВОЮ ЛИШАЛОСЯ ЗАКРИТТЯ КОРДОНІВ

гранти на цьому острові мають право просити притулку й подавати апеляцію у випадку відмови, і 95% ним скористалися. Греки планують розглядати кожну справу лише 15 днів. Але в цій скороченій процедурі безліч непевних моментів: від того, що робити з неповнолітніми, які подорожують без супроводу дорослих, до правової допомоги. «Це експеримент для нас і для Європи», — каже директор грецької служби притулку Марія Ставропуло.

На рахунок Європи дуже мало успіхів у врегулюванні нинішньої кризи біженців. Домовленість із Анкарою навряд чи стане винятком. Люди, які витратили величезні суми, щоб урятуватися від загрози для життя, навряд чи пойдуть назад добровільно. Незрозумілою залишається доля несирійців, яких депортують до Туреччини. Поза сумнівом, з'являться юридичні незгодженості. А тим часом минатиме термін, відведений на опрацювання справ. Якщо наплив мігрантів знову збільшиться, кількість їх на Лесбосі сягне максимальної

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

можливої межі—близько 6 тис. Тамтешня влада вже почала відправляти мігрантів із «Морія» до інших таборів. Для обробки заяв прохачів притулку до Греції відряджено десятки чиновників ЄС. Служба Ставропуло зросла вдвічі. Але сама вона не може сказати, що щиро переконана в ефективності угоди про мігрантів.

Тому значна частина критики, вже висловленої на адресу угоди, цілком заслужена. Але, попри це, за словами грецького міністра у справах міграції Янніса Музаласа, на момент підписання такої вихід був оптимальним. У ЄС із сумного досвіду зрозуміли, що розподілити біженців між країнами-членами за квотним принципом не вийде. А без цього єдиною альтернативою було закриття кордонів. Європейським політикам, які орієнтувалися на зменшення напливу втікачів, нова домовленість здається успіхом. У Німеччині зареєстрованих нових шукачів притулку в березні поменшало до 21 тис., тоді як у листопаді 2015-го їх було 200 тис. Побоявання, що застрягли в Греції мігранти знайдуть інші способи перетнути кордон, не виправдалися; навпаки, вони туляться в жалюгідних умовах на кордоні та в інших районах у марній надії, що колись їх таки пропустять.

ПРИТУЛОК ЧИ ТЮРМА?

Тим часом Греція перетворилася на порохову бочку: два тижні тому македонська поліція застосувала сльозогінний газ проти мігрантів, які

намагалися штурмом узяти кордон. Зате ЄС загалом може перевести подих. Ще недавно експерти пророкували, що канцлер Німеччини Ангела Меркель не досидить на посаді до кінця свого терміну. А тепер її рейтинги популярності зростають.

Якщо угода виявиться неефективною, це може змінитися. Але за нею криється й більша проблема. Європейсько-турецька домовленість мала шляхетну мету: зупинити нерегульовані потоки мігрантів, щоб відкрити шлях регульованим. Європа, швидше за все, дотримає обіцянки приймати мінімум одного сирийського біженця з Туреччини в обмін на кожного депортованого з Греції. Але документ містить і розпливчастий пункт про значно масовіше переміщення на континент: оптимісти називали цифру 200 тис. за рік і більше. Тут зрушень видно небагато, попри тиск німецьких та нідерландських політиків на своїх колег, аби ті взяли на себе якісь зобов'язання.

Протягом усієї нинішньої кризи Європу звинувачують у тому, що вона відгородилася і перекладає свої проблеми на плечі сусідів. Досі звинувачення були безпідставними. Але вони підтверджуються, якщо ЄС не вдасться виконати свої зобов'язання про переміщення мігрантів. На стіні табору «Морія» під шаром вапна досі проглядається графіті «Ганьба ЄС!». Якщо Європа не покаже, що її політика стосовно біженців не обмежується закриттям кордонів, затриманнями та примусовою депортацією, не погодитись із цим стане неможливо. ■

ТЕЛЕКАНАЛ

ESPRESSO

**УКРАЇНСЬКИЙ
ПОГЛЯД НА СВІТ**

ESPRESSO.TV

© 2015 ESPRESSO.TV. Усі права захищені. Вироблено в Україні.

Свобода, рівність, старшинство

Французький політиком зазвичай віддає перевагу поважній сивині й застарілим ідеям. Емманюель Макрон пропонує свіже мислення

У Канади є 44-річний Джастін Трюдо, в Італії — Маттео Ренці, і навіть в Америці Барак Обама став президентом у 40 із лишком років, обіцяючи зміни. Коли ж енергійний 38-річний політик починає новий рух у Франції, його тут-таки називають вискочкою. Принаймні так відреагували багато партійних бонз на запуск на початку квітня міністром економіки Емманюелем Макроном рух «En Marche!» («На марші») — міжпартійну ініціативу, що має на меті «розблокувати» Францію. Ті вважають його невідомим аутсайдером — власне, небезпідставно — і прагнуть, щоб у такому статусі він і залишився. Але Макрон зумів захопити увагу ширших мас французів, а його ідеї заслуговують на те, щоб бути вислуханими.

Багато в чому спроба Макрона перезавантажити Францію через створення консенсусного фронту заради змін із політиків усього спектра від ліво- до правочентристів бачиться приреченою. Він ніколи не обіймав виборних посад і не належить до Соціалістичної партії президента Франсуа Олланда. Отож-бо, у нього немає партійного фундаменту, політичної машини або мережі парторганізацій на рівні місцевих громад. Багато французьких лівих не можуть пробачити йому минуле в інвестиційному банкіngu. Він (швидше за все) надто лоляльний, щоб конкурувати за президентське крісло з Олландом, якщо непопулярний президент усупереч здоровому глузду знову піде наступного року на вибори. Але навіть якщо Олланд вирішить без галасу завершити кар'єру глави держави, Макронові доведеться мати справу із цілим натовпом інших перспективних кандидатів, зокрема з колегою в питаннях модернізації прем'єр-міністром Манюелем Вальсом.

Тим часом у Франції і не тільки там є запит на альтернативну політику. Поділ на лівих і правих дедалі частіше бачиться джерелом застійного дрібного політиканства та чвар, а не виразником чіткої ідеологічної ідентичності. Вуличні сидячі страйки, що виникли в Іспанії і зараз поширюються у Франції, свідчать про озлоблення виборців на вже не актуальні партійні машини. Упевнений поступ популярного націоналізму з маргінесу пристойного в політиці до центру виборчих симпатій змушує традиційні партії по-новому осмислювати оптимальні способи його роззброєння. Якщо Франція хоче відреагувати на цей тренд адекватно, то вона аж ніяк не може повторювати розстановку сил 2012 року в 2017-му: Олланд зліва, Нікола Саркозі — правочентрист, а Марін Ле Пен — права націоналістка.

Високі рейтинги Макрона в опитуваннях свідчать, що він подобається людям, розчарованим у політиці. На особливу увагу заслуговують два аспекти його ініціативи.

Медіатор. Емманюель Макрон поступово стирає межі між правими та лівими у Франції

Перший — прагнення вийти за межі поділу на правих і лівих. З одного боку, це спроба подолати опір будь-яким змінам, що глибоко вкоренився у фактично двопартійній системі. Із другого — натяк на потенційні тектонічні зсуви в європейській політиці майбутнього. Європейські партії поміркованого лівого і правого крила часто мають більше спільного між собою (у питаннях торгівлі та імміграції, наприклад), ніж із силами націоналістичного правого фронту, які орієнтуються на протекціонізм та ідентичність. А Франція вже зрозуміла (тут допомогли регіональні вибори), що ліві та праві не можуть постійно воювати одночасно між собою, та ще й із Ле Пен.

Другий аспект — спроба зрозуміти, як пристосувати прогресивне мислення до економіки ХХІ століття. На відміну від багатьох інших французьких лівих Макрон твердить, що цифрова революція може бути прогресивною силою, якщо відкриє можливості, скажімо, для 25% його молодих безробітних співвітчизників. Але вона паралельно вимагає і глибшого переосмислення систем соціальної допомоги та захисту робочих місць, створених в еру стабільності («одна робота на все життя»), і їх адаптування до «уберизації».

Понад 40 років тому французький соціолог Мішель Крозьє опублікував статтю «Заблоковане суспільство» («La société bloquée»), у якій зробив невеселий висновок: його країні важко пристосуватися до мінливого світу. Наразі не зрозуміло, чи вдасться Макронові розбудувати свій рух у таку силу, що зняла б цю блокаду. Може, все, що йому світить, — це висувати парадоксальні ідеї та стимулювати їх обговорення? Але нинішня європейська соціал-демократія не надто багата на свіжих мислителів. І Франція своїх, собі ж таки на шкоду, не визнає. ■

Черга за м'ясом

Ярослав Пешек

У грудні 1949 року Центральний комітет Комуністичної партії Чехословаччини вирішив установити в Празі на високому схилі над річкою Влтава монументальний пам'ятник Іосіфу Віссаріоновічу Джуґашвілі — Сталіну. Будівництво тривало п'ять років, а коли 1 травня 1955-го пам'ятник нарешті урочисто відкрили, радянського диктатора вже не було серед живих. Монументальна скульптурна група, що складалася з юрби робітників, селян і військових на чолі із самим Іосіфом Сталіним, дістала в народі назву «черга за м'ясом». Тоді ще ніхто не міг знати, що майже через рік після відкриття пам'ятника десь у далекій Москві перший секретар КПРС Микита Миколайович Хрущов виголосить викривальну промову про приховані злочини сталінізму.

Кілька тижнів тому минуло 60 років із дня проведення XX з'їзду КПРС, наприкінці якого Хрущов виступив із промовою, у якій засудив культ особистості Сталіна. Комуністична партія, а з нею і все радянське суспільство стали на незвіданий шлях критики, самокритики та пошуку нової відправної точки. Про цей момент без перебільшення можна говорити як про початок своєрідної «радянської весни 1956 року». Зовсім ненадовго в соціумі тоді знову з'явилися зародки суспільної думки та громадянського суспільства.

Проте «відлига» тривала недовго. Партійна верхівка зі страху втратити контроль над процесами в країні дуже швидко повернулася до перевірених репресивних методів і поклала край вільним дискусіям про проблеми суспільства. Хрущов хотів позбутися Сталіна, проте боротися зі сталінізмом як системою було набагато важче. Він надто глибоко проникував у ДНК всього суспільства, Комуністичної партії та її номенклатури. Поставити під сумнів політику сталінізму неодмінно означало б підірвати саму суть радянського режиму. Адже окрім реформаторів сло-

во поступово отримували й жертви сталінізму, які привідкрили існування двох Росій: прихованої Росії багатьох жертв і Росії офіційної. Зокрема, представники інтелігенції почали порушувати питання, що визначили зміст дискусії, і дискусія ця мала напрям, який Комуністична партія не могла прийняти за жодних умов.

Тоді десталінізація порушила (й порушує до сьогодні) питання, які стосуються самої суті, цілей і змісту марксизму-ленінізму та радянського упорядкування суспільства. У фільмах, книжках, журналах і газетах почали з'являтися думки, які ставили під сумнів здатність Комуністичної партії вести суспільство до багатообіцяного «кращого завтра».

Промова Хрущова резонувала й на міжнародному рівні, проте в СРСР уже мало хто врів радянській пропаганді, зокрема про «фашистську вилазку», коли в червні 1953 року радянські танки нібито у відповідь криаво придушили демонстрацію робітників у Берліні та інших містах НДР. У червні 1953-го відкриті протести громадян потрясли

НА XX З'ЇЗДІ КПРС ХРУЩОВ ЗАСУДИВ КУЛЬТ ОСОБИСТОСТІ СТАЛІНА. ВІДТОДІ РАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО СТАЛО НА НЕЗВІДАНИЙ ШЛЯХ САМОКРИТИКИ ТА ПОШУКУ НОВОЇ ВІДПРАВНОЇ ТОЧКИ

комуністичний режим у Чехословаччині: люди вийшли на вулиці протестувати проти податкової реформи, яка знецінила їхні фінансові заощадження. До Радянського Союзу доходили також новини про повстання робітників у польському місті Познань у червні 1956-го, а в жовтні 1956-го ще й про повстання в Угорщині. Протести вдалося придушити за допомогою танків, але вони вплинули на подальший розвиток комуністичних режимів. Багато істориків прирівнюють їх за значенням до Празької весни 1968 року, горбачовської перебудови та розпаду СРСР у 1991-му.

Після XX з'їзду КПРС десталінізація в окремих радянських республіках і країнах соціалістичного табору відбувалася з різною інтенсивністю та із застосуванням різних методів і форм. Ці відмінності простежуються і зараз, але загалом можна констатувати, що держави, які стали на шлях свободи та демократії, демонтували пам'ятники Леніну та Сталіну, перейменували радянські назви вулиць у містах та селах. Схожу ситуацію бачимо і в Україні, тож, безперечно, турбуленції, які спостерігаються під час так званої української кризи, — це також вияв боротьби проти сталінізму, російського шовінізму та імперіалізму. Таким чином Україна стає однією з європейських демократій. Більше ніхто не хоче «черг за м'ясом». ■

Робота над грандіозним «Гранітним Сталіним» була не без ексцесів. Коли оголосили конкурс на подання проектів пам'ятника, у якому мали взяти участь усі відомі скульптори та архітектори, заявок спочатку назбиралося з десяток. Цього, на думку ідейних натхненників, було недостатньо. Чеських митців зібрали в Староміській ратуші й провели з ними напучувально-пропагандистську роботу. Після того ніхто не відважився проігнорувати конкурс. Виграв ескіз Отакара Швеця, і модель майбутнього пам'ятника почали створювати у його майстерні. За роботою постійно стежили спецслужби. Граніт до Праги возили за 100 км від столиці військовою технікою, на шляхах доводилося укріплювати мости й мостові. Автори до останнього не вірили, що владі вдасться забезпечити достатньо матеріалу або що проект вийде реалізувати бодай із геологічного погляду. Сам Швец до відкриття не дожив: незадовго до події він отруївся. А на відкриття замість очікуваного Хрущова прибув лише його посланець. За рік відбувся XX з'їзд КПРС.

На дороги без водія

Як створюють детальні мапи для безпілотних авто

Вулицями Берклі обережно пробирається автомобіль із лазерним сенсором на даху та камерами з усіх боків. Він майже не викликає ажіотажу. На каліфорнійських шляхах уже перестали бути дивиною навіть безпілотні машини: понад 100 таких авто проходять випробування там на дорогах загального користування. Але в цій машині сидить справжній водій: Джордж (так автівку назвали в берлінській картографічній компанії HERE, що належить BMW, Audi й Daimler) не їздить самостійно. Він збирає дані, які допоможуть автономно пересуватись іншим машинам.

За кожну секунду руху високоточний GPS-приймач на даху Джорджа по 10 разів фіксує географічну широту, довготу й висоту над рівнем моря точки, у якій машина перебуває на відповідний момент. Система відстежування руху по 100 разів фіксує нахил, тангаж і крен. Лазерний сканер обчислює відстань від авто до близько 600 тис. різних точок: дерев, бордюрів, будинків тощо. Водночас чотири камери через кожні 6 м роблять панорамний 360-градусний знімок на 96 мегапікселів. За один день такого катання можна назбирати понад 100 гігабайтів даних. На їх основі HERE складає деталізоване тривимірне зображення маршруту Джорджа (у цифровій картографії такі зображення називаються HD-мапами).

Кілька років тому деякі автовиробники сподівалися, що безпілотні автомобілі зможуть орієнтуватися під час руху за допомогою мап із низькою роздільною здатністю, адже до їхніх послуг сучасні навігаційні пристрої та програми, які вказують маршрут покроково. Решту мали робити сенсори. Наприклад, якщо на дорозі є чітка розмітка, візуальні сенсори можуть безпечно утримувати автомобіль на потрібній смузі руху й навіть розрізняти суцільні або пунктирні лінії. Але повністю автономна машина повинна працювати безпечно в усіх ситуаціях. «Щоб просто залишатися на своїй смузі, мапа не потрібна», — каже Джон Рістевські, який у HERE обіймає посаду з амбіційною назвою «віце-президент із картографування реальності». «Утім, їдучи п'ятисмутовою магістраллю, ви маєте знати, на котрій зі смуг перебуваєте, які з них можна безпечно перетнути й у якому конкретно місці з'явиться з'їзд».

Біда в тому, що дорожня розмітка може стиратися або ховатися під снігом. А сучасні лазерні системи сенсорного вимірювання відстаней у таких умовах не завжди працюватимуть точно. Адже лідари підсвічують ціль лазерним променем і вимірюють час, за який світло повертається до джерела. Радар працює приблизно так само, тільки з радіохвилями. В автомобілях лідари й радари діють у радіусі близько 50 м, але їхня точність може значно зменшуватися під час дощу або коли об'єкти перекриті автомобілями, що рухаються попереду. Навіть найрозумніший автомобіль, їдучи на швидкості, звичній для автомагістралей, може «бачити» лише

Селфі з містом. Автомобіль-картограф Джордж від компанії HERE збирає найменші деталі про дороги міста. З них формуються HD-мапи для навігації машин без водіїв

на півтори секунди перед собою. А HD-мапи допомагають машинам помічати повороти й розв'язки далеко за межами дії сенсорів.

Ще важливішою для автономного транспорту є здатність точно визначати місце свого перебування; кількісна похибка може завести авто на інший бік дороги. Комерційні GPS-системи можуть помилитись у радіусі до 5 м, але в районах висотної забудови — аж до 50 м, а в тунелях зовсім не працюють. А в HD-мапи вбудовуються так звані локалізаційні шари, які через взаємодію з різними сенсорами забезпечуватимуть орієнтування автомобіля в просторі з точністю до кількох сантиметрів. У HERE зараз власне експериментують із такими напашуваннями. Один шар, наприклад, фіксує об'єкти на зразок мостів, дорожніх знаків та огорож зі знімків, зроблених автомобілем-картографом, і порівнює їх із тими, що їх «бачать» власні камери безпілотного авто.

Нідерландська фірма TomTom, яка виробляє навігаційне обладнання, відмовилася від такого підходу через його ненадійність. «Нам здається, що моделювання реальності з точністю до кожної опори моста, надто чутливе до змін усіх цих об'єктів», — каже один із віце-президентів фірми Пітер Гіллегот-Вергаувен. Проблеми можуть виникнути, наприклад, щойно спляють дерево або коли змінюються пори року. TomTom натомість створює «глибинну мапу» за допомогою лідарів на своїх автокартографіях. Ця система постійно записує конкретні форми й відстані в придорожньому ландшафті, але не ідентифікує окремих об'єктів. У схожий спосіб створює свій локалізаційний шар компанія Google, яка вже давно випробовує автономні машини. І HERE теж тестує систему, котра за допомогою штучного інтелекту розпізнає

об'єкти з даних від камер та лідарів. Але незалежно від підходу всі три компанії заявляють, що нині вони в змозі забезпечити орієнтування безпілотного автомобіля на дорозі з точністю до 10–20 см.

У деяких компаніях-автовиробниках, зокрема Nissan, Ford, Kia й Tesla, вважають, що технології безпілотного керування будуть готові уже до 2020-го. Volvo планує вже наступного року запропонувати повністю автономні автомобілі 100 водіям. Усе це змушує якомога швидше картографувати світ із високою роздільною здатністю ще до того, як автомобілі без водіїв почнуть виїжджати із салонів. Отож HERE має кількості «колег» Джорджа, які картографують мільйони кілометрів доріг за рік у 32 країнах. А TomTom — 70 автомобілів на автомагістралях і важливих шляхах Європи та Північної Америки. Японська картографічна фірма Zenrin, яка частково належить Toyota, особливо активно працює в Азії.

Одна з найбільших проблем — аналіз та обробка даних від такої великої кількості машин. За словами Рістевські, у HERE спочатку вхідні дані з лідарів перевіряли люди. Вони ж таки в редакторських програмах, схожих на «Mincraft для map», перетворювали їх на цифрові моделі. Але вилучення даних уручну відбувалося страшенно повільно, і тепер компанія розробила алгоритми машинного навчання, щоб автоматично знаходити об'єкти на кітгалт дорожньої розмітки або країв тротуару. Системи штучного інтелекту від HERE можуть розпізнавати дорожні знаки та сигнали світлофора зі знімків Джорджа. Після цього люди оновлюють і коригують результати, перевіряючи їх на помилки.

Але дані Джорджа починають застарівати відразу після того, як їх отримано. Нове будівництво, дорожні роботи або зміна обмеження швидкості можуть призвести до того, що автопілот послуговатиметься небезпечно застарілою мапою. Автомобілі-картографи регулярно повертаються до великих міст, як-от Сан-Франциско, але більшість опрацьованих ними автошляхів повторно картографувати можуть у найкращому випадку раз на рік. Часткове вирішення проблеми — так звані дані зондування: цифрові сліди мільйонів людей, які користуються для навігації смартфонами й автомобільними інтернет-системами. HERE щодня отримує близько 2 млрд таких груп даних. Деякі з них надходять із пристроїв з ОС Windows. Інформація збирається й анонімізується, щоб зберегти конфіденційність. Вона ж таки дає HERE змогу швидко виявляти суттєві зміни, як-от перекриття автошляхів. Колись, на думку Рістевські, безпілотні авто самі оновлюватимуть власні мапи. Безпілотники Google роблять це вже зараз: вони вміють виявляти й повідомляти про дорожні конуси та ремонтників у жилетах підвищеної видимості. А все тому, що в Google не тільки більше безпілотних автомобілів на шляхах, ніж у будь-якого автовиробника, а й доступи до навігаційних даних із 1,5 млрд телефонів та інших пристроїв на базі Android.

Що більше нових автомобілів матиме елементи «розумного керування», як-от автоматичне гальмування, контроль смуги руху та обгін, то дужче вони наблизяться до цілковитої автономії. А HD-мапи існують не лише для автомобільних шляхів. І HERE, і TomTom збирають дані для низьковисотної авіації (про лінії електропередач, мости, дерева, споруди висотою до 15 поверхів). Нею можуть послуговатись і дрони. Саме тому компанія Amazon, яка планує використовувати безпілотні літаки для доставки товарів, веде перемовини про купівлю частини акцій HERE. ■

Поза конкуренцією: ексклюзивний сервіс від Nokian Tyres

Найпівнічніший виробник шин у світі добре відомий українцям. Шини Nokian давно підкорили наші дороги й зробили автомандрівки безпечнішими та комфортнішими. А з унікальним гарантійним сервісом, який пропонує компанія, водіння взагалі стає суцільним задоволенням.

Як відомо, фіни стовідсотково впевнені в надійності своєї продукції. Черговим підтвердженням цього стала ексклюзивна послуга — «Розширена Hakka Гарантія», що на сьогодні не має аналогів у нашій країні. Сервіс від виробника страхує водія від прикрих несподіванок на дорозі, як-от порізи, проколи, забезпечуючи розширену гарантійну підтримку за умови придбання літніх шин Nokian Hakka.

«Розширена Hakka Гарантія» може врятувати від багатьох неприємних сюрпризів. Адже Nokian Tyres пропонує аж 365 днів додаткового захисту від розбитих доріг, яких у нашій країні, на жаль, не бракує. Як працює ця послуга? Протягом року від моменту купівлі в разі випадкового пошкодження шини виробник безплатно відремонтує її або замінить на нову, якщо ремонт неможливий. Причому гарантійне обслуговування надає будь-який шинний центр Vianor, а їх в Україні вже понад дві сотні.

На окрему увагу заслуговують преміальні шини з лінійки Nokian Hakka. Модельний ряд включає легкові шини Nokian Hakka Green 2 (новинка сезону), Nokian Hakka Black і Nokian Hakka Blue. Вони вирізняються безпрецедентною безпекою, міцністю, логічною поведінкою на дорозі й дають змогу економити пальне. Шини для позашляховиків Nokian Hakka Black SUV і Nokian Hakka Blue SUV поєднують драйв швидкості з абсолютним зчепленням, вражаючу потужність із комфортом руху. Їхня характерна особливість — надміцна боковина завдяки технології Aramid Sidewall. До складу гумової суміші додані волокна арамиду, більше відомі пересічному водієві як келар. Арамід робить боковини шин пружнішими та стійкішими до розриву в разі зовнішніх ударів чи наїзду на перешкоду.

Приємно, що високу якість і виняткову безпеку своїх шин Nokian Tyres доповнює ще й ексклюзивним гарантійним сервісом.

Любов, гордість і класові упередження

Ярина Цимбал

Любовні романи в 1920-х роках підкоряли серця партійців, комсомольців і баришень

У 1920-х роках читачі охоче писали письменникам, адже інших способів спілкуватися з улюбленим автором не було. Та й самі літератори їх до цього закликали. Скажімо, Валер'ян Поліщук та Олекса Влизько навіть вказували в книжках домашню адресу для відгуків. Це було своєрідне мірило успіху: скільки пишуть і про що, хвалять чи ганяють.

Василя Минка після виходу повісті «Беладонна» буквально закидали листами. Прекрасні читачки реагували на його книжку приблизно так, як нині на любовні романи Джейн Остін: «Я прочитала «Беладонну» і всю ніч не спала, плакала...» Іншим разом запрошували на побачення. Одна палка шанувальниці писала: «Чекати-му на вас о п'ятій годині на центральній пошті біля вікна № 3. Буду в зеленому капелюшкові, триматиму «Беладонну» під пахвою». Писали й чоловіки: «Шановний автор Минко. Де можна купити вашу книжку? Я обійшов у Полтаві всі книгарні, і всюди кажуть: розпродали». Серце двадцятишестирічного автора тануло від щастя й компліментів.

Секрет успіху — жанр. Любовні романи в 1920-х роках були неймовірно популярними — про це свідчать і читачі, і тиражі. Тоді ще не знали ні літературознавчого терміна, ні розмовного означення «любвний роман», а такі твори критика називала дрібнобуржуазною, міщанською, побутовою і навіть статевою літературою. Рецензенти не шкодували для них паперу й чорнила. «Золотий павучок» Донченка, «Беладонна» Минка, «Донна Анна» Гордія Брасюка десятками збирали відгуки, рецензії, репліки, не кажучи про прилюдні диспути, які ніхто не фіксував.

ЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВ

Нова українська радянська література прагнула «великого роману», та коли 1928 року одночасно вийшли «Місто» Валер'яна Підмогильного, «Недуга» Євгена Плужника, «Золотий павучок» Олеся Донченка, «Гармонія й свинушник» Бориса Тенети, «Дівчинка з ведмедиком» Віктора Домонтовича, критика розгубилася. Де світоглядні й ідейні конфлікти? Де образи пролетарів? Де виробнича тематика?

Натомість давня як світ і вічно актуальна проблема хвилювала молодих і старих, чоловіків і жінок, більшовиків і безпартійних. Один критик осудливо писав: «Минко розробляє переважно і майже виключно одну лише сторону побуту — від-

носини поміж жінчиною та мужчиною». У цей самий час відомий театрознавець Ісаак Туркельтауб збирав багатолюдні аудиторії на курс лекцій «Шлюб і вільна любов». Програма цих лекцій наче конспект для тогочасного прозаїка: бери будь-яку тему й пиши окремих роман.

Для багатьох у 1920-х починалося нове життя, і ніхто не знав, що брати зі старого, а що будувати з нуля. Марксистка й феміністка Олександра Коллонтай не заперечувала кохання, але вперто розробляла концепцію нової жінки — самостійної особистості, чії інтереси не зводяться до кіндер — кухню — кірхе, чи то пак до сім'ї, дому й любові. Програма лекцій Туркельтауба теж охоплювала багато болючих тогочасних питань і навіть намагалася виявити зв'язок між економікою та сексом. Треба визнати, що багато цих питань і досі не вирішено. Ось лише найцікавіші: сутність любові; економіка і статева проблема; сім'я і шлюб як інститут гноблення; статева криза; форми шлюбного спілкування (шлюб, проституція і вільна любов); стать і клас; нові жінки буржуазії (жінка-холостячка, жінка-борець); революція і нова мораль; радянська влада і проблема статі (новий сімейний кодекс); любов і робітничий клас; комунізм, любов і сексуальна криза; соціальні реформи і любовна потенція; спустошеність минулим та ідеал «великого кохання»; моногамія (одношлюбність) чи полігамія (багатшлюбність), шлюб чи вільна любов?

Відтриміла громадянська війна, налагодилися мирне життя й побут, запроваджено нову економічну політику, і ці питання неминуче постали на сторінках любовних романів 1920-х років.

КОМСОМЛОВІ — З ТРИВОЖНОЮ ЛЮБОВ'Ю

Такою непафосною та неромантичною присвятою відкривається роман Бориса Тенети «Гармонія й свинушник» (1928). Головна героїня Катерина Ласко з усіх сил бореться зі свинушником — застарілим побутом, зашкарублюю лицемірною мораллю, нерівноправністю чоловіка й жінки в суспільстві, з болотом і стагнацією. Вона комсомолка, всі інші поруч теж комсомольці, проте вона одинока у своїй боротьбі. Катерина відштовхує чоловіка, якого кохає, бо той не готовий до гармонії, яку бачить вона, і належить свинушнику: «Поки є боротьба, значить є рух, поки є рух, значить нічого не страшно.

Через те так і не хочу бути твоєю, Михайле, бо любов швидко тускне, заспокоюється, загниває.

Олеся Донченко

Василь Минко

Петро Ванченко

Гордій Брасюк

Обкладинка «Універсального журналу» (№ 6, 1929), на якій використано картину Івана Падалки, супроводжувалася таким редакційним коментарем.

«Через коректорський недогляд на обкладинці цього номера «Універсального журналу» трапилася прикра помилка: хлопець обіймає дівчину! Відбувається ця ідеологічно невтримана дія на тлі нашої столиці з її димарями і радіощоглами під могутній індустріальний ритм будівництва. Хлопець зовні виглядає, мов пролетарський елемент. Щодо дівчини, то хоч ми й не беремося за фах літературно-художніх критиків (що з першого ж погляду оцінюють моральність героїнь), проте мусимо погодитися: міщанкувату даму обіймає невтриманий робфаковець на обкладинці УЖ'а.

Редакція «Універсального журналу» ніколи б не піднесла своїм читачам подібної сантиментальної страви, і ви, звичайно, не знайдете нічого подібного на подальших сторінках УЖ'а. Але річ у тім, що насправді хлопець виїхав за місто велосипедом і разом із своєю машиною відпочиває на природі. І хоч би комусь і хотілося бачити в обіймах хлопця дівчину, а не машину, ми все ж таки дуже просимо усіх читачів негайно виправити на обкладинці УЖ'а цю неприпустиму друкарську помилку».

Я хочу любити так, щоб увесь світ став вогненным... Чи зможеш ти, щоб не було міркувань. Тепер всі в любові живуть мозком, а не любов'ю».

От вам ідеал «великого кохання» та сім'я і шлюб як інститути гноблення, передусім жінки. Жінка шукає нових стосунків, гармонії, але чоловіки не відповідають її ідеалам і не підтримують її прагнень. Автор любить своїх героїв-комсомольців, але тривожною любов'ю.

Того ж таки 1928 року вийшла повість Олеса Донченка «Золотий павучок», теж про комсомольців. Борис Тенета належав до київського літературного угруповання «Ланка», яке згодом перейменувалося в МАРС — Майстерню Революційного Слова. Марсівці-прозаїки — Валер'ян Підмогильний, Гордій Брасюк, Євген Плужник — завжди тяжіли до психологізму й індивідуалізму, тому на них одразу махнули рукою. Для них людина з її радощами, переживаннями й стражданнями, а це кохання, ревності, зрада, значила більше, ніж уся більшовицька ідея чи радянська влада. А от Донченко, член літературної організації «Молодняк», якій протегував ЦК ЛКСМУ, проявив ідеологічну невтриманість.

«ЗОЛОТИЙ ХЛОПЧИК» ДВАДЦЯТИХ

«Молодняк» придумала партія, щоб організувати молодих письменників та вберегти їх від впливу старших і вже «втрачених» Хвильових, Зерових та Кулішів. Комсомольська письменницька організація виникла в 1927-му й одразу почала видавати однойменний журнал. Уже в перших числах було надруковано п'єсу Олеса Донченка «Комсомольська глушина», а прозою родзинкою першого сезону журналу стала його повість «Золотий павучок», яка викликала цілі дискусії в газеті «Комсомолец України». Наступного року повість вийшла окремим виданням п'ятитисячним тиражем, ще через рік її перевидали так само п'ятитисячним накладом, проте автора накрила хвиля злої критики. Лише назви статей чого варті: «В шуканнях ухилів» Івана Момота, «Ату його!» — відповідь Донченка Момотові, «Де опортунізм і де халтура» Андрія Ключчі, «Біологія над усе!» Леоніда Смілянського.

І хоча комсомольський письменник Іван Багмут назвав Донченка однією з найвидатніших фігур серед початківців, це не рятувало: письменника, який наважився порушити питання любові й сексу в житті комсомольців, звинуватили в порнографії.

Дивовижно розійшлися в оцінках рецензенти, «однопартійці» автора по «Молодняку». У Києві лютував Смілянський: «Донченко не зрозумів, що питомо вага фізіологічного моменту в житті комсомолу і комсомольців далеко не така значна, що, виявляючи її, не треба перебільшувати, що показувати тільки так комсомол означає об'єктивно відбивати занепадницько-міщанські погляди на радянську дійсність». А в Харкові хвалив Багмут: «Є в «Золотому павучку» уміння створити відповідний настрій, уміння примусити читача жити життям героїв, відчувати найтонші нюанси їхніх переживань і, зрештою, розбудити в читача інтерес до певних соціально-побутових питань і проблем».

Якщо урівноважити рецензентські терези, то отримаємо добротну белетристику, історію, яка ▶

могла б виродитися в банальне протиставлення позитивного й негативного типів комсомольця з «правильною» ідеологічною розв'язкою. Натомість «хороший» Коля Шпак примудряється кохати дружину й кохатися з іншою дівчиною напередодні її шлюбу, а «поганий» Володя Базилевич ходить до повії не тільки по секс, він ще й керований почуттями.

ПРЕКРАСНА ОТРУЙНА ДАМА

Поради містифікаційного професора скотарства Омелька Буца іноді ставали в пригоді: «Коли хочете писати оповідання, то постарайтесь узяти дуже цікаву пригоду з нашого життя і докладно її описати. Наприклад, найцікавіша пригода у вашому житті — переїзд із рідної Задрипанки до Харкова вчитися на робфак. Ви описуєте цікаву процедуру видачі білета на станції, вагон, якого ви ніколи не бачили, Харківський вокзал і таке інше. Що докладніше ви все те опишете, то довший твір вийде. Так можна написати й роман».

Василь Минко спробував цей рецепт, трохи його змінив і не прогадав. У середині 1920-х його забрали в армію, служив він в авіачастині десь у Ростові. І от коли голова Спілки селянських письменників «Плуг», якій Минко багато років зберігав вірність, укотре порадив йому писати про авіацію, мовляв, чудова тематика, молодий літератор задумався: «Але про що? Усе героїчне я вже видавив із себе. Хіба про механіка Ігоря Дреуса, про його любовні пригоди? Ігорів роман із дружиною льотчика народив галасу в авіазагоні, де я служив. Крім того, знаючи, що я пописую, Ігор подарував мені щоденник повії, з якою він також знався. Чим не матеріал?»

Дві красуні легкої поведінки, одна бісється з жиру, неробства, а друга... Довго думав над назвою, щоб одним-двома словами висловити задум майбутньої повісті. Іду в бібліотеку, закопуюсь в енциклопедію.

«Беладонна — вродлива жінка». І нижче інше значення цього слова, як отруйної квітки. «Росте вона на гнійному ґрунті... Плоди гірко-солоні, задушливо пахнуть». Є! Саме те, що треба».

Перша прозова книжка принесла Минку скандальну славу. У діалогах героїв він щедро використовував жаргонізми й просторіччя, його «белла донна» Ніна Сергіївна називає юного льотчика «хохльонком» і «чортюнком», співає романси й блатний шансон. Події швидко змінюються, настрої, ситуації, дії в Минка заплутані, а розв'язки несподівані. Авантюризм, динамізм плюс Ложа Вільної Любові та сцени пристрастей демонічної жінки — усього цього було досить, щоб визнати роман міщансько-бульварною літературою.

ТІЛО І ЗНАКИ ВЕЛИКОЇ ЛЮБОВІ

Як міщанські та бульварні критика розцінила й повісті «Бруд» і «Розвага» Петра Голоти. Їх так само вважали за змістом нікому не потрібними, адже автор замість робітників і селян описував життя міщанської родини Галанів та пригоди в місті сільського парубка Толька-Анатолія, розпусника та спокусника. Якщо Минко взяв епіграфом до свого роману рядки з Блока: «Мне самому и дик, и странен тот свет, который я зажег», то Голота супроводив «Розвагу» рядками із Сергея Есеніна, якого вже тоді вважали втіленням

«Беладонна»
Василь
Минко

«Бруд»
Петро
Голота

«Золотий
павучок»
Олесь
Донченко

«Донна
Анна»
Гордій
Брасюк

міщанських смаків: «Слишком многое телу надо». Та ще й наділив правильну комсомолку в романі розкішними грудьми. Автор так захопився її пишним бюстом, аж критик назвав це бридким смакуванням, а романи Голоти — вульгарною халтурою.

Герої обох Голотиних повістей перепробували всі форми спілкування: і офіційний шлюб, і вільну любов без зобов'язань, і навіть проституцію. Стосунки в його любовних романах, як і попереджає читача епіграф, вельми тілесні, нерідко закінчуються сифілісом. Хоча, як казав доктор Леонардо в повісті Майка Йогансена, «що таке є той сифіліс, як не знак від Великої Любові».

Та тільки тогочасних критиків це зовсім не влаштовувало. Як на біду, Петро Голота зробив кругу партійну кар'єру й наприкінці 1920-х належав, як і Донченко, до «Молодняку». Ще під час визвольних змагань він у рідному Єлисаветграді вступив до комсомолу, організовував комсомольські осередки в провінції. Тоді ж таки почав друкуватися в місцевих виданнях під псевдонімом Голота (справжнє прізвище Мельник) і незабаром уславився на весь Єлисаветград: «Коли яка редакція одмовляється друкувати, повітком комсомолу пише на віршеві резолюцію: «Немедленно напечатать. Стихотворение насковзь пропѣтано революционним духом. Не напечатаніє свидѣтельствует о вашем уклонѣ от своих обязанностей». Уже 1921 року вийшла його перша збірка віршів «Тернистий шлях до волі й освіти», яку видав Єлисаветградський повітком КП(б)У.

Комсомольські письменники мали з Голотою безліч проблем. У газеті «Комсомолец України» регулярно з'являлися повідомлення про його пристрасть до алкоголю, він двічі сидів у тюрмі за п'янство, у родині були нелади. А тут іще любовні романи з «густоссовим», як любили казати рецензенти, міщанством.

Справді, у Голоти жодних тобi позитивних типів, лише міщани, крамарі, безсловесний комуніст, який нічого не може зробити з гулящою дружиною, солідний посадовець, який гвалтує прислугу, повії, які задоволені своїм ремеслом, розтратники, крадії, одним словом, неробчий і часто злочинний елемент. Не таких пригод чекав від комсомольського письменника робітничо-селянський читач.

ЖИТТЯ — ТЕАТР

У 1920-х роках любовні романи найчастіше не оберталися довкола банальних трикутників, а будувалися на класових контрастах: він — комуніст, вона — буржуйка. Або навпаки: він — білогвардієць, вона — революціонерка. Тоді всі зачитувалися повістю Бориса Лавреньова «Сорок перший», де червоноармійка Марютка стріляє в спину полоненому поручику, якого встигла покохати. У мирному житті любовні історії закінчувалися не так трагічно, особливо якщо класові суперечності роздирали серця пролетарів та інтелігентів.

У романі Євгена Плужника «Недуга» (1928) і в «Повісті без назви» (1930) Петра Ванченка партійці заховаються в актрис. Дію триває, доки в місті гастролює театр. В обох романах саме актриси кидають коханців, а не витримані більшовики доходять висновку, що розмінюються на негідниць. Скромний і витриманий голова підприємства Іван Орловець упізнає в оперній зірці Ірині Завадській доньку ди-

ректора заводу, де він замолоду працював. Більшовик і голова міськради Радивон Саран не може дібрати слів для почуття, яке його охопило, хоча автор підказує: то було кохання — «нині занедбане почуття». Радивону випадають чи не найсуворіші психологічні випробування: він комуніст із неможливих, пройшов революцію й громадянську війну, голова міськради, відповідальний партієць і посадовець, у нього дружина та двоє синів. У Плужника й Ванченка той самий внутрішній конфлікт, схожа колізія і навіть кохання — це хвороба, недуга.

Закохався? Радивон Саран сам собі не вірить, адже кохання — то для молоді, для комсомольців, а він старий досвідчений більшовик, йому вже 43. Так само соромно йому зізнатися, що думка про синів іноді переважає над громадськими справами. Та ніщо людське комуністів не чуже, і гарна жінка, опереткова примадонна будить у ньому давно забуті почуття й плотські бажання. «Радивон Саран закохався в оперетову примадонну Катерину Нарош. До цього висновку прийшов він сам тижнів за два після першої зустрічі з Катериною. Спочатку він не розумів, що з ним трапилось, не міг вияснити причин, через які він утратив спокій, і тільки пізніше, спостерігаючи самого себе та вислуховуючи Катеринині натяки, він збагнув, що ці його хвилювання, незрозумілий розпач ведуть до вельми серйозних подій в його особистому житті і що їх слід кваліфікувати, як кохання до тої русавої дівчини».

Почуття та обов'язок, жінка-коханка й жінка-партнерка — ще одна вічна дилема. Про жінку-товаришку навіть не йдеться, бо ні дружина Олена, ні актриса Катерина не поділяють його поглядів. Дружина релігійна й заборонна, коханка легковажна та порожня, Радивон — самотній вовк. Він бореться із собою, тікає від спокуси, бере в парткомі відраження для роботи на селі.

Може, це теж особистий досвід письменника Ванченка, адже він брав участь у громадянській війні на боці більшовиків, воював проти німців, потім захопився театром, виступав на сцені, очолював у Полтаві Спілку робітників мистецтва.

У театрі відбуваються й ключові сцени в повісті «Образ» Аркадія Любченка про більшовика, який покохав повію і взяв за дружину, але готовий продати її шефові в обмін на кар'єрне просування. Завдяки мистецькому компоненту любовні романи 1920-х років стали одночасно зразками міської прози в українській літературі.

БІОЛОГІЯ ЛЮБОВІ

Що сильніше — ідеологія чи фізіологія? Критикам не подобалася сама постановка питання, бо вони відчували, що відповідь їх ще дужче не задовольнить. Проблеми, які порушував Туркельтауб на своїх лекціях, мали дуже неоднозначні відповіді в дійсності.

А найгірше, що це міщанське в розумінні критиків чтиво знайшло свого читача, спрагло якраз жанрової літератури. Романи Донченка, Плужника, Підмогильного, Тенети вже наступного року було перевидано. Загальний тираж «Золотої павучка» сягнув 10 тис. примірників. Облюбоване літературознавцями «Місто» Підмогильного відставало на тисячу, а таки відставало: хто сьогодні подумав би! «Беладонна» і «Повість

без назви» не дочекалися перевидань, але одразу стартували з п'ятитисячних накладів. Для країни, яка боролася з неписьменністю і в якій уміла читати й писати тільки половина населення (57,5% за переписом 1926-го), це захмарні цифри. Ба й сьогоднішні письменники можуть хіба що мріяти про такі тиражі. І це було не тільки дотоване Державне видавництво України, а й кооперативні та приватні «Сяйво», «Рух», «Книгоспілка».

Тогочасні радянські критики не помітили, як у них на очах народилася масова література: не лише як явище тиражу («метелики» для народу знали й не такі наклади), а і як жанр. У другій половині 1920-х років з'явилися перші пригодницькі й науково-фантастичні романи, детективи та мелодрами, які сміливо можна назвати любовними романами. В останніх є виразна мелодраматична інтрига з характерними мотивами любові, зради, підлості, лицемірства, з колізіями пошуку справжніх людей і почуттів.

У 1920-Х РОКАХ ЛЮБОВНІ РОМАНИ НАЙЧАСТІШЕ НЕ ОБЕРТАЛИСЯ ДОВКОЛА БАНАЛЬНИХ ТРИКУТНИКІВ, А БУДУВАЛИСЯ НА КЛАСОВИХ КОНТРАСТАХ

Жанр любовного роману диктує свої вимоги: по-перше, це має бути романтична історія стосунків, по-друге, неодмінно зі щасливим кінцем. Джейн Остін ридала б, читаючи «Беладонну» Минка чи «Донну Анну» Брасюка з їхніми драматичними поворотами й дивними фіналами без хепі-ендів. Та цим і цікавий любовний роман 1920-х років: не повторенням жанрових трафаретів, до яких уже зник і на які чекає нинішній читач, а оригінальними й несподіваними винаходами, поєднанням мелодраматичних шаблонів із духом доби нової економічної політики та... еротику. Те, що нам сьогодні здається невинними натяками на секс, для критиків дев'яносто років тому було кричущою порнографією.

У любовних романах того часу фігурують різні люди. Старші й молодші; освічені й ледь письменні; різного походження: міщани, інтелігенція, селяни, партійці, комсомольці; різних професій: чиновники, робітники, повії, інженери, артисти, музиканти, льотчики. Проте всі вони підвладні звичайним людським почуттям: вміють чи не вміють любити, ревнують, розважаються й граються чужими почуттями, фліртують, інтригують, жадають, зраджують вони і їх, страждають, ненавидять, мстяться. Вони бувають смішні й страшні, приємні й огидні, але завжди викликають емоції. Така химерна, примхлива та невідвладна партійним настановам біологія любові.

Любовні романи 1920-х років різні ще й стилістично, адже кожен автор по-різному наділений письменницькими талантами. Проте вони не сопливо-сентиментальні, ба навіть і не романтичні, як належить цьому жанру. Однак дають більш-менш чітке уявлення про тодішнє масове популярне чтиво, у якому любовний роман відіграв чільну роль. ■

«Гармонія й свинушник»
Борис
Тенет

«Недуга»
Євген
Плужник

Перегній для шоубізу

Сергій Хариневич

На якому ґрунті виросла сучасна українська поп-музика

Розібрати рідний шоубіз по кісточках... Завдання цікаве. Але, певно, тим мав би займатися якийсь експертний корпус музикознавців широкого профілю. Науково-дослідницький інститут українського шоу та бізнесу імені професора Поплавського. Там писалися б дисертації на теми «Формування, усталення, модифікації феномену Юрка Юрченка» чи «Комунікативний аспект червоних штанів Олега Скрипки»... Отримувалися би наукові звання, ступені: кандидат ранньорейзовнавських наук, доктор постпанківської філософії, доцент кафедри теорії, історії дабетепу...

Це так. Для сміху. А серйозно. Рідний шоубіз, який уже є, має свою історію. Свої хіти, своїх «класиків». Та от біда. Все те наглухо забуто. Якщо й існують якісь канали у форматі «ностальжи», то ностальгують вони якось так маневрово, що рідний нафталін в ефірі не потрапляє. Шкода. Реально шкода...

Влізати в шкуру експерта з вітчизняної сучасної музики — справа невдячна й марудна. І, певно, затратна з погляду часу, ну й психічного здоров'я. А от спробувати витягти із закапелків пам'яті якісь дані по темі можна спробувати. Вийде, звісно, упереджено й однобоко. Але...

Згадати пісню, з якої все почалося. Ну має ж така бути. Яку почув, і всьо. Меломан-музикозалежний. Думав я, думав... Надумав купу різного музла.

А тоді спробував якось упорядкувати ту навалу музики, яка в голові зберігається на найдалшій полиці. О, тут справжня вигрібна яма. Якісь совєцькі песні. Ну такі совіет поп... Естрада. Трава у дома, улiци плодово-ягідні, учкудук — трі калодца, улетелі лістєя с тополеї вкупі з придорожною травой, що спить. Тут-таки вінiлово-дiскотечні сiкретсервіси, модертнокiнги, сандри. I якийсь так окремо файнал каунтдаун. Такий музвінегрет, не особливо групований за стилями. Просто все те, що виливалося на голову 13-літнього отрока з усіх усюд, починаючи від приймача ВЕФ та утренней почти й закінчуючи магнітофонами «Весна 205». З усієї цієї какофонії неокрепший ум виділяв спочатку чудо совєцького електропопу — групу «Форум». Ага. Не виділяти було важко, бо фальцет Салтикова, ні разу не Щедрина, лунав звідусіль. Навіть із того агрегата, що мав нас сповістити про початок агонічної війни, а поки висів у кожній хаті і фонив, — брехунця. Солодкаві поп-мелодії, нове, як для совка, електронне звучання робили свою справу. І, може, так той музичний несмак і зафіксувався б, а згодом дегенерувався б у слухання всяких-неоднаких

телевізоронав'язливих кобзонів-едітп'ех та різного шансону, але грянула перестройка.

Так. У доперестроечний період українська музика в моєму персональному космосі існувала. У вигляді народних пісень. У вигляді совкової агітпромкультури, яка знову ж таки маскувалася під фольклор.

І прояви того шоу-бізнесу, який не був бізнесом, та й від шоу там не було нічого, у мене втілювалися в хорі, де співав мій тато. Співав хор офіційний фольклор і псевдофольклор про доярок і трактористів. Так. Співав українською. І його, хор, вкупі з татом показували по телеку. У програмі «Сонячні кларнети». Опісля чого хор їхав співати по районних будинках культури. Чим не шоу-бізнесова модель? Матеріал, промо, тур. Лиш задурно.

Надбання земляка Івасюка — «Червону рута» та інші його твори — мій ще не освічений мозок ставив в один ряд із піснями про смереку й дощик, що накрапає на білу березу. Факт.

САМЕ З ФОТО «ЗАБОРОНЕНИХ ГРУП» У СОЮЗІ Й СКЛАДАЛОСЯ УЯВЛЕННЯ ПРО ВАЖКІ ГРУПИ. І САМЕ ТАКИЙ ВИГЛЯД ТІ ГРУПИ МАЛИ, КОЛИ З'ЯВИЛИСЯ В ПЕРЕСТРОЙКУ. А ГЛЯДАЧІ ТО СПРИЙМАЛИ НА УРА

Був у тому серпасто-молоткастому заповіднику і якийсь аналог шоу-бізнесу. Був. Вигляд воно мало, звісно, специфічний. Квадратно-гніздовий. Як полюбляють бухтіти бабусі на лавочках, порядок був.

Порядок був такий. Увесь протошоу-бізнес — то була така собі система філармоній. Філармонія в моєму розумінні — це колгосп (чи радгосп), але для митців. Там у митців лежать трудові книжки й зараховується стаж. Там митці під чюткім руководством ответственных товарищей творять. Хто гірше, хто краще. Не в тому суть. Якщо ти в системі, усьо. Ти при ділі. На артистів популярних люди ходять самі. Купують квитки й ходять. На артистів непопулярних людей зганяють. Бо так працює система. Квитки пачками направляються в школи, виші. Там їх силою роздають — і ось дружными рядами учні й студенти шурують долучатися до прекрасного. Ну це фраза така — долучатися до прекрасного. Часто-густо те, що показували на таких гвалт-концертах, прекрасним назвати було важко. Але. Зауважте. Артисти при роботі, тобто при зарплаті. Песні про партію — лені-

на — комсомол відлабані. Молодь патріотическі вихована. Так би мовити, вовки ситі, вівці цілі. Лиш овець від тієї зобов'язалівки нудило, та й вовки заздрили успішнішим колегам.

А що успішніші колеги? А вони потроху-потроху починали освоювати навички того, буржуйського, вільноринкового шоу-бізнесу. Ліві концерти за нал як предтеча сучасного шоу-бізнесу: мистецтво — гроші — товар. Там кувалися кадри, що зараз посідають чільні позиції в цій сфері добування матеріальних благ. Директори артистів перелицювалися в продюсерів. Адміністратори — у менеджерів. Звісно, не всі. Більшість не змогла, не зуміла перестроїтися.

Перестройка, як було сказано вище, грянула. З нею гласність, ускореніє... І рок. РОК, таваріщі! Ні, я не маю на увазі нормальну рок-музику західного зразка. Звісно, були меломани-підпільники, що зналися на оній. Слухали із забугор'я Севу Новгородцева. Відрізали Led Zepplin від Deep Purple. З-під поли купували вініл капіталістичний, переписували його вміст на касети — бобіни. Іноді за гроші. Не про них мова. Мова про широкий загал. Про баранів... Вибачте, овець, які ще недавно сиділи в районному будинку культури й слухали всілякі мозгопромивательні музичні лекторії. І яких Алапузата і Софіярогата абсолютно влаштували не тільки як героїні анекдотів, а й як музичне тло їхнього життя. От на такі бідні, неокрепші уми звалився рок. Що цегла на голову. Раптом взяв і з'явився. Але совковий такий. Калічний такий. Але пер зі всіх усюд. Понад те, якоеь одномоментно стало модно, струйово та мейнстримово бути рокером. Група «Форум» так і не закріпилася у свідомості... Де їй. Совіет рок став модним трендом. Калічні, без смаку прикинуті вітчизняні (ще совецькі) рокери були в телеку, у журналах і газетах. Ці вісники совкового апокаліпсису затулили собою старих кумирів, з одного боку. З другого — затулили собою оригінали.

Ленінградський рок-клуб. Філармонія перестроєчної музики. Такі клюби були по всьому совку. Бо раптом стало можна. І придурки, а саме так обиватель ставився до тих во во рокерів, збиралися докупи, аби посунути на музичному Олімпі всіляких зе к'ю, металік та інших різних секс пістолз. Бо що там такого... Чим ми гірші. Ща як рваньом — і «Вемблї» наш.

Дивно. Але чомуєь не московські рокери були в голові колони, а саме ленінградські. Чому? Та по-бубну. Так було. Не, якби та історія рухалася під чюткім руководством, то, звісно, було б усе квадратно-гніздово. Забігаючи наперед, варто зазначити, що метрополія таки своє забрала. І центр постсовкової музіндустрії таки перебазувався в Москву. Але то потім. Поки що Ленінградський рок-клуб, кіно з дивною назвою «АССА» та вініли совіетського року від фірми (саме фірми!) «Мелодія».

Ну, все логічно. Дивись ту «АССУ», а там музлю. І то явно не левлещенко. А ти ще дикий-неосвічений. І ще не відаєєь, що існують Бобко Ділан, Паті Сміт, десь краєм вуха чув про «Пінк Флойд». Не сам «Пінк Флойд», а про «Пінк Флойд». Ти чув максимум «Земля в ілюміна-

Нав'язливий «Форум». Солодкаві поп-мелодії, нове, як для совка, електронне звучання робили групу помітною на загальному тлі

торі» й свято віриш, що то адський хеві-метал із п'ятикутними барабанами. І тут ррраз — на твою голову «есть город золотой». Всьо. Ти по-пав. Тебе гризе мисля: що то таке? Хто то такі? А тут як тут журналки-мурзілки, газетки із заметками. А там чорним по білому чи по жовтому (як яка якість паперу) написано, що то, мовляв, Ленінградський рок-клуб. Група «Акваріум». І там таких груп дофіга. Ну в тій самій «АССІ» вже почули «Перемен, ми ждьом перемен», але їх там значно більше. Журнали на кшталт «Побічак» («Ровеснік») усе розказали. «Мелодія» (фірма) видала вініл. І всьо. Ти вже слухаєєь зоопарки з аукціонами, аліси зі странными іграми й ще хер знаєєь кого. Совок тихенюко котиться в могилу. Шоу-бізнес потроху починає формуватися. Це такий потворний ембріон. Совецький андеграунд починає заробляти гроші. Акуратно так спочатку. З оглядкою на ОБХСС... Але тим не до маленького карлика. ЩО там ті копійки. Тут можна півкраїни поцупити у свій барліг.

Але до музики. Окремою колоною, з флангів, на мешканців комуністичного заповідника пішов у наступ рок іншого гатунку. Такого не грали в Ленінградському рок-клубі. Хеві-метал-рок. Поки що ще совецький. Але гітари вже з перегрузами-дисторшнами, а мистці патлаті. І на касетах МК60 за постпаковою «віделі ночью» запросто могла бути записана пісня про дерев'янієь церкви русі. Так. Перекошені старієь стени. Вєсь той совіет тяжмет доволі легко приживався. Естетика панімаєєь. Шкіра. Зацьлопки. Вигляд мало жакхливий... Такий собі садо-мазо. Але то тепер. А тоді... Група «Круїз» у своїх шипасто-клепаних нарядах збирала стадіони по усьому сересере. І ті стадіони ревіли дружно, що земля увідіт свой паследній рассвет.

Карго-культ хеві метала, так успішно виплеканий заборонами, вийшов із підпілля. »

Далека і не наша. Такою була Софія Ротару наприкінці 80-х — зірка всесоюзного масштабу

Естетика торувала шлях музиці. Оті картинки... Правдами й неправдами перефотографовані плакати, обкладинки Iron Maiden. Шрифт. Страшний Едді... Круть.

Але штатною страшилкою совєцької пропаганди, фундаментом комсомольських фундаменталістів, вселенським злом, що має на меті поїсти мозок усім піонерам на просторах родни від Мукачєвого до Камчатки, були, звісно, кіндер есес! Саме так називали групу KISS. Оті дві літери «с» у вигляді рун являлися секретарям райкомів комсомолу в страшних снах. Страшні есєсівці з гітарами. Фашисти в гримі, що роз'їжджають містами на броньовиках і танках замість лімузинів... Ці чуваки були фетишем совкового підлітка, який тіпа хотів бути не як усі. Чорно-білі фото розмальованих діячів капіталістського шоу-бізнесу, заслужених діячів глем-культури, перезняті в домашніх умовах, приносили статки фотографам-аматорам. І вже здавалося, що ті страшні дядьки, які лабають на сцені у вигляді танка, з гітарою у вигляді сокири, грають просто таки адовий тяжмет. І сам сотона підспівує їм зичним інфернальним гроулінгом з глибин пекла!!!

Ну да, ну да... Коли слідом за естетикою дістала до наших задупій і аудіопродукція... Хто в темі, зрозуміє. Хто не в темі — Майкл Джексон місцями грав тяжеляк, важчий від розмальованих клоунів. Певно, всьому виною лосини на мужиках...

Але саме з фото «заборонених груп» у Союзі й складалося уявлення про важкі групи. І саме такий вигляд ті групи мали, коли з'явилися в перестройку. А глядачі то сприймали на ура.

Хоч як дивно, але часто-густо совієт хеві-метал-бенди були строго-настрою приписані до совієт філармоній з усіма витекаючими: худрадами, що затверджували тексти, директорами, бухгалтерією, планом і зарплатами.

Ну й щоб уже зовсім цей пласт протоукраїнського шоу-бізнесу дослідити, гріх не згадати про «Ласковий май». Ужас всея прогресивної музичної спільноти й категоричний фетиш вкупі з

широю любовію спільноти регресивної. Навіть зараз боляче писати про той феномен. А то був феномен. Без держструктур, філармоній, консерваторій аматори заграли музончик, який заполонив уми не надто вибагливих совієтських громадян. І це вже був шоу-бізнес. Ну шоу як шоу. А от бізнес — то точно. Вся та історія з клонами колективу, як не крути, геніальний маркетинг. Десятки ласкових маїв косили бабло в десятках міст союзу совєтських соціалістических республік. Примітивний приторний поп укупі з легендою про сиріт дав небувалий ефект. Попит і пропозиція. А бабло — отцам-основателям. Геніально.

От такий приблизно перегній отримав наш рідний шоубіз. Принаймні в головах декотрих його майбутніх прихильників та adeptів. У тих культурних нашаруваннях можна надібати ще багато всяких скам'янілих решток від Іона Сурчану до групи «Комбінація», але ж цей культурний прошарок нас цікавить лише побіжно...

Що сталося з тими давніми ящурами нашого музичного палеоліту. Більшість, як і належить динозаврам, вимерла. Але не всі. Дехто й далі, як лохнеське чудовище, виринає то там, то тут. Хоча на загальну картину це вже не впливає...

Єдине, що якось не тішить... Не те щоб не тішить, але трохи муляє. У тому перегній. У тому гумусі нашого шоу-бізнесу не проступає нічого нашого. Не патріотичненько якось.

ПІСЛЯ ІВАСЮКА І «СМЕРІЧКИ», ЯКИХ ПРОСТО ПРОГАВИЛИ ІМПЕРЦІ З КАГЕБЕ, НІЧОГО УКРАЇНСЬКОГО НЕ МАЛО ВИНИКНУТИ. ПОПРАВКА. НІЧОГО СПРАВДІ ВАРТІСНОГО

А все просто. Після Івасюка і «Смерічки», яких просто прогавили імперці з кагебе, нічого українського не мало виникнути. Поправка. Нічого справді вартісного. Такого, як «Смерічка» в сімдесяті. Це ж так і до самоусвідомлення українців недалеко. А в сересері мав бути один совєцький народ. І цей народ мав послуговуватися виключно російською... Тому українською співали фольк олдовый і шароварщину махрову. Набір стандартний: калина, дівчина, полонина, солонини... Хто проти — велкам у Брюховецький ліс...

Але патріотизм притаманний індивідам людської раси. Хай примітивний. Містечковий. На рівні наше краще, бо наше. І втикаючи в музичний потік, усе одно хотілося нашого. Всесоюзна звезда Ротару якось «нашою» не ідентифікувалася. Рідна естрада викликала огиду.

Всьо «нормальне» співалося па-русскі. Той стереотип наглухо засів у багатьох мізках. І лабухів, і слухачів. Але навіть він не міг перемогти містечковий патріотизм. І піонери, затагуючись «Прилуцькими» — сорок копійок пачка, живо обговорювали групу «Дисплей» із їхньою піснею «Ночь» і гордо бляєли, що вот, наші, а пісня не гірша від москальських. Але увити собі струйову пісню українською юні мізки не могли. І той бабілон мав бути зруйнований! ■

Пророцтво Вільяма Шекспіра

Леонідас Донскіс

Вільяма Шекспіра знають насамперед як автора великих трагедій, комедій та історичних хронік. Однак у його сонетах простежується не тільки геніальний поет, а й мислитель, який обрав ідеальний жанр для свого гострого слова. Наприклад, у безсмертному 66-му він писав:

*Я кличу смерть — дивитися набридло
На жєбри і приниження чеснот,
На безтурботне і вельможне бидло,
На правоту, що їй затисли рот,*

*На честь фальшиву, на дівочу вроду
Поганьблену, на зраду в пишноті,
На правду, що підлоті навдогону
В бруд обертає почуття святі,*

*І на мистецтво під п'ятою влади,
І на талант під наглядом штика,
І на порядність, що безбожно краде,
І на добро, що в зла за служника!*

*Я від всього цього помер би нині,
Та як тебе лишити в самотині?*

Цей сонет — одне з найсильніших поетичних і духовних послань генія зі Стратфорда-на-Ейвоні. Він звучить наче нарис або пролог до монолога Гамлета, подібно до того як у концертах Вольфганга Амадея Моцарта для фортепіано з оркестром передчуваються деякі арії з опер «Так чинять усі» або «Дон Жуан».

Вагомий ключ до розгадки політичного й морального послання Шекспіра можна помітити у фільмі Тенгіза Абуладзе «Покута», де уособлення зла Варлам Аравідзе декламує 66-й сонет своїм жертвам — людям, приреченим загинути під час чисток. Епізод, де син диктатора Авель приходиться до монаха, який їсть рибу, а відтак виявляється дияволом, що поглинає Бога, не залишає сумнівів: сонет Шекспіра у Варламовому виконанні — це той момент гіркої іронії, коли сатана проповідує доброту.

І звідси висновок: зло зовсім не банальне. Ми надто перейнялися висновком Ганни Арендт, яка після суду в Єрусалимі назвала Адольфа Аїхмана уособленням «банальності зла». Тоді всі сподівалися побачити монстра, а в суді перед ними постав непоказний бюрократ смерті й прихильник деонтології — майже в кантіанському розумінні. До того ж він аж ніяк не був божевільним. Навпаки, на жаль, при абсолютно здоровому глузді. Психіатри запевнили Ізраїль і весь світ, що Аїхман за інших обставин міг би стати дбайливим чоловіком і милим сусідом. Саме в цьому, на думку Арендт, полягає банальність зла.

Однак ми, здається, стали надто легковажити здатністю зла безперешкодно прокрадатися до нас, — абсолютно анонімно й безкарно, — і все це через нашу готовність бути його співниками. Ми почали сприймати зло як належне, гадаючи, що всі нині беремо участь у демократичному розподілі зла.

Що тут скажеш? І так, і ні. Або радше так, але... Так: зло проникає досередини всіх нас, і наївно було б уявляти його монстром із сатанинськими рисами й атрибутами; нелогічно також сприймати зло як синонім хвороби чи божевілья. Але: зло — це щось незрівнянно більше за співучасть у сучасній бездіяльності, бездушності, колективних помилках або ж безумстві.

«І на добро, що в зла за служника!»: зло у Шекспіра виявляється переможним паном, а добро — наймитом. І воно прославлятиме зло, приписуючи йому велич, доброту, відвагу й дотепність. Заступатиметься за нього, щоб піднести до рангу головного героя, зробити центром світової драми.

**МИ, ЗДАЄТЬСЯ, СТАЛИ НАДТО
ЛЕГКОВАЖИТИ ЗДАТНІСТЮ ЗЛА
БЕЗПЕРЕШКОДНО ПРОКРАДАТИСЯ
ДО НАС — АБСОЛЮТНО АНОНІМНО
Й БЕЗКАРНО**

«І на добро, що в зла за служника!»: зло — це коли нібито гідна людина або група осіб стають ніким, богузами й зрадниками. Страх — хрещений батько зла. Джордж Орвелл услід за Шекспіром зобразив зло як підкорення людей нелюдському страху та віроломству. Нажаханий Вінстон Сміт, який очікує, що голодний щур угризатиметься в його обличчя, вигукує: «Зробіть це з Джулією! Тільки не зі мною!». (Ці слова стали як ніколи актуальними: «Зробіть це з Україною і Сирією! Тільки не зі мною!»)

«І на добро, що в зла за служника!»: зло — це коли всі ми позбавлені мови, чутливості й пам'яті. Коли за заперечення зла світять психікарня, блокування спогадів, втрата розуму. А якщо викликаєш зло, то загубиш обличчя, очі й фізичну подобу. Про це написав ще один великий учень Шекспіра — Михайл Булгаков.

«І на добро, що в зла за служника!»: зло нав'яже нам свою лексику та формулювання. Нам відбирає мову й навіть думки: Захід дозволяє фашистській і терористичній державі Росія позиціонувати себе союзником у війні з тероризмом, або ж ЄС веде переговори з Москвою про імплементацію мінських домовленостей, так ніби Україна зобов'язана взаємодіяти з агресором, неначе з мирним партнером. Це зло аж ніяк не банальне: тут радше йдеться про добро, «що в зла за служника», а ще про самонавіяні оніміння, заціпеніння і сліпоту.

«Я від всього цього помер би нині/Та як тебе лишити в самотині?» Щоправда, у п'єсах Шекспіра є добра новина: зло стане жертвою самого себе. Ті, хто виживе, зрештою розправляться з володарем, щоб зайняти його місце. Але меншим чи більшим виявиться нове зло — відкрите питання, котре цілком може вирішитися 2016 року, коли світ відзначатиме 400 років від дня смерті Вільяма Шекспіра. ■

Усейн Бекіров:

«Джаз — це народна музика, і в ньому знаходиться місце кримськотатарському саунду»

Джазовий піаніст і композитор Усейн Бекіров розповів *Тижню* про презентацію кримськотатарської культури у форматі свого музичного напрямку, потребу в джаз-клубах та підсумок власного творчого десятиліття — новий альбом «Taterrium», який широкій публіці представлять на концерті 25 квітня у клубі Atlas.

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Кримськотатарська культура репрезентована у світі не лише в суто фольклорному форматі, а й завдяки джазу. На що спирається і звідкіля бере початок ваша джазова традиція?

— Джаз до кримських татар прийшов після того, як радянська влада вислала цілий народ до Середньої Азії. Свою роль тут відіграли місце й час. Узбецьке місто Фергана в середині 1970-х років було потужним джазовим центром, де діяли свій клуб та кілька колективів. Там відбувалися потужні фестивалі. Туди свого часу приїжджали дуже майстерні й відомі музиканти, такі як трубач, відомий джазовий педагог родом з України Валерій Колесніков чи російський джазмен Юрій Парфьонов.

Мій батько Різа Бекіров — джазовий піаніст, і я пішов його слідами. Він свого часу грав у ферганському ансамблі «Сато». Це був по-своєму унікальний гурт — перший кримськотатарський етноджазовий колектив. Там разом виступали Енвер Ізмайлов, Наркет Рамазанов, Леонід Атабеков, які почали експериментувати ще за радянського часу. Їм навіть вдалося записати кілька грамплатівок. Зокрема, одну з них, яка називається «Ефсане», можна й зараз послухати в інтернеті. По суті, вони грали джазові обробки кримськотатарських мелодій. Більшовицька влада аж ніяк не жалувала ані джазу, ані кримських татар, але принаймні дві платівки вдалося записати. Щодо мене, то я не генерую виключно кримськотатарську музику, а звертаюся до азербайджанських, вірменських мелодій. Мої друзі — музиканти різних національностей, і експериментуємо ми всі разом із цілою низкою стилів.

Джаз — це народна музика, і в ньому знаходиться місце кримськотатарському саунду. Я створюю обробки наших народних пісень, пишу авторські композиції в народному стилі. Якщо детально розібратися, то в кримських татар не так уже й багато своїх музикантів високого професійного рівня. Їх побільшало за останні кілька років, але нині через анексію Криму та переїзди знову стало не до музичної освіти й консерваторій. Пригадую свою молодість, заняття музикою без світла та води, і цей спогад нагадує мені часом сьогоднішнього. У 80% кримських татар було саме так.

Енвер Ізмайлов — видатний всесвітньо відомий музикант. Ми жили в Криму поруч, і я мав змогу з ним спілкуватись. У часи, коли до музики ще не було такого широкого доступу, як нині, він приво-

ФОТО: UKRINFORM

звив додому купу джазових записів, які можна було послухати, що дуже важливо.

Зі здобуттям Україною незалежності кримські татари почали повертатися додому. Цей процес відбувався в атмосфері великого будівництва. Усюди тільки про це й мова була. Про яку консерваторію тоді ми думали? Свого часу я став чи не першим кримським татариним, який вступив до музичного вищого навчального закладу за класом скрипки. Перші роки три було дуже важко. Я досі глибоко вдячний тим киянам, які мені допомагали тоді й підтримували.

З анексією Криму довелося змінити локацію «Джаз Коктебеля». Чи вплинуло це на потужний вітчизняний фест? І чи має Україна щось подібне за масштабами та репрезентативністю виконавців?

— На цьому фестивалі я кілька разів виступив разом із Джамалією та Ігорем Закусом і його квінтетом. Грали там його ж такі «Коломийки», доволі відомий джазовий твір. Нині чимось подібний за масштабами в Україні Одеський джаз-фестиваль. У будь-якому разі такі майданчики для мене як кримськотатарського музиканта є нагодою ще раз донести до широкій аудиторії музику мого народу, нагадати, що

Усейн Бекіров — кримськотатарський джазовий піаніст і композитор. Випускник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Співпрацює з такими музикантами, як Богдан Гуменюк, Денніс Аду, Ігор Закус, Баррі Бренгард. Грає разом із гуртами Ethnovation, Oakmen та у власному джазовому квінтеті.

існує ще й така культура. Коктебельський фестиваль після анексії перемістили до Затоки на Одещині. Змінилась адреса, але атмосфера дійства збереглася. А щодо локації, то так: Крим і Коктебель мало чим заміниш.

Професійний шлях джазмена зазвичай починається не з великих сцен, а з клубів. Чи вистачає принаймні українській столиці таких закладів, де музиканти можуть набутися досвіду, а слухачі — почути їх у відносно камерному форматі?

— Джаз-клубів у Києві справді мало, але приємно, що вони є. На превеликий жаль, закrywсь арт-клуб «44», звідкіля починалася кар'єра 90% українських джазових музикантів. Свого часу виступити там було своєрідним екзаменом на зрілість: молодий джазмен із провінції міг туди прийти, пограти на сейшн, і його поступово помічали. Йому було де формуватись і йти вперед. Я таке не раз спостерігав. Скажімо, той самий Богдан Гуменюк, що починав у цьому клубі. Нині він визнаний викладач академії в Монреалі. Є чим пишатися, думаю. Якби було більше таких осередків, як «44», де музиканти обмінювалися б досвідом, то український джаз мав би швидший і потужніший поступ. Впродовж останніх трьох-чотирьох років у нас з'явилися дуже сильні музичні педагоги, є кому вчити молодь виконавської майстерності, тому юні грають зовсім по-іншому, ніж 10 років тому, і підготовка в них значно якісніша. Джаз-клуб передбачає фактично камерний формат виконання і сприймання музики. Для більшого концерту потрібні просторіші зали. Київських джаз-клубів, куди приходять і грають, я можу назвати буквально три-чотири. Але ж зауважте, що говоримо ми про українську столицю, велике місто з мільйонами жителів.

Якщо візьмемо Стамбул, то там джаз-клубів не в рази, а в десятки разів більше, ніж у Києві. Про Європу чи США взагалі мовчу. Уявіть: їх навіть у Дубаї помітніша кількість, ніж у столиці України, хоч там і пустеля, і нібито зовсім відмінна від європейської культура. Причому послухати джаз ходять не лише іноземці, як-от британці, американці чи японці, а й місцевий люд. Там потужний потік музикантів і музичний обмін. Здавалося б, говоримо про країну зі своїми специфічними релігійними нюансами, але на диво в Еміратах джаз живе своїм потужним життям. Людей у довгих білих сорочках та куф'ях на головах дуже просто можна побачити в місцевому джаз-клубі, і таких слухачів не одиниці, а багато. Вони вважають, що джаз — це серйозна музика, і слухачи його люблять.

«Taterrium» — це ваш дебютний диск, хоча ви вже давно виступаєте й пишете джазові твори. Якою була робота над цією музичною збіркою?

— Ще в далекі студентські роки ми із Джамалою записали перший спільний альбом. Минуло багато

часу, і оце тільки зараз я його випускаю в широкий світ. Раніше просто руки не доходили. Нещодавно знайшов ці записи, увімкнув, прослухав. Директор Чернігівського джазового фестивалю Дмитро Коровін, почувши їх, запитав, що то за класна музика, запропонував випустити окремим альбомом. Наполіг, аби те, що роками лежало на полиці, нарешті побачили люди. Паралельно я позбирав докупи все записане й зігране за останні 10 років — вистачило на три повноцінні альбоми. Зробив своєрідну міксову збірку. На жаль, це трошки вплинуло на якість звуку, бо записи робили в різний час на різних студіях. Спочатку придумав новому дискові назву «Татаріум». Джамала запропонувала трошки її змінити. Так з'явилась анаграма двох слів: tatar (татарський) і terra (земля). Разом вийшло «Татарська земля».

Хто гратиме на концерті-презентації разом із вами? Що із творів, які ввійшли до альбому, плануєте виконати?

— Новий диск «Taterrium» — це збірка як народної, так і авторської музики. Там є не лише мої твори, а й написані трубачами Євгеном Дідиком, Максимом Кошелевим, музиком Армена Костандяна, який грає на дудуку. Я зібрав разом кримськотатарські, вірменські, молдавські мелодії в джазовій обробці. Звичайно, перших найбільше. Але цей мікс має дуже цікаве звучання. Одним словом, звучатиме не лише хайтарма (тобто щось на кшталт коломийок, якщо спробувати порівняти). Наріжних каменів кримськотатарського фолку насправді багато, і репрезентованих у нашому мелосі жанрів вистачає. До того ж така диска ввійшла написана мною «Саїд-хайтарма». Цей твір я присвятив тромбоністу Олексієві Саїтову, і від хайтарми там хіба що вступ. А ще до збірки включено «Бойну» та «Кизикчиклар», п'єси на основі кримськотатарських народних пісень. Музичний фольклор мого народу в XX столітті побудований довкола теми втраченої батьківщини, яку оплакують. «Аюдаг-хайтарма», пісня «Кири́м», ціла купа інших саме про це. Такі трагедії безслідно не зникають. Візьміть хоча б пісню «1944» Джамали якраз на цю тему, яку критика не обійшла стороною. Півострів анексовано, і кримські татари знову змушені полишати свою батьківщину. На сцену разом зі мною вийдуть Сергій Сидоренко, Олексій Саїтов, Євген Уваров, Ігор Закус, Іванна Червінська, Лаура Марті й ще багато хто. Зокрема, із Джамалою плануємо виконати дві кримськотатарські пісні.

Чи плануєте презентувати свій новий диск в інших містах України та за кордоном?

— Найближчим часом їду до Вроцлава на міжнародний фестиваль «Джаз на Одрі» разом із відомою джазовою співачкою Лаурою Марті, котра виконуватиме кримськотатарські пісні. Якщо трапиться можливість, непогано буде провести ще кілька презентацій диска в різних українських містах. У Європі багато місць, де його можна вдало показати. Фестивалів теж чимало, але не думайте, що туди аж так легко потрапити. На джаз-фесті в Монтре цю музику сприймають добре. Зокрема, тамтешній майданчик використовує відомий вірменський джазовий піаніст Тігран Гамасян, який грає свою народну музику на такому рівні, що їздить цілим світом. Міжнародна сцена вимагає високого. ■

Платити не можна помилувати

Станіслав Васін

Нещодавно «глава ДНР» Олександр Захарченко знову створив привід для розмов на зупинках і базарах своєї «держави». Відповідаючи в одному з інтерв'ю на, як завжди, заготовлене наперед запитання, головний «республіканець» заявив про скасування з 4 березня мораторію на відключення приватних домогосподарств від інженерних мереж, що діяв від 2014 року. Це незрозуміле для багатьох формулювання реально стало означати, що тепер особливо злісних неплатників із великими боргами за комуналку просто позбавлятимуть світла, води й тепла.

Однак почнімо мову про нововведення з невеликої передісторії. Річ у тім, що тільки-но на Донбасі замайорили «республіканські» прапори, як постала ціла низка серйозних побутових питань, серед котрих й оплата комунальних послуг. На хвилі загальної ейфорії 2014 року «влада» ухвалила радикальне рішення звільнити від цих платежів усіх «громадян республіки» на час війни. Таку постанову видав перший «кабмін» із формулюванням: «...До особливого розпорядження Ради Міністрів Донецької Народної Республіки заборонити ресурсопостачальним організаціям проводити відключення споживачів — приватних осіб (приватних домогосподарств) від інженерних мереж загального користування». Пригадую, захватові тоді не було меж.

Хоча не всі сприйняли новину з ентузіазмом: мислячі місцеві зауважували, що це питання якось впливе, коли сюди повернеться українська влада або ж коли висохне все ще сируватий «республіканський» цемент. Коротше кажучи, відома думка про дармовий сир. Але ті нечисленні голоси здорового глузду були заглушені шквалом оплесків та криками про «Донбас, який годує» і податки «нацистам». Власне, постарався й сам тодішній «прем'єр» Захарченко, який із посмішкою всіх запевняв: «Від ДНР поки що немає рахунків за комунальні послуги. А ті, які надходять від української сторони, можете не оплачувати. Україна вам простить».

І ось нещодавно багато донеччан та жителів інших окупованих міст включно зі мною отримали «листи щастя». Їх можна розділити на три категорії:

1) «повідомлення» (яке надійшло й на мою адресу), що сухо повідомляє про борг (у моєму випадку — за воду) і пропонує його сплату за вказаною адресою «в межах досудового врегулювання» конфлікту;

2) «повідомлення» з попередженням про можливі санкції;

3) «претензія» — найсуворіший із трьох варіантів, що передбачає водночас збагачення «республіки» улюбленим спосо-

бом: визнання квартири нічиєю та її конфіскацію на користь «держави».

Оскільки сам я помешкання орендую й оплачую все господар, то дзвінок останньому був очевидний: я повідомив про папірець і 900 руб. боргу, у відповідь на що почув сміх, мовляв, у сусідів тільки за електрику «висить» 8 тис., що вже й казати про опалення та інші платежі. Тож я можу бути спокійний, і до мене прийдуть ще дуже нескоро.

Із ситуації тут-таки скористалися комунальники, які для закріплення рефлексу буквально наступного дня відключили від газу кілька приватних будинків у Макіївці й Донецьку. Цікавим нюансом було те, що блакитне паливо надходить сюди завдяки проклятому й затаврованому в «ДНР» ганьбою панові Курченку, мітинги проти якого влаштували прихильники народовладдя, котрі тепер йому ж таки й заборгували. Утім, сам Захарченко зробив знижку на географію, дозволивши, як і раніше, не платити ні за що тим, хто живе біля лінії фронту. Рішення абсурдне не тільки тому, що шахтарі «республіканської» глибинки у фінансовому сенсі часто нарівні з людностю прифронтових районів, а й тому, що колись лінія фронту зникне або посунеться — і сплата все одно чекає на боржника.

Прикметна річ: щодо проблеми оплати комунальних послуг провели опитування серед донеччан самі «антифашисти» й дістали доволі прикрі відгуки:

Дарія, молода мама:

«Наша сім'я не може оплачувати рахунки за комуналку, це нині дуже дорого. Я не працюю, отримую допомогу в зв'язку з народженням дитини, у «ДНР» це 2 тис. руб. за місяць. Вистачає на пачку підгузків та кілька сумішей для малюка. Усе. Так, у нас тарифи залишилися на колишньому рівні, але й ці видатки зараз дуже спустошать гаманець».

Артем, випускник ДонДТУ:

«Нині постійної роботи в мене немає. Є гроші — роздаю борги, зокрема й оплачую рахунки, немає — не плачу. Звичайно, спокійніше спати, знаючи, що ти нічого нікому не винен, але так не завжди тепер виходить».

Михайло, мегалург:

«Війна йде, живемо в підвішеному стані. Я краще гроші відкладу, щоб нові вікна встановити, коли знову їх вибуховою хвилею виб'є, ніж комуналку зараз оплачувати. Та й роботи майже немає, я за тиждень вийшов лише раз й одержу відповідно за один вихід. Як утримувати сім'ю, не знаю, не голодуємо, слава Богу, але свіжих овочів, фруктів, м'яса дозволити собі не можемо. У мене 12 років стажу, а роботи немає. Чим мені оплатити комуналку? Нирку продати?». ■

...де нас немає

Яна Вікторова

Моє ставлення до всього, що відбувається, як і в багатьох, формувалося поступово. Напевне, я належала до тієї частини луганчан, кому ніякі зміни були абсолютно не потрібні. Зрозуміти, де чорне й де біле, відразу виявилось складно. Думки людей розділилися на три умовні позиції: «ополченці» — герої, «ополченці» захопили місто й усе зіпсували» та «мені байдуже, тільки припиніть постійно говорити про політику». Принаймні в моєму великому жіночому колективі говорили саме так. Перша група поривалася здавати кров і збирати харчі й гроші для тих, хто мітингував біля приміщення СБУ. Другі з піною в роті сперечалися з першими й на знак підтримки викладали фотографії українського прапора на робочому столі своїх комп'ютерів і знову дискутували з першими до хрипоті... А треті відсікали світ навколо навушниками й робили якомога гучніший звук. Хоча навіть їх втягували у свої гарячі суперечки перші й другі. Події літа 2014 року виявилися показовими для нашого колективу. Перші — палкі прихильники «Новоросії» — виїхали до Росії й зачепилися там. Свої дії мотивували тим, що «діти», «вийшло не те, що хотіли», «у Луганську немає роботи» і т. ін. Другі подалися в Україну й лишилися там, поверталися в зону беззаконня не бачать сенсу, навіть у відпустку та навіть по речі. А третіх життя розкидало кого куди.

Зараз, коли минув якийсь час, можна сказати, що всі знайшли себе. Якщо людині судилося добитися чогось і довести, що вона може, вона зробила це. Важче було тим, хто виїхав до Росії. Поза сумнівом, вони довели, що дуже витривалі, що можуть годинами чекати в чергах міграційних служб і лікарень, що можуть проходити по кільках разів медкомісії та тисячі співбесід у пошуках роботи, що можуть жити учотирьох разом зі свекрухою та собакою в однокімнатній квартирі, роз'їжджатися й з'їжджатися знову залежно від сімейного бюджету, що можуть терпіти та звикати. І ще мовчки розуміти, що Росія виявилася суворіша, ніж її малюють тамтешні ЗМІ. Їздили туди в гості до родичів і знали про неї начебто все. А потім виявилось, що український паспорт для російських роботодавців як червона ганчірка. Що їм там теж добряче набридла тема війни й усі вони бояться втратити роботу та свою хитку рівновагу через «панаєхавших хахлов». У цьому було якраз найсмішніше: ті, хто виїхав до Росії, їхали від України, а потрапивши туди, виявилися саме українцями, які посягають на благополучне життя та гроші місцевих. Над моєю подругою відверто кепкували за її «гекання». У відділі казали майже в обличчя «панаєхалі», «навчіться розмовляти» й передражнявали «шокання». На тій нехитрій роботі, яку вдалося знайти через півроку й на яку ледве не молилися сім'єю, вона виявилася поміж тих, як в армії новобранець, чергує 1 січня, виходить по вихідних, вчить будову й

типові поломки приладів, на яких спеціалізувався її сервісний центр. Звикала до копійчаної зарплати. Працювала офіс-менеджером із повною зайнятістю та з мінімальною оплатою праці.

Місто чужих людей легко стає своїм у кіно, весело в серіалах, коли герої молоді й життя будується з нуля в будь-якому місці. На ділі виявлялося, що кожній людині потрібне відчуття тилу, який дає нам сім'я. Потрібні сімейні свята, зустрічі за великим столом, у яких усі ми черпали сили, походи на кладовище на Великдень, м'яке світло лампи над обіднім столом, під яким усі молодші й красивіші. Потрібні своя земля, своя квартира, свої запахи, своє. Але, навіть вивізши до Росії батьків і дітей, це не давало такого відчуття дому, як у своєму місті.

Попри таку географічну близькість до Луганська, Росія інша. Інші люди, інша культура, інша медицина. Усе відрізнялося: від якихось дрібниць до важливих складників життя. У Луганську можна було претендувати на роботу за спеціальністю, там — ким доведеться. Росіянам не треба було так несамовито доводити, що вони щось можуть, як приїжджим. Приїжджим треба було працювати більше, весь час учитися, весь час старатися й весь час тримати свої емоції в кулаку. А сім'я розвалювалася, як картковий будиночок від найменшого подуву вітру. Чоловік подруги в Луганську мав власне виробництво, цех, офіс, підлеглих, обладнання... У Росії він легко влаштувався робітником на такому самому виробництві.

Слухати про те, що до війни його підприємство обслуговувало половину Луганська тільки тому, що на більше не вистачало потужностей, що був злагоджений і дружній колектив, там нікому не цікаво. Чоловік подруги просто не міг зрозуміти, як у нього може не вийти в Луганську знову, якби він повернувся. Якщо в Росії він робить усе, то на своєму обладнанні міг би працювати цілодобово, міг би жити в цеху, міг би сам робити все...

Правильно й логічно було б закінчити мої історії хепі-ендом. Але його немає. Як немає кінця в кожній з початих історій. ■

Культурна дипломатія, або Вміст цукру в цукрі

ОНУХ

Водній польській культовій кінокомедії 1960-х років головний герой, що виробляв самогон, пояснював купівлю великої кількості цукру своїми науковими дослідженнями «вмісту цукру в цукрі».

Мені пригадався той кумедний епізод як добра метафора для з'ясування, що робить культурна дипломатія, але про це трохи згодом. Нещодавно Міністерство закордонних справ створило департамент публічної дипломатії, а в ньому відділ із п'ятьох осіб, завданням якого буде побудова сучасної культурної дипломатії України. Ця ініціатива похвальна в усіх аспектах, і на неї сподівалися віддавна. Можна міркувати й дискутувати про модель, запроваджену в Україні, але жодна з наявних у світі моделей не підточує головного завдання культурної дипломатії, а саме створення позитивного образу держави. Є країни, для яких культура, а отже, і культурна дипломатія належать до справ найвищого державного значення (Франція); країни, які виробили модель публічної дипломатії, що править за взірцем для інших (Велика Британія); країни, для яких створення потужної публічної та культурної дипломатії було способом змінити сприйняття держави й народу (Німеччина); країни, які, підтримуючи інших, будують свій позитивний образ (Швеція, Швейцарія), а є й країни, які відносно небагато вкладають у свій образ за кордоном, зате роблять великі інвестиції в самій країні, тож інші вважають їх зразковим місцем для життя (Канада). Усі держави, які зробили ставку на публічну та культурну дипломатію, розповідають про себе, своє бачення світу та своє місце серед інших країн, одне слово, про важливі для себе цінності.

Видатний мислитель Юзеф Тішнер охарактеризував цю діяльність так: «Повноцінний діалог формується на основі певного експліцитного або імпліцитного утвердженого принципу: ані я, ані ти не здатні пізнати правду про себе, якщо будемо далекі одне від одного, замкнені в стінах наших страхів, бо ми повинні дивитися на себе немов ззовні, я твоїми, а ти моїми очима, повинні порівняти під час розмови наші погляди, і тільки отак можна знайти відповідь на питання, які ми насправді».

Слова Тішнера визначали філософський вимір моєї діяльності як дипломата, а багаторічний практичний досвід дав мені змогу зрозуміти кілька істин, важливих для здійснення культурної дипломатії.

1. Дипломатія становить частину КУЛЬТУРИ, а не навпаки, про що часто забувають професійні дипломати, а ще частіше політики.

2. До культури треба ставитись як до добре настроєного інструмента, а не як до простого знаряддя на кшталт молотка (не треба «гамселити молотком», бо то завдання пропаганди, яка, дарма що до неї вдаються в дипломатії, має тимчасовий характер).

3. Культурна дипломатія України починається в Україні й закінчується в Україні. Передача назовні має бути узгодженою і становити результат широкого суспільного консенсусу.

4. Культурна дипломатія — діяльність багаторічна, це інструмент державної політики, розрахований на тривалу перспективу, а тому й не повинна бути конкретним знаряддям політичної орієнтації, яка переважає в цю мить.

5. Розповідаючи про себе, не можна казати неправду, бо на ній далеко не заїдеш і її викривають за найменш сприятливих обставин.

6. Німецьке МЗС щороку виділяє 40% свого чималого бюджету на культурну та публічну

ДИПЛОМАТІЯ СТАНОВИТЬ ЧАСТИНУ КУЛЬТУРИ, А НЕ НАВПАКИ, ПРО ЩО ЧАСТО ЗАБУВАЮТЬ ПРОФЕСІЙНІ ДИПЛОМАТИ, А ЩЕ ЧАСТІШЕ ПОЛІТИКИ

дипломатію, і цей показник допомагає нам усвідомити значення й масштаб виклику.

7. Гроші мають значення, але ще більше значення мають ідеї, і саме це є головним викликом для творців української моделі публічної та культурної дипломатії.

Україна після 25 років незалежності вирішила приєднатися до світового дискурсу культурної дипломатії та запропонувати власну розповідь, тож нехай дороговказом для неї будуть слова Вацлава Гавела: «Ненастанно шукаймо нові наукові рішення, нові ідеології, нові системи контролю. Інакше кажучи, шукаймо нові НАРАТИВИ, які розвивали б у нас елементарне чуття справедливості, здатність бачити речі так, як бачать їх інші, чуття трансцендентальної відповідальності, архетипної мудрості, доброго смаку, відваги, милосердя і віри».

Саме те, скільки «цукру в цукрі» матиме українська розповідь, свідчитиме про її значення та привабливість для інших. ■

FLYING DUTCH

з 21 квітня

ТИЖДЕНЬ
НІДЕРЛАНДСЬКОГО
КІНО

molodist
Kyiv International Film Festival

Kingdom of the Netherlands

FORTISSIMOFILMS

з 25 квітня

Ретроспектива
Алекса ван Вармердама

NEWS ONE

Тиждень

MOVIE
GRAM

UBR

КІНО-ТЕАТР UA

Continental
The Future in Motion

Шини Continental. Гарантія Вашої безпеки.

Нехай Ваша дорога
Буде широкою і легкою
Нехай наша гра
Буде завзятою і успішною
А ми подбаємо про Вашу безпеку і комфорт

